

22 februari 2024

Oorspronkelijke taal: Nederlands

COI FOCUS

MOLDAVIË

Algemene situatie

Disclaimer:

Dit COI-product is geschreven door de documentatie- en researchdienst Cedoca van het CGVS en geeft informatie voor de behandeling van individuele verzoeken om internationale bescherming. Het document bevat geen beleidsrichtlijnen of opinies en oordeelt niet over de waarde van het verzoek om internationale bescherming. Het volgt de richtlijnen van de Europese Unie voor de behandeling van informatie over herkomstlanden van april 2008 en is opgesteld conform de van kracht zijnde wettelijke bepalingen.

De auteur heeft de tekst gebaseerd op een zo ruim mogelijk aanbod aan zorgvuldig geselecteerde publieke informatie en heeft de bronnen aan elkaar getoetst. Het document probeert alle relevante aspecten van het onderwerp te behandelen, maar is niet noodzakelijk exhaustief. Als bepaalde gebeurtenissen, personen of organisaties niet vermeld worden, betekent dit niet dat ze niet bestaan hebben.

Alle gebruikte bronnen staan kort vermeld in een voetnoot en uitgebreid beschreven in een bibliografie achteraan het document. Bronnen die geconsulteerd maar niet gebruikt werden, staan in een lijst van geraadpleegde bronnen. In uitzonderlijke gevallen worden bronnen niet bij naam genoemd. Wie specifieke informatie uit dit document gebruikt, moet de bronverwijzing uit de bibliografie vermelden.

Publicatie of verspreiding van dit document is alleen mogelijk na schriftelijke toestemming van het Commissariaat-generaal voor de Vluchtelingen en de Staatlozen.

This COI-product has been written by Cedoca, the Documentation and Research Department of the CGRS, and it provides information for the processing of individual applications for international protection. The document does not contain policy guidelines or opinions and does not pass judgment on the merits of the application for international protection. It follows the Common EU Guidelines for processing country of origin information (April 2008) and is written in accordance with the statutory legal provisions.

The author has based the text on a wide range of public information selected with care and with a permanent concern for crosschecking sources. Even though the document tries to cover all the relevant aspects of the subject, the text is not necessarily exhaustive. If certain events, people or organisations are not mentioned, this does not mean that they did not exist.

All the sources used are briefly mentioned in a footnote and described in detail in a bibliography at the end of the document. Sources which have been consulted but which were not used are listed as consulted sources. In exceptional cases, sources are not mentioned by name. When specific information from this document is used, the user is asked to quote the source mentioned in the bibliography.

This document can only be published or distributed with the written consent of the Office of the Commissioner General for Refugees and Stateless Persons.

Inhoudstafel

Lijst van afkortingen	3
Inleiding	4
1. Democratie	5
1.1. Algemeen	5
1.2. Politieke omstandigheden en de organisatie van verkiezingen	8
1.2.3 Klimaat	10
1.3. Strijd tegen corruptie	13
1.4. Toetredingsproces tot de EU	15
2. Rechtstoestand/rechtsbescherming	17
2.1. Wetgeving in verband met bescherming en toepassing in de praktijk	17
2.2. Veiligheidsdiensten	19
2.2.1. Algemene werking	19
2.2.2. Klachten in verband met de politie	21
2.3. Gerecht	22
2.3.1. Algemene werking	22
2.3.2. Corruptie	25
2.4. Systeem van daadwerkelijke rechtsmiddelen tegen schending van rechten en vrijheden zoals neergelegd in het EVRM, BUPO-verdrag en anti-folterverdrag	26
2.4.1. Beroepsmogelijkheden	26
2.4.2. Juridische bijstand in de gewone rechtsgang	26
2.5. Bijkomende toegangsmogelijkheden tot bescherming	27
2.6. Detentieomstandigheden	29
3. Specifieke situaties	30
3.1. Roma	30
3.1.1. Wettelijk kader voor de bescherming en integratie van Roma	30
3.1.2. Positie in de maatschappij	31
3.1.3. Houding van de autoriteiten	34
3.1.4. Bijstand ngo's	36
3.2. Huiselijk geweld	36
3.2.1. Wettelijk kader	36
3.2.2. Bevoegde instanties	37
3.2.3. Positie in de maatschappij en rapportering	38
3.2.4. Beschermingsmaatregelen	40
3.2.5. Bijstand ngo's	43
3.3. LGBTI+	43
3.4. Vrijheid van meningsuiting	46
3.5. Vrijheid van vergadering en vereniging	48
4. Transnistrië	50
Samenvatting	54
Bibliografie	58

Lijst van afkortingen

AI	Amnesty International
ANMC	Asociației Naționale a Mediatorilor Comunitari
AVC	Audiovisual Council
CEDAW	Committee on the Elimination of Discrimination against Women
CES	Centre for Eastern Studies
CNR	Centrul Național al Romilor
CPD	Centrul Parteneriat pentru Dezvoltare
DPM	Democratic Party of Moldova
EC	Europese Commissie
EHRM	Europees Hof voor de Rechten van de Mens
ERRC	European Roma Rights Centre
IFRI	Institut Français des Relations Internationales
ILGA	International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans & Intersex Association
IMF	Internationaal Monetair Fonds
IRA	Interethnic Relations Agency
GREVIO	Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence
LRCM	Legal Resources Centre for Moldova
MDT	Multidisciplinary Community Team
NPI	National Probation Inspectorate
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development
OSCE	Organization for Security and Co-operation in Europe
PAS	Partij van Actie en Solidariteit
PSRM	Party of Socialists of the Republic Moldova
SWP	Stiftung Wissenschaft und Politik
UN Moldova	Verenigde Naties in Moldavië
UNDP	United Nations Development Programme
UNFPA	United Nations Population Fund
UNHRC	United Nations Human Rights Council
USDOS	United States Department of State
VN	Verenigde Naties

Inleiding

Deze COI Focus geeft zicht op de actuele situatie in Moldavië. De informatie in deze COI Focus loopt tot en met 14 december 2023.

De aandacht gaat hierbij specifiek uit naar de rechtstoestand, de toepassing van de rechtsvoorschriften in het democratische stelsel, de politieke omstandigheden, de mate waarin vervolging of mishandeling voorkomen en er tegen eventuele vervolging of mishandeling bescherming geboden wordt.

Het eerste hoofdstuk analyseert de staat van de democratie. Hierbij gaat de aandacht naar de capaciteit van het kiesstelsel en naar de gang van zaken in de politiek tijdens de laatste jaren, maar ook naar de strijd tegen corruptie.

In het tweede hoofdstuk gaat de aandacht naar de wetgeving in verband met de bescherming van burgers (inclusief de toepassing ervan) tegen eventuele schendingen van de mensenrechten. Verder is er aandacht voor het functioneren van het gerecht en de veiligheidsdiensten. Dit hoofdstuk biedt ook een overzicht van de mogelijke rechtsmiddelen in geval van een eventuele schending van bepaalde rechten en vrijheden.

Het derde hoofdstuk onderzoekt een aantal heel specifieke situaties, met name de positie van de Roma, huiselijk geweld, de situatie van LGBTI+, de vrijheid van meningsuiting en de vrijheid van vergadering en vereniging.

Bij de onafhankelijkheid van Moldavië in 1992 ontstond er een gewapend conflict met separatisten die met Russische steun een eigen gebied afscheurden onder de naam Transnistrië. De Moldavische autoriteiten hebben sindsdien geen zeggenschap over Transnistrië en de situatie in deze entiteit wordt apart behandeld in het vierde hoofdstuk van deze COI Focus.

Deze COI Focus is gebaseerd op een brede waaier van relevante en actuele COI-bronnen over Moldavië. Het gaat hierbij over publicaties van andere lidstaten van de Europese Unie (EU), van de United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), van de Raad van Europa en van het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken (United States Department of State, USDOS), alsook van publicaties van internationale ngo's zoals Freedom House, Amnesty International (AI), Human Rights Watch (HRW), de Bertelsmann Stiftung en Reporters Without Borders. Ten slotte zijn ook een aantal Moldavische bronnen opgenomen zoals Promo-Lex en het Legal Resources Centre for Moldova (LRCM), nationale ngo's en de nationale en internationale mediakanalen.

Sinds jaren volgt Cedoca de situatie in Moldavië op de voet. Informatie over de jaren vóór 2021 is, voor zover niet relevant, niet opgenomen in dit overzicht.

1. Democratie

1.1. Algemeen

Op 27 augustus 1991 verklaarde de republiek Moldavië zich onafhankelijk van de USSR en op 2 maart 1992 is de onafhankelijkheid officieel erkend door de Verenigde Naties (VN). In juli 1994 nam het Moldavische parlement een nieuwe Grondwet aan die Moldavië omschreef als een soevereine, onafhankelijke, unitaire en ondeelbare staat. De Grondwet die op 27 augustus 1994 in werking trad, voorziet in een meerpartijstelsel, met een wetgevende, uitvoerende en onafhankelijke rechterlijke macht en een duidelijke scheiding tussen deze machten. Op 5 juli 2000 keurde het parlement wijzigingen aan de Grondwet goed die van Moldavië een parlementaire republiek maakten.¹

Bij de onafhankelijkheid van Moldavië in 1992 ontstond er een gewapend conflict met separatisten in de regio Transnistrië. Deze laatsten scheurden zich met Russische steun af van Moldavië en functioneren sindsdien als een aparte entiteit waarover de Moldavische autoriteiten geen zeggenschap hebben. Meer informatie over deze, internationaal niet erkende, entiteit staat in [hoofdstuk 4](#) van deze COI Focus.²

De president van Moldavië wordt rechtstreeks verkozen en wanneer er geen van de kandidaten 50 % haalt in de eerste stemronde volgt er een tweede ronde tussen de twee kandidaten met de meeste stemmen. De president kan maximaal twee opeenvolgende termijnen vervullen. De president treedt op als staatshoofd en de eerste minister als hoofd van de regering waarbij het gros van de uitvoerende bevoegdheden bij de eerste minister ligt. De president benoemt de eerste minister na consultatie van het parlement. Hierna moet het parlement de eerste minister en zijn regering binnen de twee weken bevestigen met een vertrouwensstemming. Het parlement telt 101 verkozenen.³

De Europese Commissie (EC) rapporteert in 2023 dat de toezichtrol van het parlement, de controle van de regering en het verifiëren van de wetgeving correct uitgevoerd worden in Moldavië. Jaarlijkse rapportering door openbare instellingen vinden correct plaats en het parlement ziet er op toe dat ze besproken worden in plenaire zittingen. Wel is er ruimte voor enkele procedurele verbeteringen.⁴

De monitoringsorganisatie Bertelsmann Stiftung schrijft dat de structuren van het Moldavische staatsapparaat stevig verankerd zijn in heel Moldavië met uitzondering van Transnistrië. Er zijn drie administratieve niveaus: nationaal, regionaal en lokaal. De efficiëntie van de administratie, zeker op lokaal niveau, laat soms te wensen over wegens een gebrek aan financiering.⁵

Het mensenrechtenrapport van het United States Department of State (USDOS) van 2023 schrijft dat Moldavië een parlementaire democratie is met competitieve verkiezingen.⁶ De Organization for Security and Cooperation in Europe (OSCE) vermeldt in 2021 dat het wetgevend kader voor verkiezingen in Moldavië de voorgaande jaren positieve veranderingen onderging en in het algemeen geschikt is voor het houden van democratische verkiezingen. Er blijft evenwel nog ruimte voor verbeteringen. In oktober 2022 is er een nieuwe Kieswet goedgekeurd die verschillende aanbevelingen van de Raad van Europa en de OSCE aannam.⁷

¹ USDOS, 30/03/2023, [url](#); Bertelsmann Stiftung, 02/02/2022, [url](#); Freedom House, 09/03/2023, [url](#)

² BBC, 22/05/2023, [url](#)

³ USDOS, 30/03/2023, [url](#); Bertelsmann Stiftung, 02/02/2022, [url](#); Freedom House, 09/03/2023, [url](#); IFRI, 05/2023, p. 12, [url](#)

⁴ EC, 08/11/2023, p. 14, [url](#)

⁵ Bertelsmann Stiftung, 02/02/2022, p. 7, [url](#)

⁶ USDOS, 30/03/2023, [url](#)

⁷ OSCE, 22/12/2021, p. 5, [url](#); OSCE, 05/11/2023, pp. 4-5, [url](#)

De invasie van de Russische Federatie in Oekraïne in februari 2022 stelde Moldavië voor nieuwe uitdagingen waarbij er vrees bestond dat Rusland de militaire operatie naar Moldavië zou uitbreiden. Russisch gezinde politieke partijen en publieke partijen staan sindsdien onder scherper toezicht van de autoriteiten om te voorkomen dat ze onrust kunnen zaaien in de republiek.⁸ De Raad van Europa schrijft dat de Russische invasie leidde tot een economische, humanitaire en energiecrisis in Moldavië. Deze context en de door Rusland gevoerde hybride oorlog, waarbij ze met verschillende methodes destabiliserend optreden, bedreigen de externe veiligheid van Moldavië, een regeling van het conflict met Transnistrië en het functioneren zelf van haar democratische instellingen.⁹

Het Eastern Partnership Civil Society Forum en Transparency International schreven in 2017 dat er in Moldavië op dat moment sprake was van *state capture*¹⁰. Ook het Europese parlement bestempelde Moldavië als een *captured state* in 2018. Dit omwille van de totale controle die de oligarch Vlad Plahotniuc via het door hem gecreëerde systeem over Moldavië kon uitoefenen.¹¹

Bertelsmann Stiftung schrijft dat na de instorting in 2019 van het politiek systeem dat door Vlad Plahotniuc gecreëerd was de democratisch verkozen vertegenwoordigers opnieuw meer invloed hebben in het politieke proces in Moldavië.¹² De Congressional Research Service stelt dat de verkiezing van de EU-gezinde PAS¹³-regering in 2021 een einde maakte aan jaren van onstabiele coalitieregeringen geleid door verondersteld corrupte politieke krachten. De PAS-regering trad aan met een agenda voor toenadering tot de EU en het versterken van de wetszekerheid.¹⁴

De PAS-regering nam dadelijk verschillende maatregelen om de *state capture* uit het systeem te zuiveren. Zo ontsloeg ze een groot aantal diensthooften van staatsinstellingen en 22 staatssecretarissen. Daarnaast nam het parlement op 30 september 2021 een wet aan die parlementaire controle over een aantal staatsinstellingen mogelijk maakte.¹⁵

De Raad van Europa schrijft in januari 2023 dat Moldavië sinds juli 2021 een stabiele regering heeft die toegewijd is aan EU-integratie en die een diepgaand hervormingsproces doorvoert van haar instellingen. Het betekent een duidelijke breuk met de voorgaande jaren die gekenmerkt waren door politieke instabiliteit en corruptie en hertekent het politieke landschap. De Raad stelt vast dat de regering duidelijke stappen onderneemt om de staatsinstellingen en onafhankelijke agentschappen te hervormen en roept de regering op om dit bedachtzaam en met respect voor de rechtszekerheid door te voeren. De Raad voegt hier aan toe dat Moldavië tegelijk nog sterke uitdagingen ondervindt aan het uitroeien van de wortels van *state capture*.¹⁶

Ook in 2023 schrijft Freedom House dat oligarchen en buitenlandse actoren nog steeds invloed uitoefenen op het politieke systeem van Moldavië. Volgens Freedom House poogde Rusland niet alleen in het verleden via de Moldavische oligarchen Vladimir Plahotniuc en Ilan Shor het Moldavische politieke veld van binnenuit te beïnvloeden maar doen ze dat ook nog in 2023 vanuit het buitenland. In 2022 legden de Verenigde Staten (VS) en het Verenigd Koninkrijk hen sancties op. DE EU volgde in 2023. Volgens IFRI zijn deze sancties er op gericht de Russische invloed in Moldavië in te perken. Ilan Shor is door een Moldavische rechtbank in april 2023 in absentia veroordeeld tot 15 jaar gevangenisstraf.¹⁷

⁸ Congressional Research Service, 14/08/2023, pp. 1-2, [url](#)

⁹ Raad van Europa, Parlementaire Assemblée, p. 1, 08/01/2023, [url](#)

¹⁰ *State capture* is een term die een specifieke vorm van politieke corruptie aanduidt waarbij de belangen van private actoren in sterke mate het beslissingsproces van een staat beïnvloeden in hun eigen voordeel.

¹¹ Eastern Partnership Civil Society Forum, 25/10/2017, [url](#); Transparency International Moldova, 16/07/2017, [url](#); IFRI, 05/2023, p. 9, [url](#)

¹² Bertelsmann Stiftung, 02/02/2022, [url](#)

¹³ Partij van Actie en Solidariteit, gesticht en geleid door Maia Sandu.

¹⁴ Congressional Research Service, 14/08/2023, p. 11, [url](#)

¹⁵ Raad van Europa, Parlementaire Assemblée, 08/01/2023, p. 1, [url](#)

¹⁶ Raad van Europa, Parlementaire Assemblée, 08/01/2023, pp. 1, 3, [url](#)

¹⁷ Freedom House, 09/03/2023, [url](#); EC, 08/11/2023, p. 13, [url](#)

De Venetië Commissie¹⁸ van de Raad van Europa schrijft in juni 2023 een opinie over de de-oligarchisering in Moldavië. De Commissie steunt daarbij de beslissing van de regering om wetsvoorstellen rond de-oligarchisering, die er vooral op gericht waren oligarchen persoonlijk aan te pakken, in te trekken ten voordele van wetsvoorstellen die er op gericht zijn om op systematische wijze de mogelijke invloed op het politieke systeem van oligarchen onmogelijk te maken. De regering lanceerde hiervoor een National Action Plan dat over alle departementen heen de-oligarchisering moet bewerkstelligen.¹⁹

De EC schrijft in haar Uitbreidingsrapport voor Moldavië van 8 november 2023 dat Moldavië in de voorgaande maanden een stabiele regering kende binnen een gepolariseerd politiek klimaat. Een beperkte regeringsherschikking had geen impact op deze stabiliteit noch op het streven naar een pro-Europese koers. Moldavië nam een nieuwe kieswet aan in overleg met Europese actoren en ondernam stappen om de gevestigde belangen van bepaalde groepen binnen het politieke leven af te bouwen. Tevens zetten ze omvattende werkgroepen op om de Moldavische wetgeving in lijn te brengen met die van de EU en met negen specifieke stappen die de EC nodig acht voor de toetreding van Moldavië.²⁰

Het Internationaal Monetair Fonds (IMF) schrijft in 2023 dat de Moldavische regering toegewijd is aan het implementeren van democratische hervormingen om zo de rechtsstaat uit te bouwen. Daarnaast past ze de nationale wetgeving en praktijk betreffende mensenrechten aan om ze in lijn te brengen met de internationale standaarden.²¹

Freedom House schrijft in 2023 dat alhoewel de PAS-regering meer transparantie vertoont dan de voorgaande regeringen er nog steeds pijnpunten bestaan. Deze zijn onder meer het laat openbaar maken van plannen, beleidsontwerpen, budgetten en wetsvoorstellen voor overleg. Daarnaast zijn er ook tekortkomingen bij het aanstellen van personen op publieke functies, dit door procedurele fouten en aantijgingen van partijdigheid.²²

Volgens de EC blijft het wantrouwen tussen de regering en de oppositie zeer sterk in 2022-2023 en de EC roept dan ook op tot meer dialoog tussen de twee. Zo waren slechts 12 van de 362 wetsvoorstellen in 2022 ingediend door de oppositie of de oppositie en de meerderheid samen.²³

Daarnaast merkt de EC in het Uitbreidingsrapport op dat de regering stappen ondernam om de transparantie van het beslissingsproces en de democratische aansprakelijkheidsmechanismes te verbeteren. Daarnaast verzekerde de regering een goed niveau van coördinatie en beleidsplanning. Daarnaast blijft het nodig om maatregelen te nemen die goede en universele implementatie van de beslissingen verzekeren.²⁴ In 2023 nam volgens de EC de transparantie toe van het wetgevende beslissingsproces. Nieuwe wetgeving versterkte de onafhankelijke positie van de Moldavische People's Advocate (ombudsman), wat de aansprakelijkheid van openbare instellingen vergroot.²⁵

Verder stelt de EC dat onafhankelijke instellingen en regelgevende overheidsinstellingen in Moldavië nog onderhevig kunnen zijn aan invloed vanwege private entiteiten of de entiteiten die ze dienen te reguleren. Er zijn daarom bijkomende maatregelen nodig om de instellingen te beschermen tegen beïnvloeding door derden.²⁶

¹⁸ Een adviescommissie van de Raad van Europa samengesteld uit onafhankelijke experts inzake constitutionele wetgeving.

¹⁹ Raad van Europa, Venetië Commissie, 13/06/2023, [url](#)

²⁰ EC, 08/11/2023, pp. 11-13 [url](#)

²¹ IMF, 02/2023, p. 7, [url](#)

²² Freedom House, 09/03/2023, [url](#)

²³ EC, 08/11/2023, p. 14, [url](#)

²⁴ EC, 08/11/2023, p. 15, [url](#)

²⁵ EC, 08/11/2023, p. 15, [url](#)

²⁶ EC, 08/11/2023, p. 15, [url](#)

1.2. Politieke omstandigheden en de organisatie van verkiezingen

De onderzoeksinstituten Institut Français des Relations Internationales (IFRI) en Clingendael schrijven dat het politieke systeem van Moldavië wordt gekenmerkt door enkele breuklijnen die historisch gegroeid zijn en vaak politiek gerecupereerd worden. In de eerste plaats is dat er een tussen degenen die meer toenadering willen met Roemenië tegenover degenen die maar aansluiting bij Rusland nastreven. Daarnaast spelen ook economische modellen (vrije markt tegen sociale herverdeling) en waardensystemen (traditionele en familiewaarden tegenover tolerantie en gelijkheid) een belangrijke rol. Vooral de eerste breuklijn is een invloedrijke factor in het politiek bestel. Hierbij hangen partijen die als "links" aangeduid worden goede relaties met Rusland aan, terwijl degene die vaak als meer "rechts" benoemd worden aansluiting zoeken bij Europa en Roemenië. Clingendael voegt hier aan toe dat deze tweedeling vaak geïnstrumentaliseerd wordt door politici, maar dat die in de praktijk vaak vooral opportunistisch zullen handelen om hun netwerken te bevoordelen. Zo tekende de socialistische president Voronin bijvoorbeeld ook meerdere akkoorden met de EU.²⁷ Bertelsmann Stiftung schrijft dat doordat een deel van de politici partijpolitiek voor eigen gewin gebruiken en niet weinigen onder hen overstappen naar een andere partij naargelang het hen uitkomt er een laag maatschappelijk vertrouwen is in het politieke bestel in het land.²⁸ De EC schrijft in november 2023 dat de Russische invasie in Oekraïne in februari 2022 de politieke en maatschappelijke houding ten aanzien van het buitenlandse beleid nog dieper verdeeld heeft.²⁹

Bertelsmann Stiftung merkt hierbij op dat de Moldavische politici er niet in slagen om een aantrekkelijk identiteitsmodel te vinden waarin personen uit alle geledingen en etnische groepen van Moldavië zich kunnen vinden. Dit maakt het overbruggen van de breuklijnen in de maatschappij zeer moeizaam.³⁰

In de periode 2009-2019 waren er een aantal regeringscoalities aan de macht die voornamelijk centrumrechts waren en die in naam een pro-Europese politiek voerden. Zoals Clingendael schrijft kregen deze coalities in eerste instantie steun van de EU, maar waren ze in feite vehikels van Moldavische oligarchen die gericht waren op zelfverrijking en het kapen van overheidsinstellingen en het justitieapparaat. De volgende paragrafen geven een beknopt overzicht hiervan.³¹

Op 20 januari 2016 werd Pavel Filip ingezworen als nieuwe eerste minister. Hij behoorde tot de kring van de Moldavische oligarch Vlad Plahotniuc. Volgens verschillende bronnen was de invloed van de Moldavische oligarch Vlad Plahotniuc op de Moldavische politiek enorm sterk en controleerde hij de regeringspartij Democratic Party (DPM). Volgens het Poolse onderzoeksinstituut Centre for Eastern Studies (CES) werd Filip volledig gecontroleerd door Plahotniuc. In april 2016 namen duizenden demonstranten in de hoofdstad Chişinău deel aan protesten tegen de verstrengeling van politiek en oligarchen in het land.³²

Op 13 november 2016 vonden er presidentsverkiezingen plaats in Moldavië die gewonnen werden door Igor Dodon, leider van de Socialisten en algemeen gezien als pro-Russisch. Het was de eerste keer sinds 1996 dat de president rechtstreeks verkozen werd, voordien duidde het parlement de president aan. Volgens analisten beleed Dodon een pro-Russische agenda, maar wilde hij in de praktijk geen grote veranderingen doorvoeren en het lokale oligarchensysteem behouden. Lokale

²⁷ IFRI, 05/2023, pp. 6-7, [url](#); Clingendael Institute, 30/09/2022, [url](#)

²⁸ Bertelsmann Stiftung, p. 15, 02/02/2022, [url](#)

²⁹ EC, 08/11/2023, p. 14, [url](#)

³⁰ Bertelsmann Stiftung, 02/02/2022, p. 7, [url](#)

³¹ Clingendael Institute, 30/09/2022, [url](#)

³² The Economist, 30/01/2016, [url](#); RFE/RL, 24/04/2016, [url](#); CES, 31/01/2018, [url](#); CES, 22/11/2017, [url](#); CES, 07/04/2016, [url](#); Clingendael Instituut, 18/07/2016, [url](#); CES, 31/01/2018, [url](#)

oligarchen bepaalden sterk het Moldavische beleid en zij rekenden op een voortzetting van broodnodige Europese steun.³³

Het CES schrijft in 2018 dat Dodon en de oligarch Plahotniuc een specifiek politiek systeem opgebouwd hebben dat gezien kan worden als een soort van kartel. Hierbij is Plahotniuc de dominante partner die vooral veel invloed en financiële middelen heeft, maar niet populair is bij de bevolking. Daartegenover geniet Dodon met peilingen van 50 % wel een sterke populariteit. Volgens het CES is dit systeem inherent labiel en dus mogelijks slechts voor korte termijn houdbaar.³⁴

In juli 2017 keurde de regering ondanks lokaal en internationaal protest wijzigingen aan de kieswet goed die de twee grootste partijen, de Socialisten (Party of Socialists of the Republic Moldova, PSRM) en de Democratische partij (DPM), sterk bevoordelen. Het proportioneel kiessysteem werd omgezet in een gemengd kiessysteem.³⁵

Bij de parlementsverkiezingen van 2019 verliest de DPM van Plahotniuc evenwel haar meerderheid. In juni 2019 vormen de Socialistische partij van Dodon en het politiek blok ACUM, waar onder meer de partij Actie en Solidariteit (PAS) van Maia Sandu in zitten, een regering onder leiding van Sandu. In november 2019 valt deze regering door een motie van wantrouwen in het parlement en treedt Ion Chicu aan als nieuwe eerste minister van een regering van de PSRM en de DPM.³⁶

In 2019 draaide het parlement controversiële veranderingen aan de kieswet terug die de vorige regering doorgevoerd had. Zo voerde de nieuwe versie voor parlementsverkiezingen onder andere het proportioneel kiessysteem opnieuw in.³⁷

In november 2020 vinden er presidentiële verkiezingen plaats met Dodon en Sandu als voornaamste kandidaten. Maia Sandu komt daarbij als overwinnaar uit de bus.³⁸

In december 2020 neemt Ion Chicu ontslag met de bedoeling vervroegde verkiezingen uit te lokken. Dit luidt een chaotische periode in waarin meerdere kandidaat-eerste-ministers die Sandu voordroeg door het parlement geweigerd worden en het parlement poogt een rechter van het Grondwettelijk Hof te wreken. Op 28 april 2021 kondigt Sandu de ontbinding van het parlement af alsook vervroegde verkiezingen op 11 juli 2021.³⁹

De vervroegde parlementsverkiezingen zijn gewonnen door de PAS van Sandu. Ze behaalden met 63 zetels een absolute meerderheid zodat ze een eigen regering vormden met Natalia Gavrilita als eerste minister. In februari 2023 trad Gavrilita af en is ze vervangen door Dorin Recean, een veiligheidsadviseur van haar regering. De verhouding tussen Sandu en Gavrilita zou verzuurd zijn en de wissel vond plaats nadat Sandu verklaard had dat een pro-Russische coup in Moldavië verijdeld was.⁴⁰ Volgens de EC had deze wissel geen impact op de politieke stabiliteit van het land.⁴¹

In de loop van 2022 organiseerde de door de oligarch Ilan Shor gecontroleerde oppositiepartij Shor geregeld protestacties tegen de regering. Bij de wekelijkse betogingen die in september-oktober 2022 plaatsvonden berichtte de media en de ordediensten dat de partij mensen betaalde om deel te nemen. Shor zelf stelde dat de ordediensten te hard optraden tegen de betogers.⁴²

³³ The Economist, 14/11/2016, [url](#); OSCE, 14/11/2016, [url](#); CES, 14/11/2016, [url](#); Promo-Lex, 28/10/2016, [url](#); CES, 31/01/2018, [url](#)

³⁴ CES, 31/01/2018, [url](#)

³⁵ AI, 22/02/2018, [url](#); CES, 31/01/2018, [url](#); Chatham House, 10/05/2017, [url](#)

³⁶ OSCE, 22/12/2021, pp. 4-5, [url](#)

³⁷ Bertelsmann Stiftung, 02/02/2022, [url](#)

³⁸ OSCE, 22/12/2021, pp. 4-5, [url](#)

³⁹ OSCE, 22/12/2021, pp. 4-5, [url](#); Raad van Europa, Parlementaire Assemblée, p. 10, 08/01/2023, [url](#)

⁴⁰ USDOS, 30/03/2023, [url](#); IFRI, 05/2023, p. 13, [url](#)

⁴¹ EC, 08/11/2023, p. 15, [url](#)

⁴² Freedom House, 23/05/2023, [url](#)

Op 19 juni 2023 verklaarde het Grondwettelijk Hof de partij Shor ongrondwettig nadat de regering hierover een notificatie aan het Hof gestuurd had. De partij Shor, opgericht door de oligarch Ilan Shor en geleid door Marina Tauber, zou betrokken geweest zijn bij het organiseren van protesten tegen de regering en dit met Russische financiering. De Moldavische regering beschouwde de partij hierdoor als een project van het Kremlin.⁴³ De Venetië Commissie van de Raad van Europa schrijft in 2023 dat het zich niet negatief verhoudt ten aanzien van het ongrondwettelijk verklaren van de partij Shor.⁴⁴

Op 5 november 2023 vonden er gemeenteraadsverkiezingen plaats in Moldavië. PAS haalde hierbij het grootste aantal burgemeestersposten, maar in grote steden waren het vooral kandidaten van andere partijen die een overwinning behaalden. In november 2024 zijn er presidentsverkiezingen voorzien en in juli 2025 parlementsverkiezingen.⁴⁵

1.2.3 Klimaat

OSCE schrijft in 2021 dat de kieswet de voorgaande jaren belangrijke verbeteringen onderging en in het algemeen geschikt is voor het houden van democratische verkiezingen. Belangrijke aanpassingen betroffen de financiering van de campagne, het verlagen van de kiesdrempel, een sperperiode voor verkiezingsdag en het herinvoeren van een proportioneel kiesstelsel.⁴⁶

Freedom House schrijft dat de parlementsverkiezingen van 2021 plaatsvonden volgens een proportioneel kiessysteem nadat die van 2019 volgens een gemengd systeem gehouden werden waarbij zowel zetels per district als proportioneel per partijlijst verkozen werden. Volgens Freedom House zijn de verkiezingen van 2021 gekenmerkt door een lager aantal onregelmatigheden dan die van 2019. Zowel de lokale als centrale kiescommissies leverden goed werk af. Het algemeen vertrouwen in de kiescommissies was groter in 2021 ondanks de aantijgingen dat oppositieleden uitgesloten waren van het leiderschap van de Centrale Kiescommissie.⁴⁷

Volgens Freedom House hebben oppositiepartijen in Moldavië de mogelijkheid om hun invloed te vergroten of de macht over te nemen via verkiezingen. De meest recente parlementsverkiezingen van 2021 illustreren dit. De oppositiepartij PAS nam toen de macht over van de regerende PSRM.⁴⁸

OSCE schrijft in haar rapport dat de parlementsverkiezingen van 2021 goed beheerd zijn, in een competitief klimaat plaatsvonden en dat de fundamentele vrijheden grotendeels gerespecteerd zijn. De lokale kiescommissies leverden in het algemeen correct werk, maar de Centrale Kiescommissie toonde in haar werking een mogelijk blijken van partijdigheid. De kandidaten konden vrij campagne voeren en de kiezers konden zich goed informeren en hadden alternatieven om voor te stemmen. De kiesdag zelf verliep transparant en werd zeer positief geëvalueerd, buiten enkele geïsoleerde gevallen van het niet volgen van procedures.⁴⁹

De Raad van Europa oordeelt op basis van een beperkte eigen waarnemingsmissie dat de parlementsverkiezingen van 2021 competitief en goed georganiseerd waren. Dit ondanks enkele on gepaste regelingen van verkiezingsbetwistingen en omstreden campagnefinanciering.⁵⁰

Op 24 februari 2022 kondigde het Moldavische parlement de noodtoestand af op basis van bedreiging van de nationale veiligheid door toedoen van de Russische invasie in Oekraïne. Deze loopt tot op het

⁴³ IFRI, 05/2023, p. 17, [url](#)

⁴⁴ Raad van Europa, Parlementaire Assemblée, 08/01/2023, p. 12, [url](#)

⁴⁵ European Forum for Democracy and Solidarity, 09/11/2023, [url](#)

⁴⁶ OSCE, 22/12/2021, pp. 1-2, [url](#)

⁴⁷ Freedom House, 09/03/2023, [url](#)

⁴⁸ Freedom House, 09/03/2023, [url](#)

⁴⁹ OSCE, 22/12/2021, pp. 1-2, [url](#)

⁵⁰ Raad van Europa, Parlementaire Assemblée, 08/01/2023, p. 10, [url](#)

moment van schrijven en wordt elke 60 dagen verlengd.⁵¹ Hierbij is er onder meer een speciaal regime voor verkeer aan de grenzen en in het binnenland in het leven geroepen, kunnen buitenlandse staatsburgers die als een gevaar voor de veiligheid van de staat aanzien worden het land uitgezet worden en is er toezicht op de media mogelijk.⁵² Het parlement riep hierbij de Commission for Exceptional Situations in het leven. Deze is gemachtigd om verordeningen uit te vaardigen die ingaan tegen een aantal basisrechten zoals de vrijheid van samenkomst en meningsuiting.⁵³

In 2022 stelde de Moldavische regering een nieuwe Kieswet op. Na enkele aanpassingen op basis van de Venetië Commissie van de Raad van Europa en de OSCE is deze in december 2022 aangenomen door het parlement.⁵⁴ De aanpassingen betreffen onder andere de regels over en toezicht op de campagnefinanciering, regels voor het versterken van de onafhankelijkheid van de Centrale Kiescommissie, regels voor het stemmen vanuit het buitenland, regels ter voorkoming van misbruik van staatsmiddelen en het kopen van stemmen.⁵⁵ De nieuwe Kieswet van 2022 verstrengt het toezicht op partijfinanciering. In het verleden was partijfinanciering gebruikt voor het plegen van corruptie bij vooraanstaande publieke personen en als een manier om controle over openbare instellingen te verwerven.⁵⁶

In januari 2023 riep de Raad van Europa de Moldavische regering op om een gedragscode voor parlementsleden en procedureregels voor de werking van het parlement op te stellen. Dit onder meer om het voor parlementsleden moeilijker te maken om van partij te kunnen veranderen, een praktijk die in het verleden sterk bijgedragen heeft tot politieke instabiliteit in het land.⁵⁷

Op 31 juli 2023 voerde het parlement een nieuwe aanpassing aan de Kieswet in waardoor verkozen partijleden en de partijleiding van een partij die ongrondwettelijk verklaard is gedurende een periode van vijf jaar niet kunnen opkomen bij verkiezingen. Volgens het parlement was deze aanpassing nodig om de beslissing van het Grondwettelijk Hof van juni 2023 om de partij Shor ongrondwettelijk te verklaren te kunnen implementeren. Op 3 oktober 2023 verklaarde het Grondwettelijk Hof evenwel dat de aanpassingen ongrondwettig zijn. Op 4 oktober 2023 voerde het parlement nieuwe aanpassingen door die opnieuw voor het Grondwettelijk Hof gebracht zijn op 16 oktober 2023, en die het Hof op moment van schrijven van deze COI Focus nog in beraad houdt.⁵⁸

Op 30 april 2023 vonden er in de autonome regio Gaguzië gouverneursverkiezingen plaats. Deze vonden nog plaats op basis van de voorgaande kieswet aangezien de versie van 2022 in de deelrepubliek pas op 1 januari 2024 van kracht wordt. De verkiezingen zijn in een tweede ronde gewonnen door Evghenia Yutul van de partij Shor. Er waren geen internationale of officiële lokale waarnemers aanwezig tijdens de verkiezingen.⁵⁹

Op 5 november 2023 vonden er in Moldavië lokale verkiezingen plaats voor alle steden en gemeenten. Deze gingen door onder het regime van de noodtoestand die sinds februari 2022 geldt in Moldavië. De verkiezingen waren gekenmerkt door een klimaat van spanningen tussen de bewindvoerende partij PAS en de oppositie. Het ging hierbij vooral om onenigheid over de geopolitieke oriëntatie van Moldavië, het verbod van Shor-partijleden om op te komen en lopende onderzoeken van illegale financiering van de partijen Chance en Renaissance die geassocieerd worden met Ilan Shor. In zijn voorlopig eindrapport schrijft de OSCE dat de verkiezingen in het

⁵¹ OSCE, 05/11/2023, p. 4, [url](#); EC, 08/11/2023, p. 15, [url](#)

⁵² Promo-Lex, 08/12/2022, pp. 7-8, [url](#)

⁵³ LRCM, 15/06/2023, p. 7, [url](#)

⁵⁴ Freedom House, 09/03/2023, [url](#)

⁵⁵ OSCE, 05/11/2023, p. 4, [url](#); EC, 08/11/2023, p. 11, [url](#); Freedom House, 23/05/2023, [url](#)

⁵⁶ EC, 08/11/2023, p. 14, [url](#)

⁵⁷ Raad van Europa, Parlementaire Assemblée, 08/01/2023, p. 4, [url](#)

⁵⁸ OSCE, 05/11/2023, pp. 4-5, [url](#)

⁵⁹ EC, 08/11/2023, p. 12, [url](#)

algemeen vreedzaam verlopen en goed georganiseerd zijn. Maar het proces werd negatief beïnvloed door buitenlandse inmenging, meldingen van het kopen van stemmen en beperkende maatregelen opgelegd omwille van bezorgdheid over de nationale veiligheid inzake vrijheid van meningsuiting en vereniging. Het beheer van de verkiezingen verliep transparant en professioneel en de kandidaten konden grotendeels vrij campagne voeren waardoor de kiezers vrije keuze hadden. De media kon voldoende informatie verspreiden, maar het opschorten van enkele mediakanalen kan als een buitensporige maatregel gezien worden. De verkiezingen waren de eerste gehouden volgens de aangepaste kieswet. Deze wet vormt volgens OSCE een geschikte basis voor het houden van democratische verkiezingen.⁶⁰

Freedom House schrijft dat de wetgeving op politieke partijen in Moldavië in het algemeen vrij is, maar dat er enkele bepalingen zijn die beperkend kunnen zijn voor lokale, gemeentelijke partijen en partijen die geografisch geconcentreerde etnolinguïstische minderheden vertegenwoordigen. In 2020 is de wet op politieke partijen aangepast nadat het Hooggerechtshof oordeelde dat de vereiste dat men 4.000 leden uit minstens de helft van de Moldavische districten moest hebben om een partij te kunnen registreren ongrondwettelijk was. De nieuwe versie voorziet de vereiste van 1.000 leden. Hierdoor nam er een groter aantal partijen deel aan de verkiezingen van 2021: twintig partijen, twee verkiezingskartels en een onafhankelijke kandidaat.⁶¹

Volgens USDOS melden verschillende politieke oppositiepartijen dat er in 2022 rechtszaken tegen enkele van hun leden geopend zijn die politiek gemotiveerd waren. Dit is onder meer het geval voor voormalig president Dodon, die beschuldigd wordt van corruptie en landverraad en Marina Tauber van de partij Shor, beschuldigd van corruptie en illegale partijfinanciering. De overheid verwerpt de bewering dat de strafzaken politiek gemotiveerd zijn en er is geen enkele gezaghebbende mensenrechtenexpert of jurist die aangeeft dat dit het geval zou zijn.⁶² De Raad van Europa schrijft in 2023 dat de aanklachten tegen Dodon, Shor en Tauber kaderen in het aanpakken van politieke corruptie door oligarchische belangengroepen.⁶³ USDOS citeert op zijn beurt lokale mensenrechtenorganisaties die stellen dat de aanklachten niet politiek gemotiveerd zijn.⁶⁴

Volgens USDOS zijn er geen politieke gevangenen in Moldavië in 2022.⁶⁵

De wet voorziet straffen voor corruptie begaan door officiële actoren, maar de overheid paste deze niet toe volgens USDOS. De huidige regering heeft stappen ondernomen om corruptie aan te pakken en de onafhankelijkheid van justitie en anticorruptie-agentschappen te vergroten, maar ondanks enige verbetering blijft corruptie een ernstig probleem.⁶⁶

De politieke vertegenwoordiging van vrouwen nam de laatste jaren toe, maar ze blijven ondervertegenwoordigd in het politieke leven. De president is een vrouw evenals zes van de zeventien ministers. Daarnaast zijn 39 van de 101 parlementsleden vrouw. Op lokaal niveau is de vrouwelijke vertegenwoordiging lager. Vrouwen bekleeden 22 % van de burgemeestersposten en 38 % van de zetels in de gemeenteraden.⁶⁷

⁶⁰ OSCE, 05/11/2023, pp. 1, 9-10, [url](#)

⁶¹ Freedom House, 09/03/2023, [url](#)

⁶² USDOS, 30/03/2023, [url](#)

⁶³ Raad van Europa, Parlementaire Assemblée, 08/01/2023, p. 11, [url](#)

⁶⁴ USDOS, 30/03/2023, [url](#)

⁶⁵ USDOS, 30/03/2023, [url](#)

⁶⁶ USDOS, 30/03/2023, [url](#)

⁶⁷ OSCE, 05/11/2023, p. 4, [url](#); EC, 08/11/2023, p. 15, [url](#)

1.3. Strijd tegen corruptie

Volgens Freedom House is corruptie in 2022 alomtegenwoordig in Moldavië en hebben anticorruptiemaatregelen van de overheid tot heden geen resultaat.⁶⁸ Ook de Moldavische ngo Legal Resources Centre for Moldova (LRCM) schrijft in 2022 dat corruptie endemisch is in de Moldavische maatschappij. Strijd tegen corruptie moet hierbij niet enkel tegen kleinschalige corruptie gevoerd worden, maar ook tegen grootschalige om effectief te zijn.⁶⁹

USDOS schrijft dat corruptie een ernstig probleem blijft in Moldavië ondanks een zekere verbetering door toedoen van maatregelen genomen door de regering. Dit betreft onder andere het versterken van de onafhankelijkheid van justitie en anticorruptie-organen. De wet voorziet straffen voor officiële corruptie, maar de overheid past deze wetgeving in het algemeen niet effectief toe.⁷⁰

De Raad van Europa oordeelt in 2023 eveneens dat corruptie in Moldavië een hardnekkig fenomeen blijft en een reden tot ongerustheid vormt.⁷¹ Het IMF schrijft in 2023 dat corruptie aanwezig is in alle geledingen van de maatschappij en een belangrijke bron is van bezorgdheid voor burgers. De aanpak van corruptie is de laatste jaren een prioriteit van de regering, dit in het licht van toetredingsonderhandelingen met de EU.⁷²

Op de Corruption Perception Index van Transparency International staat Moldavië in 2022 op plaats 91 van de 180 landen met een score van 39/100. In 2021 bedroeg de score 36/100.⁷³

De huidige PAS-regering heeft sinds juli 2021 nieuwe wetgeving afgekondigd en verschillende stappen ondernomen om corruptie in te dijken, maar het blijft in de praktijk een ernstig probleem in Moldavië. USDOS schrijft dat corruptie wijdverspreid blijft binnen het gerecht en andere staatsinstellingen. Er zijn tal van meldingen van overheids corruptie. De huidige regering zet sterk in op anticorruptiemaatregelen en het bespoedigen van juridische hervormingen. Hierbij ligt ook nadruk op het in beslag nemen van illegaal verworven middelen en het houden van rechtszaken in absentia. Dit laatste is mogelijk sinds een wetswijziging van 14 juli 2022.⁷⁴

De Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD) schrijft in 2022 dat Moldavië het voorgaande decennium meerdere anticorruptiestrategieën opgezet heeft, maar dat de implementatie ervan problematisch verloopt. Op wetgevend vlak zijn er reeds vorderingen gemaakt, maar nog niet voldoende om corruptie diepgaand aan te pakken.⁷⁵

De EC schrijft in haar Toetredingsrapport van november 2023 dat Moldavië een zekere mate van voorbereiding heeft uitgebouwd in de strijd tegen corruptie. Er zijn in juni 2023 wetsaanpassingen doorgevoerd om het mandaat van anticorruptie-instellingen beter te omlijnen alsook aanpassingen om klokkenluiders een betere bescherming te geven. Er is daarnaast een lichte toename in het aantal veroordelingen van grote corruptiezaken en er is ook enige vooruitgang in het wegwerken van de hindernissen voor het hervormingsproces rond anticorruptie.⁷⁶

Het Nationaal Anticorruptie Centrum (NAC) en de Anticorruptie Procureur-Generaal (APO) hebben de bevoegdheid om verworven rijkdom te verifiëren, de politieke, publieke en institutionele integriteit te versterken, favoritisme aan te pakken en corruptie te bestrijden.⁷⁷ Wetsaanpassingen van augustus 2023 verdelen de bevoegdheden van de APO en de NAC. De APO zal toezien op *high-*

⁶⁸ Freedom House, 09/03/2023, [url](#)

⁶⁹ LRCM, 01/2022, pp. 22-23, [url](#)

⁷⁰ USDOS, 30/03/2023, [url](#)

⁷¹ Raad van Europa, Parlementaire Assemblée, 08/01/2023, p. 26, [url](#)

⁷² International Monetary Fund, 02/2023, p. 36, [url](#)

⁷³ Transparency International, 2022, [url](#)

⁷⁴ USDOS, 30/03/2023, [url](#); Raad van Europa, Parlementaire Assemblée, 08/01/2023, pp. 26-27, [url](#)

⁷⁵ OECD, 30/05/2022, p. 14, [url](#)

⁷⁶ EC, 08/11/2023, pp. 27, 29, [url](#)

⁷⁷ USDOS, 30/03/2023, [url](#)

level corruptie, illegale partijfinanciering en corruptie op grote schaal terwijl de NAC zal toezien op systematische corruptie (bijvoorbeeld in onderwijs en gezondheidszorg) en kleinschalige corruptie.⁷⁸ Een *shadow report* van enkele onderzoeksinstellingen van juli 2023 schrijft dat er in de praktijk onduidelijkheden opgedoken zijn over de afbakening tussen de NAC en de APO en dat nieuwe verduidelijkingen in de wet nodig zijn.⁷⁹

De National Integrity Authority (NIA) is opgericht om vermogens, persoonlijke belangen en belangenconflicten van functionarissen te controleren. Sinds oktober 2021 staat wetgeving toe personen uit hun publieke functie te ontslaan wanneer vastgesteld wordt dat ze hun vermogen illegaal verwierven. De NIA is op moment van schrijven van deze COI Focus nog niet volledig functioneel omdat er stevige vertragingen zijn bij de selectie van inspecteurs. Toch voerde de NIA in 2022 219 onderzoeken naar belangenvermenging uit, waarvan ze er 91 gegrond achtte.⁸⁰

De regering en president Sandu hebben sterke kritiek op de NAC en NIA omdat ze niet genoeg inspanningen leveren voor het aanpakken van corrupte functionarissen. Dit leidde tot het ontslag van de directeurs van beide instellingen.⁸¹

De APO, de NAC en NIA slaagden er wel in om vooruitgang te boeken in enkele anticorruptieonderzoeken en namen ook middelen van de oligarch Plahotniuc en enkele andere ex-politici in beslag. In 2022 liepen er nog verdere onderzoeken.⁸² Volgens de EC werkt de APO efficiënt samen met Eurojust en was er ook een succesvolle Moldavisch-Letse samenwerking in concrete dossiers.⁸³

In 2023 tekenden de Moldavische en de Europese Openbare procureur-generaal een samenwerkingsovereenkomst die leidde tot gezamenlijke training en gegevensuitwisseling.⁸⁴

Moldavië is nog steeds herstellende van een bankenfraude van 2014 waarbij er een miljard dollar verdwenen is bij drie banken. De oligarchen Plahotniuc en Shor zouden hierbij een rol gespeeld hebben, maar ze verlieten beide in 2019 het land. De onderzoeken hiernaar verliepen moeizaam en tot op het moment van schrijven slaagden de autoriteiten er niet in het verduisterde geld te recupereren.⁸⁵ In april 2023 veroordeelde een Moldavische rechtbank Ilan Shor in absentia tot vijftien jaar gevangenisstraf voor zijn rol in deze bankenfraude.⁸⁶

In mei 2022 is voormalig president Dodon gearresteerd en onder huisarrest geplaatst op grond van corruptieaanklachten. Hij zou in 2019 geld aanvaard hebben van Plahotniuc om diens belangen in Rusland te behartigen. In november 2022 is Dodon ontheven van huisarrest, maar mocht hij gedurende 60 dagen het land niet verlaten. In november 2022 zijn ook voormalig parlamentsvoorzitter Zinaida Greceanii en parlamentslid Corneliu Furculita, beide van PSRM, in deze zaak vernoemd. In november 2022 meldde de Moldavische media dat Dodon in 2021 en 2022 geld aanvaard zou hebben van Russische zakenmannen die banden met het Kremlin hadden.⁸⁷

In juli 2022 voerde het NAC een onderzoek uit op het kantoor van de politieke partij Shor die beschuldigd wordt van het ontvangen van fondsen van criminele actoren. In juli 2022 is de politieke

⁷⁸ EC, 08/11/2023, p. 29, [url](#)

⁷⁹ LRCM, 18/07/2023, p. 8, [url](#)

⁸⁰ USDOS, 30/03/2023, [url](#); EC, 08/11/2023, p. 28, [url](#); Raad van Europa, Parlementaire Assemblée, 08/01/2023, p. 27, [url](#)

⁸¹ USDOS, 30/03/2023, [url](#)

⁸² USDOS, 30/03/2023, [url](#)

⁸³ EC, 08/11/2023, p. 27, [url](#)

⁸⁴ EC, 08/11/2023, p. 27, [url](#)

⁸⁵ Freedom House, 09/03/2023, [url](#); IFRI, 05/2023, p. 9, [url](#); Raad van Europa, Parlementaire Assemblée, 08/01/2023, pp. 11-12, [url](#)

⁸⁶ Freedom House, 09/03/2023, [url](#); EC, 08/11/2023, p. 13, [url](#)

⁸⁷ Freedom House, 09/03/2023, [url](#)

onschendbaarheid van vicepartijvoorzitter Marina Tauber hiervoor opgeschort en ze wordt aangeklaagd voor corruptie.⁸⁸

In 2022 zijn er 434 onderzoeken opgestart in *high-level* corruptiezaken. Hiervan zijn er 180 naar de rechtbank gestuurd wat leidde tot 108 veroordelingen. In 2022 is de immuniteit van vijf rechters en vier parlementsleden opgeheven voor corruptieonderzoeken.⁸⁹

In 2022 publiceerde LRCM een analyse over corruptiezaken die voor het gerecht gebracht werden. Zo'n 93 % van deze zaken betreffen volgens hen kleinschalige corruptie (zaken tot 10.000 euro). Volgens LRCM hebben de anticorruptie-organen nog steeds niet voldoende middelen om de complexe zaken van grootschalige corruptie aan te pakken. Van de onderzochte rechtszaken betrof 25 % corruptie bij de politie, 16 % individuele personen en 6 % lokale mandatarissen.⁹⁰

In mei 2023 publiceert GRECO, het corruptiepreventie en –monitoringorgaan van de Raad van Europa, een interim *compliance* rapport inzake corruptiepreventie bij het parlement, rechters en procureurs in Moldavië. GRECO stelt vast dat van de achttien geformuleerde aanbevelingen voor Moldavië er zes op voldoende wijze vervuld zijn, tien gedeeltelijk vervuld zijn en twee niet vervuld zijn. GRECO besluit hieruit dat het lage niveau van naleving van de aanbevelingen als "globaal onvoldoende" aanzien moet worden. Inzake het parlement ziet GRECO nauwelijks vooruitgang, zo zijn er onder meer geen regels om belangenvermenging te voorkomen en is er geen publieke inspraak over wetsvoorstellen mogelijk. Voor rechters en procureurs zijn er wel enkele concrete stappen ondernomen. GRECO meent wel dat het *pre-vetting* proces (zie [2.3.1 Algemene werking](#)) moeilijkheden kan veroorzaken en roept op tot effectieve implementatie van de regels.⁹¹

Een *shadow report* van enkele onderzoeksinstellingen van juli 2023 rapporteert dat er in 2022 en de eerste helft van 2023 een toename merkbaar is van het aantal proactieve onderzoeken opgestart door APO met een grotere focus op grootschalige corruptiezaken. Ook steeg het aantal corruptiezaken waarbij een veroordeling voor een rechtbank volgde van 41 in de eerste helft van 2022 tot 59 in dezelfde periode in 2023. Als minder positieve trend stelde het rapport vast dat er in de eerste helft van 2023 minder voltooide corruptieonderzoeken naar de rechtbank gestuurd zijn door APO dan in de eerste helft van 2022. Respectievelijk 16 % en 19 % van het totale aantal gestarte onderzoeken.⁹²

De Raad van Europa schrijft dat het parlement wijzigingen aan de Grondwet voorziet waardoor de goedkeuring van het parlement niet meer nodig is om parlementsleden te arresteren en strafrechtelijk te vervolgen voor gevallen van actieve of passieve corruptie, machtsmisbruik en oneigenlijk nastreven van invloed.⁹³

1.4. Toetredingsproces tot de EU

In juli 1998 trad er een Partnership and Cooperation Agreement in werking tussen Moldavië en de EU en in juni 2014 tekenden beide entiteiten een Association Agreement en een Deep and Comprehensive Free Trade Area dat van kracht is sinds juli 2016.⁹⁴

Sinds april 2014 kunnen Moldavische staatsburgers visa-vrij reizen naar de EU en er is een readmissie-overeenkomst van kracht sinds januari 2018.⁹⁵

⁸⁸ Freedom House, 09/03/2023, [url](#)

⁸⁹ EC, 08/11/2023, pp. 27-28, [url](#)

⁹⁰ LRCM, 01/2022, pp. 22-24, [url](#)

⁹¹ Raad van Europa, GRECO, 19/05/2023, pp. 14-15, [url](#)

⁹² LRCM, 18/07/2023, p. 14, [url](#)

⁹³ Raad van Europa, Parlementaire Assemblée, 08/01/2023, p. 6, [url](#)

⁹⁴ EC, 17/06/2022, [url](#)

⁹⁵ EC, 17/06/2022, [url](#)

In maart 2022 diende Moldavië formeel een aanvraag in voor lidmaatschap van de EU na het uitbreken van de oorlog van Rusland tegen Oekraïne. De Europese Commissie identificeerde hierna negen stappen die Moldavië moet zetten om vooruitgang te maken in het aanvraagproces. Deze stappen gaan over de waarden en standaarden van de EU op onder andere het vlak van democratie, rechtszekerheid, basisrechten en hervorming van justitie en de administratie. Op 16 juni 2022 adviseerde de EC om Moldavië het statuut van kandidaat-lid van de EU toe te kennen wat het land op 23 juni 2022 effectief verkreeg. Verdere vooruitgang in het toetredingsproces hangt nu af van de mate waarin Moldavië de vereisten vervult die de EC formuleerde in haar Opinie van juni 2023. Dit omvat negen blokken van vereisten met in totaal dertien maatregelen. Ze hebben betrekking op justitie, anticorruptie, strijd tegen georganiseerde misdaad, lokaal bestuur en mensenrechten en maatschappelijk middenveld.⁹⁶ Op 14 december 2023 besliste de Europese Ministerraad om het licht op groen te zetten voor het opstarten van de toetredingsonderhandelingen met Moldavië.⁹⁷

In april 2022 creëerde de Moldavische regering een National Commission for European Integration voorgezeten door de president van de republiek en stelde het een Action Plan op om aan de toetredingsvoorwaarden te voldoen. Volgens de Raad van Europa ligt het toekennen van het statuut van kandidaat-lidmaatschap in de lijn van de keuze van de kiezers voor pro-Europese partijen in 2020 en 2021. Daarnaast zorgde de oorlog in Oekraïne voor een versnelling in het traject van Moldavië naar EU-lidmaatschap.⁹⁸

In december 2022 zette de regering een coördinatiemechanisme voor EU-toetreding op poten. Dit brengt politieke en regeringsvertegenwoordigers samen en is voorgezeten door de Moldavische president. De National Commission for European Integration nam ondertussen het actieplan aan om de negen stappen van de EC te implementeren, een actieplan om de nationale wetgeving in lijn te brengen met het EU-acquis en een actieplan voor de-oligarchisering.⁹⁹

In de loop van 2022 en 2023 zette Moldavië door met de implementatie van het EU-Moldova Association Agreement, waaronder de Deep and Comprehensive Free Trade Area en nam het concrete acties om verdere vooruitgang te boeken in de negen stappen van de Commissie.¹⁰⁰

In februari 2023 nam de regering het actieplan voor 2023 aan waarin specifieke beloftes opgenomen zijn om de nationale wetgeving in lijn met die van de EU te brengen. Per sector, zoals onderwijs en jeugd, zijn er strategieën opgezet om dit te implementeren.¹⁰¹

Een *shadow report* gezamenlijk opgesteld door de ngo's en onderzoeksinstituten LRCM, Friedrich Ebert Stiftung, Expert Grup en IPRE schrijft in juli 2023 dat Moldavië de meerderheid van de doelstellingen van het Action Plan behaalde met een gemiddelde score van 4.24 op een maximum van 5. Het Action Plan voorziet 60 doelstellingen in de negen blokken van vereisten, hiervan zijn er 24 volledig voltooid, 25 geïmplementeerd met enkele beperkingen, 10 moeten nog geïmplementeerd worden en 1 is geïmplementeerd met sterke beperkingen.¹⁰²

⁹⁶ EC, 08/11/2023, p. 3, [url](#); Promo-Lex, 08/12/2022, p. 13, [url](#); Raad van Europa, Parlementaire Assemblée, 08/01/2023, p. 15, [url](#); Expert Grup, 23/12/2022, p. 11, [url](#)

⁹⁷ Euronews, 14/12/2023, [url](#)

⁹⁸ Raad van Europa, Parlementaire Assemblée, 08/01/2023, pp. 15-16, [url](#); LRCM, 18/07/2023, p. 1, [url](#)

⁹⁹ EC, 08/11/2023, p. 15, [url](#)

¹⁰⁰ EC, 08/11/2023, p. 3, [url](#)

¹⁰¹ EC, 08/11/2023, p. 15, [url](#)

¹⁰² LRCM, 18/07/2023, p. 7, [url](#)

2. Rechtstoestand/rechtsbescherming

2.1. Wetgeving in verband met bescherming en toepassing in de praktijk

Volgens de EC heeft Moldavië de meerderheid van de belangrijke internationale mensenrechtenverdragen geratificeerd. Het is lid van alle VN-mensenrechtenconventies met uitzondering van de Conventie voor de Bescherming van Personen tegen Gedwongen Verdwijning. Verder ondertekende Moldavië alle fundamentele conventies van de International Labour Organisation en de Conventie ter Preventie en Bestrijding van Geweld tegen Vrouwen en Huiselijk Geweld (Istanbul Conventie) van de Raad van Europa. Het land is eveneens partij van het European Charter for Regional or Minority Languages, de European Convention on the Exercise of Children's Rights en de European Convention on Human Rights.¹⁰³

De EC stelt in 2022 dat het wettelijk en institutioneel kader voor de bescherming de fundamentele rechten aanwezig is en dat het grotendeels de EU- en internationale standaarden volgt. Daarnaast hebben de instellingen die instaan voor de bescherming, handhaving en de implementatie van de fundamentele rechten een beperkte capaciteit, wat een effectieve implementatie van deze rechten hindert.¹⁰⁴

Moldavië heeft in 2021 een nieuwe Human Rights and Democracy Strategy opgezet voor 2021-2024 waarin voornamelijk aandacht is voor vrouwenrechten, respect voor mensenrechten in het strafrechtelijk systeem, integriteit van verkiezingsprocessen en ondersteuning van onafhankelijke media.¹⁰⁵

De wet beschermt de vrijheid van beweging in het binnenland en de vrijheid om het land te verlaten en de overheid respecteert deze rechten in het algemeen volgens USDOS.¹⁰⁶

Volgens Freedom House, USDOS, de EC en Bertelsmann Stiftung is de vrijheid van samenkomst en vereniging vervat in de Grondwet en wetgeving en worden ze in de praktijk in het algemeen gerespecteerd.¹⁰⁷

De Grondwet beschermt het recht van individuen om hun religie te belijden en stelt dat religieuze groepen onafhankelijk zijn van de staat. De wetgeving eist niet van religieuze groepen om zich te registreren en staat toe dat leden van ongeregistreerde groepen vrij hun geloof uitvoeren. De EC schrijft in 2023 dat de vrijheid van religie en geloof in het algemeen gerespecteerd wordt in Moldavië.¹⁰⁸

Moldavië is volgens de EC lid van alle belangrijke anticorruptieconventies waaronder de Group of States against Corruption van de raad van Europa (GRECO) en de United Nations Convention against Corruption (UNCAC). Er is een omvattende nationale anticorruptiewetgeving in lijn met EU- en internationale standaarden en die wordt deels toegepast in de praktijk.¹⁰⁹¹¹⁰

De onafhankelijkheid van het gerecht is voorzien in de Grondwet. In april 2022 zijn er wijzigingen aan de Grondwet doorgevoerd die de rol en samenstelling van de Hoge Raad van de Magistratuur en de Hoge Raad van de Procureurs aanpasten. De Hoge Raden staan respectievelijk in voor het

¹⁰³ EC, 17/06/2022, [url](#); EC, 08/11/2023, p. 31, [url](#)

¹⁰⁴ EC, 17/06/2022, [url](#)

¹⁰⁵ EC, 17/06/2022, [url](#)

¹⁰⁶ Freedom House, 09/03/2023, [url](#)

¹⁰⁷ Bertelsmann Stiftung, 02/02/2022, p. 10, [url](#); Freedom House, 09/03/2023, [url](#); USDOS, 30/03/2023, [url](#); EC, 08/11/2023, p. 38, [url](#)

¹⁰⁸ USDOS, 15/05/2023, [url](#); EC, 08/11/2023, p. 33, [url](#)

¹⁰⁹ EC, 17/06/2022, [url](#)

¹¹⁰ EC, 17/06/2022, [url](#)

benoemen van rechters en procureurs. Deze aanpassingen vormen het juridisch kader voor de versterking van de onafhankelijkheid, aansprakelijkheid en efficiëntie van rechtbanken en hun administratie.¹¹¹ DE EC schrijft in 2022 dat het grondwettelijk en wettelijk kader voor justitie grotendeels in lijn is met de Europese standaarden.¹¹²

De EC stelt in 2022 dat het gelijkheidsprincipe vervat is in de Grondwet en dat de Strafwet bescherming tegen discriminatie en haatmisdrijven voorziet. Daarnaast is het wettelijk mandaat van het Equality Council¹¹³, dat toeziet op het gelijkheidsbeginsel, niet voldoende uitgebouwd om naar behoren te kunnen werken.¹¹⁴ USDOS meldt dat de president in mei 2022 wetsaanpassingen aan de Strafwet bekrachtigde die de bescherming uitbreidde tegen discriminatie en het aanzetten tot discriminatie of haatgeweld.¹¹⁵ Ook de EC verwelkomde deze aanpassingen, die ze als "langverwacht" omschrijft. Daarnaast schrijft de EC dat nog bijkomende maatregelen nodig zijn om discriminatie en haat taal ten aanzien van LGBTQ-personen en geweld op vrouwen aan te pakken.¹¹⁶

Op 10 maart 2022, na meerdere consultatierondes met de Venetië Commissie nam het Moldavische parlement een wet aan die een ad-hoc commissie, de Pre-Vetting Commission, in het leven roept. Deze commissie, samengesteld uit drie buitenlandse en drie Moldavische leden, moet een doorlichting (*vetting*) uitvoeren van de kandidaten voor de Hoge Raad van de Magistratuur en de Hoge Raad van de Procureurs. De commissie onderzoekt de ethische en financiële integriteit van de kandidaten door het verzamelen van informatie en via hoorzittingen. Op 22 december 2022 zijn er nog aanpassingen aan de wet aangenomen in functie van enkele aanbevelingen door de OSCE. In een rapport van 2023 oordeelt de OSCE dat het evaluatieproces transparant is al wordt het geplaagd door vele vertragingen.¹¹⁷

In juli 2022 zijn er aanpassingen doorgevoerd aan de Strafwet en Strafproceswet om de regelgeving rond confiscaties van goederen eenduidig te maken. Deze aanpassingen zijn doorgevoerd in het kader van de strijd tegen financiële misdrijven en witwaspraktijken.¹¹⁸

In februari 2023 bekrachtigde het parlement wetswijzigingen om de disciplinaire aansprakelijkheid van rechters te verduidelijken en versterken. GRECO, het anti-corruptieorgaan van de Raad van Europa, gaf in een advies aan dat er nog verdere verstrengingen van de aansprakelijkheid nodig zijn zowel in de wetgeving als in de praktijk.¹¹⁹

Nog in februari 2023 keurde de regering aanpassingen goed aan de wetgeving voor non-discriminatie. De criteria om discriminatie aan te kunnen duiden zijn hierbij uitgebreid.¹²⁰

In maart 2023 keurde het parlement een wet goed die de samenstelling en bevoegdheden van het Hooggerechtshof aanpaste in de lijn met aanbevelingen van de Venetië Commissie. Het aantal rechters werd teruggebracht van 33 naar 20 waarvan er 11 rechters zijn en 9 advocaten, procureurs of academici. De wetsaanpassing van maart 2023 voorziet ook in de doorlichting van zittende rechters en kandidaten voor het Hooggerechtshof. Dit gebeurt door een Evaluatiecommissie van drie lokale en drie internationale leden. Na de aankondiging van de nieuwe wet in februari 2023 namen 20 van de 25 leden van het Hooggerechtshof ontslag. De Hoge Raad van de Magistratuur besliste

¹¹¹ EC, 08/11/2023, pp. 22-23, [url](#)

¹¹² EC, 17/06/2022, [url](#)

¹¹³ Zie [2.5.](#)

¹¹⁴ EC, 17/06/2022, [url](#)

¹¹⁵ USDOS, 30/03/2023, [url](#)

¹¹⁶ EC, 17/06/2022, [url](#)

¹¹⁷ OSCE, 30/09/2023, pp. 11-12, 19, 20, [url](#)

¹¹⁸ LRCM, 18/07/2023, p. 14, [url](#)

¹¹⁹ EC, 08/11/2023, p. 25, [url](#)

¹²⁰ LRCM, 18/07/2023, p. 23, [url](#)

hierop tijdelijk enkele rechters van lagere rechtshoven over te plaatsen naar het Hooggerechtshof om dit Hof operationeel te kunnen houden.¹²¹

Moldavië is ondertekenaar van de VN-Conventie tegen Corruptie en de conventies hierover van de Raad van Europa. In juni 2023 is er een wet voor de bescherming van klokkenluiders goedgekeurd die opgesteld is in lijn met de betreffende EU-directieve.¹²²

In juli 2023 nam het parlement een nieuwe wet aan die voorzag in het doorlichten van rechters en procureurs op sleutelposities. Deze wet was tot stand gekomen in samenwerking met de EU en de Venetië Commissie van de Raad van Europa. De president stuurde de wet echter terug naar het parlement voor aanpassingen die het parlement in augustus 2023 goedkeurde. De nieuwe versie is voorgelegd aan de Venetië Commissie voor hun mening en die heeft op 9 oktober 2023 haar instemming gegeven met de aanpassingen.¹²³

In de periode 2018-2023 heeft Moldavië de wetgeving rond mensenhandel verder in lijn gebracht met de EU-wetgeving en verdere aanpassingen zijn nog voorzien.¹²⁴

In april 2023 is er een aanpassing aan de Strafprocedurewet aangenomen die de ordediensten meer bevoegdheden geeft om witwaspraktijken aan te pakken. Voordien was er ook al wetgeving aangenomen om financiering van terrorisme tegen te gaan.¹²⁵

De Moldavische wetgeving inzake asiel is in lijn met het EU-acquis en het land is lid van de relevante internationale conventies volgens de EC. In januari 2023 keurde de regering een decreet goed waarvan de bepalingen beantwoorden aan die van de EU Temporary Protection Directive. Het geeft houders van het beschermingsstatuut recht op legaal verblijf, onderwijs en toegang tot de arbeidsmarkt en de gezondheidszorg.¹²⁶

Moldavië is nog geen partij van enkele mensenrechtenconventies waaronder de 1996 Child Protection Convention, de 2005 Choice of Court Convention, de 2007 Child Support Convention en de 2007 Maintenance Obligations Protocol. De EC roept Moldavië in 2023 op om toe te treden tot deze conventies.¹²⁷

2.2. Veiligheidsdiensten

2.2.1. Algemene werking

De politie en de carabinieri zijn de voornaamste ordediensten in Moldavië en ze vallen beide onder de bevoegdheid van het ministerie van Binnenlandse Zaken. Er zijn 7.666 politiemannen in dienst en 1.020 carabinieri. Binnen de beide ordediensten is er een groot verloop van personeel en staan er een aanzienlijk aantal vacatures open, wat de operationele capaciteit van de diensten aantast.¹²⁸

Binnen het parlement is het National Security, Defence and Public Order Committee actief waarvan een subcomité specifiek opgericht is om toezicht te houden op de veiligheids- en inlichtingendiensten. Volgens de EC monitort dit comité op regelmatige basis de diensten. Het comité houdt wekelijks een zitting en voert het toezicht op de veiligheids- en inlichtingendiensten uit op basis van een jaarlijks opgesteld actieplan. Het comité houdt onder meer hoorzittingen over de

¹²¹ EC, 08/11/2023, p. 24, [url](#)

¹²² EC, 08/11/2023, pp. 27, 29, 30, [url](#); LRCM, 18/07/2023, p. 14, [url](#)

¹²³ EC, 08/11/2023, p. 21, [url](#); Raad van Europa, Venetië Commissie, 09/10/2023, [url](#)

¹²⁴ EC, 08/11/2023, p. 47, [url](#)

¹²⁵ EC, 08/11/2023, p. 47, [url](#)

¹²⁶ EC, 08/11/2023, p. 51, [url](#)

¹²⁷ EC, 08/11/2023, p. 51, [url](#)

¹²⁸ USDOS, 30/03/2023, [url](#); EC, 08/11/2023, p. 46, [url](#)

werking van de veiligheids- en inlichtingendiensten, rapporteert over implementatie van relevante wetgeving en voert inspectiebezoeken uit.¹²⁹

Moldavië heeft verbindingsofficieren bij Europol en sinds maart 2022 heeft Europol op zijn beurt een aanwezigheid van agenten in Chişinău.¹³⁰

Volgens de EC verloopt de samenwerking van de politie met andere instellingen goed. Daarnaast vertonen de uitrusting en de opleiding van de ordediensten tekortkomingen en zijn de forensische capaciteiten van de ordediensten beperkt. Zo is er bijvoorbeeld geen nationale DNA-databank.¹³¹

De EC schrijft in 2021 dat politiehervormingen zoals de Police Development Strategy (2016-2020) en de Public Order and Security Strategy (2017-2020) tot beperkte vooruitgang leidden bij enkele werkpunten, maar dat een aantal belangrijke hervormingselementen nog aangepakt moeten worden.¹³² Beide programma's zijn er op gericht een raamwerk te creëren om de politiediensten te laten werken in functie van de belangen van de burgers en de gemeenschap en om hun professionalisme te versterken. Het United Nations Development Programme (UNDP) schrijft in september 2022 dat de politiediensten de voorgaande jaren betrokken waren bij enkele structurele veranderingen en hervormingen om hen in lijn te brengen met EU-standaarden en om de kwaliteit van de dienstverlening aan gewone burgers te verbeteren. Volgens UNDP maakten de ordediensten effectief enige vooruitgang op deze terreinen, maar is er nog nood aan verdere beslissende en diepgaande acties.¹³³

De Moldavische mensenrechten ngo Promo-Lex publiceerde een rapport over de hervormingen in het kader van de de Police Development Strategy (2016-2020) waarin het enkele doelstellingen vermeldt waarin daadwerkelijk vooruitgang geboekt is. Dit is het geval voor de aanwervingsprocedure en bevordering van agenten alsook hun training. Ook maatregelen ter voorkoming van foltering en onmenselijke behandeling waren effectief, evenals het verbeteren van de omstandigheden van voorarrest. Verder zijn er ook stappen ondernomen om de politie op lokaal vlak meer aansluiting met de bevolking te geven. Promo-Lex merkt evenwel op dat op vlak van de continuïteit en duurzaamheid van de doorgevoerde hervormingen er een gebrek aan controle is op de implementatie van de goedgekeurde hervormingen en de impact van de trainingen en het aangekochte nieuw materiaal.¹³⁴

Van de 47 lokale tijdelijke detentieplaatsen van de politie zijn er 14 gerenoveerd. De Moldavische ombudsman uit hierom zijn bezorgdheid over de fysieke detentieomstandigheden bij de politie. Daarnaast schrijft de ombudsman dat ook de procedures en medische omkadering bij tijdelijke detentie ernstige tekortkomingen vertonen.¹³⁵

De Grondwet verbiedt arbitraire inmenging in de privacy, de familie, de woning of correspondentie van burgers en volgens USDOS respecteren de autoriteiten deze bepalingen.¹³⁶

Freedom House schrijft voor het jaar 2022 dat de ordediensten nog vaak te veel terughoudendheid tonen in het onderzoeken van invloedrijke politici die, volgens gelekte informatie, betrokken zouden zijn in het vervalsen van aanstellingsprocedures van leidinggevende functionarissen of andere vormen van politieke inmenging.¹³⁷ In de periode juni 2022 – maart 2023 voerden de politiediensten 91 financiële onderzoeken naar witwaspraktijken uit en in de periode maart – juni 2023 kwamen er

¹²⁹ EC, 08/11/2023, p. 18, [url](#)

¹³⁰ EC, 08/11/2023, p. 47, [url](#)

¹³¹ EC, 08/11/2023, p. 46, [url](#)

¹³² EC, 13/10/2021, p. 11, [url](#)

¹³³ UNDP, 19/09/2022, p. 2, [url](#)

¹³⁴ Promo-Lex, 09/12/2021, pp. 3-6, 44, [url](#)

¹³⁵ The People's Advocate, 23/10/2023, pp. 74-75, [url](#)

¹³⁶ USDOS, 30/03/2023, [url](#)

¹³⁷ Freedom House, 23/05/2023, [url](#)

nog 52 bij wat volgens de EC het toenemende engagement en capaciteit van Moldavië aantoont om dit aan te pakken.¹³⁸

Moldavië is wat betreft mensenhandel vooral een doorgangs- en oorsprongslaan, maar volgens de EC maakt het land er werk van om dit aan te pakken. De overheid zet sterk in op de bestrijding en het doorverwijssysteem voor slachtoffers voldoet aan de internationale standaarden. De overheid beheert twee opvangcentra voor slachtoffers en heeft in 2022 een derde overgenomen voor mannelijke slachtoffers.¹³⁹

2.2.2. Klachten in verband met de politie

USDOS vermeldt in 2023 dat er meldingen zijn van gevallen van foltering en vernederende behandeling, voornamelijk in detentieplaatsen. Daarbij doen er zich ook gevallen van mishandeling voor in plaatsen voor voorarrest bij de politie, voornamelijk in de landelijke gebieden. Volgens USDOS heerst hierbij tot heden straffeloosheid maar hebben de autoriteiten sinds 2022 een toenemend aantal strafzaken geopend inzake aantijgingen over foltering en vernederende behandeling. In 2022 ontvingen de diensten van de procureurs 485 klachten over geweld, waarvan 14 gevallen van foltering, 453 gevallen van vernederende of onmenselijke behandeling en ook 12 gevallen van ernstige pesterijen in het leger. De procureurs openden hierover 69 strafzaken in 2022.¹⁴⁰

USDOS citeert meldingen dat voorarresten op een arbitraire manier toegepast worden en dat dit in 2022 voortduurt, al is er een lichte afname ten aanzien van 2021.¹⁴¹ Het United Nations Population Fund (UNFPA) vermeldt dat in 2018 het percentage van personen in voorarrest 6.8 % bedroeg wat daalde tot 5.4 % in 2022. UNFPA stelt dat er een positieve evolutie merkbaar is maar dat het aantal personen in voorarrest hoog blijft.¹⁴²

Amnesty International (AI) schrijft in zijn rapport van 2023 dat er geen vooruitgang gemaakt is in het aanpakken van straffeloosheid voor politiemannen die mensenrechtenschendingen plegen. Er doen zich volgens AI nog steeds gevallen van foltering en mishandeling voor in detentieplaatsen.¹⁴³ Ook Freedom House schrijft dat gevangenen en personen in hechtenis een risico lopen op mishandeling en foltering en dat de functionarissen die dergelijke daden plegen in het algemeen straffeloosheid genieten.¹⁴⁴

Een bijdrage van verschillende Moldavische ngo's aan het Universal Review van de United Nations Human Rights Council (UNHRC) stelt dat de meerderheid van daden van mishandeling of foltering niet onderzocht, vervolgd of bestraft worden. Dit onder meer door een gebrek aan onafhankelijke onderzoekmechanismen, een gebrek aan onafhankelijke aanklacht- en gerechtprocedures en ontoereikende wettelijke bescherming van slachtoffers en getuigen.¹⁴⁵

In zijn jaarrapport van 2023 uit de Moldavische People's Advocate (ombudsman) zijn ongerustheid over het beschermen van fundamentele rechten van personen tijdens politiehechtenis. De ombudsman ziet te weinig garanties dat deze beschermd worden en stelt dat dit voortdurende vorming van de politiediensten vereist. Volgens de ombudsman is er opnieuw een stijging merkbaar van lichamelijk letsel door gebruik van geweld tijdens politiedetentie. Er zijn ook meldingen van

¹³⁸ EC, 08/11/2023, p. 49, [url](#)

¹³⁹ EC, 08/11/2023, p. 48, [url](#)

¹⁴⁰ USDOS, 30/03/2023, [url](#)

¹⁴¹ USDOS, 30/03/2023, [url](#)

¹⁴² UNFPA, 07/08/2023, p. 189, [url](#)

¹⁴³ AI, 27/03/2023, p. 255, [url](#)

¹⁴⁴ Freedom House, 09/03/2023, [url](#)

¹⁴⁵ UNHRC, 01/11/2021, p. 4, [url](#)

foltering door de politie al doet dit zich volgens de ombudsman niet op een systematische manier voor.¹⁴⁶

De Moldavische ombudsman merkt op dat er een zeer groot verschil is tussen het aantal tegen de politiediensten ingediende klachten en het aantal effectief opgestarte strafzaken. Zo zijn er in 2022 128 onderzoeken opgestart tegen 161 agenten waarvan er uiteindelijk 33 naar de rechtbank doorgestuurd zijn. De politie geeft zelf geen volledig cijfermateriaal vrij over het aantal gevallen van mishandeling of foltering door agenten, zodat een volledige analyse door de ombudsman onmogelijk is. Volgens de ombudsman worden onderzoeken naar foltering en mishandeling door de ordediensten niet correct uitgevoerd.¹⁴⁷

De EC schrijft in 2023 dat de preventie van mishandeling en foltering al lange tijd een belangrijk punt van bezorgdheid is in Moldavië. In de periode 2009 - 2021 daalde het aantal jaarlijkse klachten wel van 1.000 naar 500, maar volgens de EC dient er nog veel te gebeuren om dit in orde te krijgen. Openbare aanklagers geven zelden gehoor aan klachten over mishandeling en/of foltering. In 2021 openden ze in een op de elf klachten een onderzoek en enkel 4 à 5 % kwam uiteindelijk voor de rechtbank. In 2022 stuurden de openbare aanklagers slechts 3 % van de 485 ontvangen klachten door naar de rechtbank.¹⁴⁸

In 2022 velde het Europees Hof van de Rechten van de Mens zeven vonnissen tegen Moldavië met betrekking tot mishandeling door de ordediensten en/of tijdens detentie.¹⁴⁹

De Moldavische People's Advocate (ombudsman) schrijft dat rechtbanken en procureurs in 2022 nog steeds te vaak voorarrest oplegden al hebben ze door toedoen van wetswijzigingen nu meer de mogelijkheid om huisarrest te vorderen.¹⁵⁰ Volgens LRCM keuren rechters in de periode april 2021 – april 2023 93 % van de verzoeken tot arrestatie goed. LRCM stelt dat de rechtbanken de verzoeken voor arrestatie niet degelijk onderzoeken wat minstens deels veroorzaakt wordt door hun hoge werklast. Er bestaat daarnaast een correct wettelijk kader dat ook alternatieve detentiemogelijkheden voorziet, maar waarvan niet veel gebruik gemaakt wordt.¹⁵¹

2.3. Gerecht

2.3.1. Algemene werking

USDOS schrijft dat de wet het recht op een eerlijk en publiek proces voorschrijft. De wet voorziet het principe van onschuld van de beklaagden in strafzaken, maar opmerkingen van rechters brengen dit principe volgens USDOS soms in gevaar.¹⁵²

Het aantal rechters, 17 per 100.000 inwoners, is lager dan het EU-gemiddelde van 22 en het aantal procureurs, 23 per 100.000 inwoners, het dubbele van het EU-gemiddelde van 11.¹⁵³

De Raad van Europa schrijft in 2023 dat justitie in Moldavië reeds langlopende problemen kent die reeds verschillende jaren een reden van bezorgdheid zijn voor de Raad. Zo sprak de Raad in januari 2021 nog zijn ongerustheid uit over de onafhankelijkheid van justitie. In 2019 stelde de

¹⁴⁶ The People's Advocate, 23/10/2023, pp. 72-73, [url](#)

¹⁴⁷ The People's Advocate, 23/10/2023, pp. 72-73, [url](#); The People's Advocate, 23/10/2023, p. 10, [url](#)

¹⁴⁸ EC, 08/11/2023, p. 32, [url](#)

¹⁴⁹ The People's Advocate, 23/10/2023, p. 9, [url](#)

¹⁵⁰ The People's Advocate, 23/10/2023, p. 27, [url](#)

¹⁵¹ LRCM, 04/2023, p. 4, [url](#)

¹⁵² USDOS, 30/03/2023, [url](#)

¹⁵³ EC, 08/11/2023, p. 25, [url](#)

Internationale Commissie van Juristen dat justitie in Moldavië “een lege huls is” geplaagd door endemische corruptie, politieke controle, selectieve rechtspraak en gebrek aan integriteit.¹⁵⁴

Een bijdrage van 2021 van verschillende Moldavische ngo’s aan het Universal Review van de UNHRC stelt dat justitie in het algemeen beschouwd wordt als afhankelijk van de uitvoerende macht, aangetast door corruptie en vooral werkend in de belangen van specifieke entiteiten. De openbare aanklagers kunnen politiek gemotiveerde onderzoeken opzetten, er zijn geregeld meldingen van verondersteld vervalst bewijsmateriaal en de aanstellingen van rechters verlopen niet transparant. Nog volgens deze bijdrage voert de regering strijd om een daadwerkelijk onafhankelijke justitie op poten te zetten.¹⁵⁵

Het onafhankelijke Duitse onderzoeksinstituut Stiftung Wissenschaft und Politik (SWP) schrijft in 2022 dat justitie in Moldavië doordrongen is van corruptie, clanpraktijken en procureurs met banden met kleptocraten die tot voor kort het land bestuurden. Volgens SWP kan het gerecht als een staat binnen een staat functioneren en heeft de PAS-regering moeite om haar hervormingen van justitie effectief ingang te laten hebben. SWP merkt eveneens op dat voorgaande, Westers gesteunde, hervormingen wel de onafhankelijkheid van het gerecht in Moldavië gepromoot hebben, maar dat dit niet noodzakelijk leidde tot grotere onpartijdigheid bij de rechters zelf.¹⁵⁶

Freedom House schrijft in zijn rapport van 2023 dat justitie in Moldavië sterk onderhevig kan zijn aan politieke invloed wat haar onafhankelijkheid belemmerd. Aanstellingsprocedures binnen justitie missen transparantie.¹⁵⁷

Het USDOS schrijft in 2023 dat de wet onafhankelijke justitie voorziet, maar dat gerechtelijke onafhankelijkheid een probleem bleef omwille van corruptie en selectieve rechtspraak. Hierbij wordt de wet niet uniform toegepast maar selectief, afhankelijk van politiek aansturen. Media en ngo’s zijn nog steeds ongerust over het gebrek aan toegang tot informatie over rechtszaken. Zo heeft de website van het agentschap van Rechtsadministratie van justitie geen zoekfunctie die toestaat zaken op te zoeken.¹⁵⁸

De OECD en de Raad van Europa schrijven respectievelijk in 2022 en in 2023 dat Moldavië een grootschalige hervorming van justitie doorvoert. Onder meer van de Hoge Raad van de Magistratuur, de Hoge Raad van Procureurs, de Procuratuur, het Hooggerechtshof en het Constitutioneel Hof. Moldavië werkt voor deze hervormingen intensief samen met de Venetië Commissie van de Raad van Europa.¹⁵⁹

Sinds 2019 hebben volgens de Raad van Europa verschillende regeringen zich gefocust op hervorming van justitie. Deze hervorming is vooral geïntensifieerd na de verkiezingen van juli 2021. Sindsdien is er een nauwe samenwerking tussen Moldavië en de High Level Working Group van de secretaris-generaal van de Raad van Europa in het opstellen van actieplannen voor deze justitiehervormingen.¹⁶⁰

In 2022 schrijft de EC dat er zich nog ongepaste interne en externe inmenging voordoet bij justitie en dat dit aangepakt dient te worden.¹⁶¹ In 2023 stelt de EC dat Moldavië ingrijpende hervormingen doorgevoerd heeft op vlak van justitie en dat dit nog steeds lopende is. Zo wordt een actieplan voor 2022 – 2025 verder uitgevoerd. Het ministerie van Justitie vertoont hierbij een effectieve wil om

¹⁵⁴ International Commission of Jurists, 12/03/2019, [url](#); Raad van Europa, Parlementaire Assemblée, 08/01/2023, p. 19, [url](#)

¹⁵⁵ UNHRC, 1/11/2021, pp. 4-5, [url](#)

¹⁵⁶ SWP, 04/2022, pp. 1-3, 6, [url](#)

¹⁵⁷ Freedom House, 09/03/2023, [url](#)

¹⁵⁸ USDOS, 30/03/2023, [url](#)

¹⁵⁹ Raad van Europa, Parlementaire Assemblée, 08/01/2023, p. 4, [url](#); OECD, 30/05/2022, p. 11, [url](#)

¹⁶⁰ Raad van Europa, Parlementaire Assemblée, 08/01/2023, p. 20, [url](#)

¹⁶¹ EC, 17/06/2022, [url](#)

concrete hervormingen door te voeren.¹⁶² De hervormingen zijn onder andere gericht op het herdefiniëren van de bevoegdheden van het Hooggerechtshof en het doorlichten van haar leden, de bevoegdheden van anticorruptie-organen te herformuleren en een extern evaluatiemechanisme voor rechters en procureurs op te richten.¹⁶³

In september 2021 is een breed gedragen aanpassing van de Grondwet goedgekeurd die volgens de Raad van Europa leidt tot de depolitisering van justitie en de versterking van haar onafhankelijkheid, aansprakelijkheid en efficiëntie. Het hervormt de Hoge Raad van de Magistratuur waardoor de aanstelling van rechters en hun aansprakelijkheid transparanter worden.¹⁶⁴

De wet op de Procureur (Openbare Aanklager) is meermaals geamendeerd in de periode 2019-2022. De Venetië Commissie van de Raad van Europa drukte bij de laatste aanpassingen in 2022 zijn goedkeuring uit over de hervorming.¹⁶⁵

De regering zette hervormingen in gang om de integriteit en onafhankelijkheid van rechters te bevorderen. Hiertoe is een integriteitsprocedure ingezet waarbij rechters en procureurs doorgelicht worden om het systeem te ontdoen van personen die betrokken waren bij grootschalige corruptiezaken. De regering ondernam reeds stappen om rechters en procureurs te ontslaan die niet aan de eisen voldoen. Daarnaast is in maart 2022 de Independent Evaluation Commission of Pre-Vetting Commission opgericht met nationale en internationale leden die kandidaten voor sleutelposities van de Hoge Raad van de Magistratuur en de Hoge Raad van Procureurs doorlichten op hun geschiktheid. De commissie had december 2022 als deadline om de doorlichting van de kandidaten uit te voeren, maar haalde dit niet waarna ze verschoven is naar juni 2023.¹⁶⁶

In de periode 2020 – april 2023 zijn er in Moldavië geen nieuwe rechters benoemd omdat de Hoge Raad van de Magistratuur in die periode niet het vereiste quorum had om dit te doen. In maart-april 2023 zijn er zeven nieuwe leden aangesteld waarvan vier rechters nadat ze doorgelicht waren door de Pre-Vetting Commission waardoor de Hoge Raad opnieuw benoemingen kon uitvoeren, wat ze ook effectief deed. Ondertussen voert de Pre-Vetting Commission nog verder werk uit om kandidaten door te lichten zodat de Hoge Raad haar twaalf leden kan benoemen om voltallig te zijn.¹⁶⁷

De doorlichting van de leden van de Hoge Raad van de Procureurs verliep langzamer. Op 30 juni 2023 waren zes van de achttien kandidaten goedgekeurd na *pre-vetting*, acht werden geweigerd bij de *pre-vetting* procedure en vier wachtten nog op een beslissing.¹⁶⁸ Op 1 augustus 2023 annuleerde het Hooggerechtshof 21 evaluatiebeslissingen van de Pre-Vetting Commission voor mogelijke leden van de Hoge Raad van de Magistratuur en de Hoge Raad van de Procureurs. De Commission is deze evaluaties dan in september 2023 opnieuw opgestart. In december 2023 oordeelde de Commission dat drie kandidaten voor de Hoge Raad van de Procureurs niet voldeden aan de vereisten.¹⁶⁹

Een *shadow report* van enkele onderzoeksinstituten van juli 2023 schrijft dat de Pre-Vetting Commission soms traag werk levert omwille van procedurele verplichtingen, maar dat dit op zich de lange termijnen van haar doorlichtingen niet kan verklaren. Mede hierdoor kunnen bij sommige toezichtsorganen van justitie niet de nodige leden benoemd worden omdat ze eerst doorgelicht moeten worden. Dit hindert de efficiënte werking van justitie.¹⁷⁰

¹⁶² EC, 08/11/2023, p. 22, [url](#)

¹⁶³ Freedom House, 23/05/2023, [url](#)

¹⁶⁴ Raad van Europa, Parlementaire Assemblée, 08/01/2023, pp. 4, 20, [url](#)

¹⁶⁵ Raad van Europa, Parlementaire Assemblée, 08/01/2023, pp. 22-23, [url](#)

¹⁶⁶ Raad van Europa, Parlementaire Assemblée, 08/01/2023, pp. 4-5, [url](#); LRCM, 18/07/2023, p. 10, [url](#)

¹⁶⁷ EC, 08/11/2023, p. 21, [url](#); LRCM, 18/07/2023, p. 10, [url](#)

¹⁶⁸ EC, 08/11/2023, p. 21, [url](#); LRCM, 18/07/2023, p. 10, [url](#)

¹⁶⁹ LRCM, 18/07/2023, p. 10, [url](#); Comisia Pre-Vetting, 08/12/2023, [url](#)

¹⁷⁰ LRCM, 18/07/2023, pp. 10-11, [url](#)

LRCM voerde in 2023 een bevraging uit van rechters, procureurs en advocaten. Op de vraag of rechters onafhankelijk zijn antwoordde 91 % van de rechters bevestigend, alsook 76 % van de procureurs en 52 % van de advocaten. Dit vormde een positieve evolutie ten aanzien van 2020 toen 84 % van de rechters en 22 % van de advocaten positief antwoordden op deze vraag. Op de vraag of procureurs hun beslissingen nemen zonder externe beïnvloeding antwoordde 62 % van de rechters, 78 % van de procureurs en 33 % van de advocaten bevestigend in 2023. Dit ten opzichte van respectievelijk 49 %, 75 % en 25 % in 2020.¹⁷¹

De EC schrijft dat het gerecht gehinderd wordt in zijn werking door langlopende procedures en een hoge werkachterstand. Daarbij was er in 2023 geen noemenswaardige vooruitgang in grootschalige corruptiezaken en enkele al langlopende strafzaken. In 2023 was de achterstand respectievelijk 22.299 en 3.330 zaken in eerste en tweede aanleg.¹⁷²

Ook Freedom House rapporteert dat correcte rechtsgang in Moldavië gebrekkig gerespecteerd wordt. Processen slepen vaak lang aan en rechters hebben vaak een zware werklast. Volgens Freedom House zoeken Moldaviërs soms snellere rechtsgang via het Europees Hof voor de Rechten van de Mens.¹⁷³

Het IMF schrijft in 2023 dat de zware werklast van rechters een efficiënte rechtsgang in de weg staat. Daarnaast blijven er problemen aanwezig om rechtstoegang te verzekeren voor iedereen. Zo is er bijvoorbeeld een tekort aan specialisten binnen justitie om zaken te behandelen waarin kinderen betrokken zijn. Daarnaast vermeldt het IMF dat personen met een mentale of lichamelijke beperking moeilijkheden kunnen kennen met rechtstoegang omdat er weinig gespecialiseerde juridische bijstand beschikbaar is. Ook Roma ondervinden moeilijkheden om gehoor te vinden bij het gerecht.¹⁷⁴

2.3.2. Corruptie

De Raad van Europa schrijft in 2023 dat corruptie aanwezig blijft, waaronder in justitie. De Raad schrijft inzake corruptiepreventie dat de Grondwetsaanpassingen van september 2021 geleid hebben tot verbeteringen in de samenstelling van de Hoge Raad van de Magistratuur. Daarnaast heeft de National Integrity Authority bijkomende financiële middelen gekregen in 2021 en zijn de bevoegdheden van de autoriteit versterkt om de bezittingen en belangen van parlementariërs, rechters en procureurs te controleren. Dit leidde in de praktijk al tot administratieve straffen en waar nodig tot strafrechtelijke doorverwijzing.¹⁷⁵

De EC schrijft in 2023 dat er de voorgaande jaren verbeteringen aangebracht zijn inzake onafhankelijkheid en objectiviteit in het systeem van het automatisch toedelen van rechtszaken. Om manipulatie van het automatisch systeem te voorkomen moet de voorzitter wel proactief de toedeling kunnen monitoren en publiek communiceren over eventuele uitzonderingen.¹⁷⁶

Het IMF schrijft in 2023 dat justitie in Moldavië door de bevolking gezien wordt als een corrupt en repressief systeem dat inefficiënt is in het beschermen van de belangen van burgers. Het Fonds schrijft dat justitie nog steeds kwetsbaar kan zijn voor inmenging door de wetgevende en uitvoerende macht.¹⁷⁷

¹⁷¹ LRCM, 12/07/2023, pp. 5-6, [url](#)

¹⁷² EC, 08/11/2023, p. 26, [url](#)

¹⁷³ Freedom House, 09/03/2023, [url](#)

¹⁷⁴ International Monetary Fund, 02/2023, p. 35, [url](#)

¹⁷⁵ Raad van Europa, Parlementaire Assemblée, 08/01/2023, p. 5, [url](#)

¹⁷⁶ EC, 08/11/2023, p. 25, [url](#)

¹⁷⁷ International Monetary Fund, 02/2023, p. 35, [url](#)

Er zijn tal van meldingen dat rechters rechtszaken in verband met welstellende en/of invloedrijke personen eindeloos rekken en uitstellen. Er wordt verondersteld dat dit veroorzaakt wordt door persoonlijke corruptie, aldus USDOS. Het systeem van automatische toedeling van rechtszaken moet mee helpen om deze praktijk uit te roeien.¹⁷⁸

In haar rapport van 8 november 2023 schrijft de EC dat het systeem om schendingen vast te stellen van de integriteitsregels door rechters meer efficiënt, objectief, eenduidig en geloofwaardig gemaakt moet worden.¹⁷⁹

2.4. Systeem van daadwerkelijke rechtsmiddelen tegen schending van rechten en vrijheden zoals neergelegd in het EVRM, BUPO-verdrag en anti-folterverdrag

2.4.1. Beroepsmogelijkheden

In Moldavië heeft eenieder het recht om beroep aan te tekenen tegen gerechtelijke beslissingen die hem betreffen. Het USDOS schrijft dat klachten over mensenrechtenschendingen zelden onderzocht worden. Wanneer rechtbanken in dergelijke zaken een vonnis vellen dan zijn de straffen veelal beperkt en voorwaardelijk. Wanneer slachtoffers alle beroepsmogelijkheden in Moldavië uitgeput hebben kunnen ze een klacht indienen bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM).¹⁸⁰

In 2022 waren er 1.038 beroepen tegen Moldavië hangende bij het EHRM. In 2021 velde het Hof 68 vonnissen tegen Moldavië waarbij het 69 schendingen van de Europees Conventie van de Rechten van de Mens vaststelde. De meest frequente schendingen betreffen het recht op een eerlijk proces, eigendomsrechten, onmenselijke detentieomstandigheden en onmenselijke behandeling. Sinds 1997, toen de eerste klacht tegen Moldavië ingediend is, velde het EHRM 568 vonnissen tegen Moldavië en legde het straffen op ten bedrage van 22 miljoen euro.¹⁸¹ De EC schrijft dat er in juni 2023 nog 1.048 zaken hangende waren bij het EHRM. In 2023 velde het Hof voorlopig al vonnissen in 24 zaken voor 31 applicaties. Hierbij stelde het in 23 zaken schendingen van de Conventie vast. Het betrof voornamelijk schendingen van het recht op respect voor het private en familieleven, recht op een eerlijk proces, het recht op vrijheid en veiligheid en het verbod op foltering. In de periode januari-juni 2023 zijn er 578 nieuwe verzoeken ingediend bij het Hof.¹⁸²

LRCM voerde in 2023 een bevraging uit van rechters, procureurs en advocaten. Op de vraag of er een uniforme rechtspraak bestaat tussen de verschillende hoven van beroep antwoordden 26 % van de rechters, 29 % van de procureurs en 14 % van de advocaten bevestigend. Volgens LRCM illustreert dit dat andere actoren in de juridische procedure slechts een laag vertrouwen hebben in de hoven van beroep. In dezelfde bevraging verklaarden de drie categorieën dat de hoven van beroep van alle rechtbanken het meest vatbaar waren voor corruptie.¹⁸³

2.4.2. Juridische bijstand in de gewone rechtsgang

In Moldavië bestaat de National Council for State Guaranteed Legal Aid die instaat voor gratis juridische bijstand voor bepaalde categorieën van burgers volgens de bepalingen van de Wet op Overheid Gegarandeerde Wetsbijstand van 2007. De Council heeft vier afdelingen: Chişinău, Balti,

¹⁷⁸ USDOS, 30/03/2023, [url](#)

¹⁷⁹ EC, 08/11/2023, p. 25, [url](#)

¹⁸⁰ USDOS, 30/03/2023, [url](#)

¹⁸¹ USDOS, 30/03/2023, [url](#)

¹⁸² EC, 08/11/2023, p. 31, [url](#)

¹⁸³ LRCM, 12/07/2023, pp. 12, [url](#)

Cahul en Comrat. In de periode 2017-2022 deden jaarlijks gemiddeld zo'n 50.000 personen beroep op effectieve juridische bijstand via dit systeem. De voornaamste groepen die een beroep kunnen doen op deze vorm van gratis juridische bijstand zijn¹⁸⁴:

- Personen betrokken in een strafrechtelijke, burgerlijke, of administratieve rechtszaak die niet voldoende financiële middelen hebben om die juridische bijstand te betalen.
- Personen die gearresteerd zijn in het kader van een strafrechtelijke of misdrijfzaak.
- Minderjarige kinderen die het slachtoffer zijn van een misdrijf.
- Volwassen slachtoffers die het slachtoffer zijn van huiselijk geweld of een seksueel misdrijf.

De personen die een beroep kunnen doen op de gratis juridische bijstand kunnen zelf hun advocaat kiezen uit een lijst die beschikbaar is bij de Council for State Guaranteed Legal Aid, maar de Council neemt hierover de uiteindelijke beslissing.¹⁸⁵

Een persoon die recht heeft op de door de overheid gegarandeerde rechtsbijstand kan dit doen voor primaire rechtsbijstand, waarbij enkel een consultatie nodig is, of voor gekwalificeerde bijstand, wanneer er een tussenkomst is in een rechtszaak. Primaire rechtsbijstand wordt voorzien door een netwerk van de zogenaamde *paralegals* (Zie: [2.5](#)) of door advocaten, de gekwalificeerde bijstand enkel door geregistreerde advocaten.¹⁸⁶

Een rapport van 2022 van het door het USDOS gesubsidieerde Millennium DPI Partners, een organisatie die zich inzet voor rechtstoegang, identificeert verschillende goede praktijken rond rechtstoegang voor kwetsbare groepen in Moldavië. Dit zijn onder meer mobiele teams voor juridische bijstand van 55-plussers in afgelegen gebieden die het slachtoffer zijn van huiselijk geweld en mobiele teams voor etnische Roma. Een ander voorbeeld is het oprichten van een gemeenschapsadvocaat in het district Dubasari gefinancierd door het districtsbudget. Verder zijn er verschillende assistentie- en opvangcentra voor slachtoffers van huiselijk en seksueel geweld en mensenhandel die ook juridische bijstand voorzien.¹⁸⁷

2.5. Bijkomende toegangsmogelijkheden tot bescherming

In Moldavië kan men een beroep doen op het systeem van *paralegals*. Dit zijn personen die primaire rechtsbijstand verlenen. Men kan bij hen terecht voor advies, maar ze treden zelf niet rechtstreeks op in een rechtszaak. Een aantal *paralegals* werken via het Council for State Guaranteed Legal Aid, maar dat geldt niet voor al de *paralegals*. Sommige *paralegals* zijn voornamelijk actief binnen een bepaalde regio, terwijl andere niet regiogebonden zijn, maar eerder gespecialiseerd in een specifiek expertiseterrein. *Paralegals* die voor de Council werken richten zich vaak op specifieke zwakkere sociale groepen. De Council werkt hierbij veelal met personen afkomstig uit de betreffende doelgroep die ze dan opleiden om primaire juridische bijstand te kunnen verlenen.¹⁸⁸

In Moldavië bestaan er verschillende telefonische hulplijnen waar specifieke doelgroepen terecht kunnen voor juridisch advies en bescherming. Deze zijn onder meer: een hulplijn voor

¹⁸⁴ IPN, 06/03/2021, [url](#); UNFPA, 07/08/2023, pp. 189, 196, [url](#); Informational Portal on the Justice Sector, s.d., [url](#); Informational Portal on the Justice Sector, 18/07/2021, [url](#); UNDP, 06/09/2021, [url](#)

¹⁸⁵ IPN, 06/03/2021, [url](#); Informational Portal on the Justice Sector, 18/07/2021, [url](#)

¹⁸⁶ IPN, 06/03/2021, [url](#); UNFPA, 07/08/2023, pp. 189, 196, [url](#); Informational Portal on the Justice Sector, s.d., [url](#)

¹⁸⁷ Millenium DPI Partners, 20/09/2022, pp. 11-14, 19-26, [url](#)

¹⁸⁸ Informational Portal on the Justice Sector, s.d., [url](#); Informational Portal on the Justice Sector, 16/12/2021, [url](#); Informational Portal on the Justice Sector, 18/07/2021, [url](#)

mindervaliden (0 8001 0808), een hulplijn voor vrouwen en meisjes opgericht door La Strada Moldova (0 8008 8008) en een hulplijn voor minderjarigen (116 111).¹⁸⁹

Daarnaast kunnen Moldavische burgers ook beroep doen op een aantal ngo's voor primaire of gekwalificeerde juridische bijstand. Niet alle ngo's kunnen in gekwalificeerde bijstand voorzien, dit hangt af van de missie en objectieven van de organisatie zelf. Veelal verlenen ze de bijstand gratis en zijn ze gespecialiseerd in een specifiek thema zoals bijvoorbeeld kinderrechten, slachtoffers van mensenhandel of huiselijk geweld. De door het USDOS gesubsidieerde website Information Portal on the Justice Sector geeft een overzicht van een aantal ngo's die vrije juridische bijstand verlenen. In het online bestand staan een 47-tal ngo's opgesomd.¹⁹⁰

De instelling van de People's Advocate (ombudsman) is samen met de People's Advocate for Child's Right de centrale instelling voor het beschermen en bevorderen van mensenrechten. Beide hebben een "A" beoordeling van de Global Alliance of National Human Rights Institutions. De instellingen worden gefinancierd door het staatsbudget en kunnen aan het parlement bijkomende middelen vragen indien nodig. Een speciale parlementaire commissie verkiest de People's Advocate en de People's Advocate for Child's Right. Ze zijn onafhankelijk en genieten beide immuniteit evenals hun adjuncten. Medewerkers van de twee instellingen genieten onschendbaarheid bij het uitvoeren van hun functie.¹⁹¹ De ombudsman kan onder meer klachten van burgers ontvangen en de autoriteiten aansporen eventuele schendingen van mensenrechten recht te zetten. Daarnaast kan de ombudsman ook zelf zaken indienen bij rechtbanken.¹⁹²

De Afdeling voor de Preventie van Foltering van de ombudsman kan onaangekondigde bezoeken en onderzoeken opstarten van plaatsen waar gedetineerden vastgehouden worden, wat ze ook effectief doen. In 2022 stuurde de Afdeling twintig rapporten van bezoeken aan de regering met 400 aanbevelingen. Daarnaast voert ze ook proactief onderzoek uit naar zaken van mishandeling en is ze zo betrokken bij de onderzoeken van enkele geruchtmakende zaken waaronder die van een man die onder onduidelijke omstandigheden stierf in de gevangenis.¹⁹³

De Equality Council is een onafhankelijke instelling die rapporteert aan het parlement en die als doelstelling heeft om discriminatie te voorkomen en te bestrijden en om gelijkheid en diversiteit te promoten. In februari 2023 is haar capaciteit door een wetswijzing verder versterkt. De leden van de Council kunnen niet wettelijk vervolgd worden voor de meningen die ze uiten of de bevoegdheden die ze uitoefenen in hun wettelijke functie. De Council heeft het gezag om daden van het aanzetten tot discriminatie te identificeren. De Council kan dit enkel in een administratieve procedure, terwijl de politie deze bevoegdheid heeft voor een misdrijfprocedure. Een *shadow report* van enkele onderzoeksinstellingen van juli 2023 uit zijn ongerustheid dat deze opsplitsing van procedures verwarrend kan zijn voor slachtoffers.¹⁹⁴ USDOS merkt hierbij op dat de Council wel klachten kan doorlichten en bindende adviezen formuleren, maar dat het geen bevoegdheid heeft om de adviezen af te dwingen.¹⁹⁵ Een rapport van de Raad van Europa van 2023 vermeldt dat het Equality Council een van de meest efficiënte instellingen is om discriminatie aan te klagen in Moldavië. De Council heeft het vertrouwen van burgers en advocaten die specifiek werken op discriminatiezaken.¹⁹⁶ In 2022 ontving de Council 271 klachten tegenover 312 in 2021. In 2022 formuleerde het 216 adviezen.¹⁹⁷

¹⁸⁹ Millenium DPI Partners, 20/09/2022, pp. 16-17, [url](#)

¹⁹⁰ Information Portal on the Justice Sector, s.d., [url](#)

¹⁹¹ EC, 08/11/2023, p. 31, [url](#)

¹⁹² European Network of National Human Rights Institutes, s.d., [url](#)

¹⁹³ EC, 08/11/2023, p. 32, [url](#)

¹⁹⁴ EC, 08/11/2023, p. 39, [url](#); LRCM, 18/07/2023, p. 23, [url](#)

¹⁹⁵ USDOS, 30/03/2023, [url](#)

¹⁹⁶ Raad van Europa, 07/2023, pp. 28-29 [url](#)

¹⁹⁷ Equality Council, 29/05/2023, [url](#)

In 2023 waren er bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens 1.048 zaken uit Moldavië hangende. Het Hof heeft in 2023 een vonnis gevelde in 31 zaken en vond in 23 zaken schendingen van het Europees Verdrag van de Mensenrechten. De meeste betroffen respect voor privéleven en familie, recht op eerlijk proces, recht op vrijheid en veiligheid en het verbod op foltering.¹⁹⁸

Er bestaat de wettelijke mogelijkheid om een bemiddelingsprocedure op te starten voor civiele en strafrechtelijke geschillen. Volgens de EC wordt er in minder dan 1 % van de geschillen gebruik van gemaakt. De EC roept de autoriteiten dan ook op om de mogelijkheid meer onder de aandacht te brengen.¹⁹⁹

2.6. Detentieomstandigheden

Er zijn 18 gevangenissen in Moldavië die in januari 2023 zo'n 6.084 gevangenen telden. De gevangenissen dateren allen van de Sovjetperiode en zijn allemaal overbevolkt. Volgens de EC heersen er in de gevangenissen mensonwaardige leefomstandigheden, is er onvoldoende toegang tot medische zorg en is er onvoldoende toezicht op gevallen van mogelijke mishandeling en/of foltering. Nog volgens de EC zijn er in 2022 – 2023 geen wetgevende initiatieven op touw gezet om deze situatie aan te pakken.²⁰⁰

De omstandigheden in de gevangenissen zijn hard, aldus USDOS in 2023. Het citeert ook een verklaring van enkele mensenrechtenorganisaties volgens welke de gevangenisomstandigheden van die aard zijn dat ze niet de minimumeisen bereiken ter voorkoming en bestrijding van foltering en onmenselijke behandeling.²⁰¹

De Raad van Europa schrijft in 2023 dat er verschillende bezorgdheden zijn over de detentieomstandigheden in Moldavië. Dit betreft specifiek het bestaan van een eigen subcultuur in gevangenissen die leidt tot geweld tussen gevangenen onderling en het vernederen van gevangenen die laag op de sociale ladder van de subcultuur staan. Daarnaast is er ook een systematisch probleem van personeelstekorten. Verder zijn er meldingen van ondermaatse gevangenisinfrastructuur en medische voorzieningen voor gevangenen.²⁰²

Een bijdrage van 2021 van verschillende Moldavische ngo's aan het Universal Review van de UNHRC vermeldt dat er sprake is van een problematische graad van overbevolking in Moldavische gevangenen en dat de detentieomstandigheden er niet voldoen aan internationale standaarden.²⁰³

Het Europees Hof van de Rechten van de Mens velde tot 1 juni 2022 119 vonnissen over de detentieomstandigheden in Moldavië waarbij ze 169 overtredingen vaststelde. Bij 38 hiervan betrof het mishandeling van gedetineerden, 48 betrof slechte detentie-omstandigheden en 42 gebrekkig onderzoek naar melding van mishandeling.²⁰⁴

USDOS vermeldt in 2023 dat er meldingen zijn van gevallen van foltering en vernederende behandeling, voornamelijk in detentieplaatsen. Volgens USDOS heerst hierbij tot heden straffeloosheid maar hebben de autoriteiten sinds 2022 een toenemend aantal strafzaken geopend inzake aantijgingen over foltering en vernederende behandeling.²⁰⁵

De Moldavische ombudsman schrijft in 2023 dat er in gevangenissen in de republiek ernstige problemen zijn met een gebrek aan veiligheid voor cipiers en gevangenen, er overbevolking heerst,

¹⁹⁸ EC, 08/11/2023, p. 31, [url](#)

¹⁹⁹ USDOS, 30/03/2023, [url](#)

²⁰⁰ EC, 08/11/2023, p. 32, [url](#)

²⁰¹ USDOS, 30/03/2023, [url](#)

²⁰² Raad van Europa, Parlementaire Assemblée, 08/01/2023, p. 31, [url](#)

²⁰³ UNHRC, 01/11/2021, p. 4, [url](#)

²⁰⁴ Promo-Lex, 30/11/2022, p. 20, [url](#)

²⁰⁵ USDOS, 30/03/2023, [url](#); EC, 08/11/2023, p. 26, [url](#)

de algemene levensomstandigheden er ondermaats zijn, er een criminele subcultuur heerst en er een gebrek is aan medische voorzieningen. Daarnaast ondergaan gevangenen die behoren tot kwetsbare groepen geweld en intimidatie vanwege andere medegevangenen en is er in het algemeen een toename van het geweld tussen gevangenen en het aantal hongerstakingen.²⁰⁶ De ombudsman voegt er nog aan toe dat er duidelijke indicaties zijn dat niet alle lichamelijke letsels door toedoen van geweld, door medegevangenen of cipiers, geregistreerd en opgevolgd worden door de medische staf van gevangenissen.²⁰⁷

De ombudsman bezocht in 2022 twee gevangenissen in Moldavië en concludeerde dat de detentieomstandigheden er telkens onmenselijk waren. Voorziene renovatiewerken aan bestaande gevangenissen en de geplande bouw van een nieuwe raken ondertussen niet van de grond.²⁰⁸

Het Comité ter Preventie van Foltering en Onmenselijke of Vernederende Behandeling of Bestrafing van de Raad van Europa voerde in december 2022 ad-hocbezoeken uit aan drie Moldavische gevangenissen. Tijdens het bezoek ontving het Comité bijna geen getuigenissen over slechte behandeling van gevangenen door cipiers vast. Wel was er sprake van geweld tussen gevangenen. Er waren tal van meldingen dat informele gevangenenleiders een sfeer van intimidatie en geweld creëerden en dat de autoriteiten hier weinig tegen ondernamen. Het Comité ziet als mogelijke oorzaken hiervan het chronisch personeelstekort in gevangenissen, de manier waarop informele gevangenenleiders gebruikt worden om de orde te bewaren in gevangenissen en het gebruik van grote slaapzalen in plaats van kleinere cellen. Het Comité merkte ook op dat er nog steeds sprake is van overbevolking van de gevangenissen en dat die in het algemeen in een zeer slechte staat verkeren. Tenslotte stelde het Comité vast dat de gevangenisinstellingen inspanningen leverden om medische zorgen voor de gevangenen te voorzien, maar dat ze hierbij gehinderd worden door een tekort aan personeel.²⁰⁹

Promo-Lex schrijft in 2022 dat de interne controleorganen van het gevangeniswezen inefficiënt zijn en dat externe controleorganen vaak niet de moed hebben om het gevangeniswezen aansprakelijk te stellen ten aanzien van hun verplichtingen.²¹⁰

3. Specifieke situaties

3.1. Roma

3.1.1. Wettelijk kader voor de bescherming en integratie van Roma

De Grondwet van Moldavië garandeert verschillende fundamentele mensenrechten. Artikel 16 van de Grondwet stelt dat alle burgers van de Republiek Moldavië gelijk zijn voor de wet ongeacht hun ras, nationaliteit, etnie, taal, religie, geslacht, opinie, politieke voorkeur of sociale afkomst.²¹¹

De Moldavische wetgeving voldoet grotendeels aan het EU-acquis wat betreft non-discriminatie en gelijkheid. Haatmisdrijven zijn opgenomen als strafbaar feit in de Strafwet. Wetswijzigingen in de Strafwet en het wetboek inzake overtredingen, goedgekeurd in mei 2022, zorgen ervoor dat

²⁰⁶ The People's Advocate, 23/10/2023, pp. 65, 67, [url](#)

²⁰⁷ The People's Advocate, 23/10/2023, pp. 12-13, [url](#)

²⁰⁸ The People's Advocate, 23/10/2023, pp. 65, 67, 69, [url](#); Raad van Europa, Parlementaire Assemblée, 08/01/2023, p. 31, [url](#)

²⁰⁹ Raad van Europa, European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, 13/09/2023, pp. 3-4, [url](#)

²¹⁰ Promo-Lex, 30/11/2022, p. 29, [url](#)

²¹¹ Constitutional Court of the Republic of Moldova, 29/07/1994 (laatste amendementen op 14/04/2022), [url](#)

aanzetten tot discriminatie en geweld, geïnspireerd door haat, strafbaar zijn. Verder zijn er strengere straffen voor misdrijven die zijn ingegeven door vooroordelen of stereotypes over ras, kleur, etnie, nationale origine, sociale achtergrond, staatsburgerschap, enzovoort.²¹² Sinds april 2022 is haatspraak opgenomen in de Strafwet. Roma-vertegenwoordigers zijn vragende partij om een definitie van anti-Roma-racisme in de wetgeving op te nemen als een specifieke vorm van racisme.²¹³

De Interethnic Relations Agency (IRA) is bevoegd voor de bevordering van relaties met nationale minderheden en maakt deel uit van een nationale strategie ter versterking van interetnische relaties voor de periode 2017-2027.²¹⁴ Sinds 2020 heeft de eerste minister een adviseur over mensenrechten en interetnische relaties. Tijdens een bezoek van de Raad van Europa in september 2022 bekleedt een Roma-vertegenwoordiger deze functie. Sinds februari 2023 is de functie opnieuw vacant.²¹⁵

De Moldavische autoriteiten hebben sinds 2011 verschillende nationale programma's met bijbehorend actieplan voor de integratie van Roma goedgekeurd.²¹⁶ In augustus 2022 keuren de autoriteiten een nieuw programma goed ter ondersteuning van de Roma-bevolking voor de periode 2022-2025. Hiermee willen de autoriteiten ervoor zorgen dat Roma beter kunnen deelnemen aan het sociale en politieke leven in Moldavië. Het document bevat maatregelen om de tewerkstelling van Roma aan te moedigen, inclusief in de publieke sector. Daarnaast beoogt het programma verzekerde toegang tot onderwijs, gezondheidszorg en andere openbare diensten, zonder discriminatie. Andere doelstellingen hebben te maken met het versterken van de status van Roma-bemiddelaars zodat deze de Roma-gemeenschap beter kunnen ondersteunen, informeren, begeleiden, enzovoort.²¹⁷ De EC maant Moldavië aan om het programma ter ondersteuning van de Roma-bevolking voor de periode 2022-2025 te implementeren op alle bestuurlijke niveaus.²¹⁸ De Raad van Europa vraagt de autoriteiten om een duurzame financiering van dit programma te garanderen, de implementatie ervan regelmatig te evalueren en hierbij Roma-vertegenwoordigers te betrekken. Een van de positiefste verwezenlijkingen van deze actieplannen, volgens het adviescomité van de Raad van Europa, is de introductie van Roma-bemiddelaars. Zij werken samen met de lokale autoriteiten, onderwijs- en gezondheidsinstellingen om de integratie van de Roma-gemeenschap te bevorderen.²¹⁹

Daarnaast bestaat er het National Human Rights Action Plan 2018-2022 met een hoofdstuk gewijd aan Roma met het oog op het garanderen van alle rechten zonder discriminatie.²²⁰

3.1.2. Positie in de maatschappij

Volgens de recentste volkstelling van 2014 zijn Roma in Moldavië met 9.000 personen,²²¹ goed voor 0,3 % van de totale bevolking.²²² Een Duits ontwikkelingsagentschap, Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit, heeft de Roma-gemeenschap in 2021 in kaart gebracht en telt in totaal 27.900 Roma.²²³ Een nieuwe volkstelling is gepland in 2024.²²⁴

²¹² EC, 08/11/2023, p. 39, [url](#); USDOS, 30/03/2023, p. 38, [url](#)

²¹³ Raad van Europa, 18/10/2023, pp. 23-24, [url](#)

²¹⁴ EC, 08/11/2023, p. 43, [url](#)

²¹⁵ Raad van Europa, 18/10/2023, p. 12, [url](#)

²¹⁶ Raad van Europa, 18/10/2023, p. 16, [url](#)

²¹⁷ Government of the Republic of Moldova, 03/08/2022, [url](#)

²¹⁸ EC, 08/11/2023, pp. 6, 31, [url](#)

²¹⁹ Raad van Europa, 18/10/2023, pp. 5, 17, [url](#)

²²⁰ Raad van Europa, 18/10/2023, p. 17, [url](#)

²²¹ USDOS, 30/03/2023, p. 39, [url](#)

²²² Raad van Europa, 18/10/2023, p. 9, [url](#)

²²³ USDOS, 30/03/2023, p. 39, [url](#)

²²⁴ Raad van Europa, 18/10/2023, p. 10, [url](#)

Vooraf in landelijke gebieden registeren Roma de geboorte van hun kind niet altijd waardoor zij hindernissen ondervinden in de toegang tot openbare diensten, waaronder onderwijs.²²⁵ Roma-gezinnen, inclusief deze met gezinsleden met een handicap, ontvangen sociale bijstand. Kinderbijslag is voor Roma een belangrijke bron van inkomsten. Slechts een beperkt aantal Roma heeft recht op socialezekerheidsuitkeringen. Dit is het gevolg van langdurige werkloosheid in combinatie met een meerderheid van de Roma-gemeenschap die niet officieel is tewerkgesteld.²²⁶

Het USDOS-mensenrechtenrapport over 2022 stelt dat Roma een van de kwetsbaarste minderheidsgroepen in het land blijven en een groter risico lopen op uitsluiting, ondervertegenwoordiging in de politieke besluitvorming, ongeletterdheid en sociale vooroordelen. Roma zijn over het algemeen lager opgeleid, hebben een beperkte toegang tot de gezondheidszorg en kennen hogere werkloosheidscijfers dan de rest van de bevolking. Voornamelijk Roma-vrouwen lopen het risico op sociale uitsluiting en discriminatie. Sommige Roma-gemeenschappen hebben geen toegang tot stromend water, sanitaire voorzieningen en verwarming. Nog volgens het USDOS-rapport bestaat er geen doeltreffend systeem om kinderen van kwetsbare gezinnen die niet naar school gaan te bereiken. Bijna de helft van de Roma-kinderen gaat niet naar school. Armoede en angst voor discriminatie liggen volgens Roma-vertegenwoordigers aan de oorzaak van schoolverzuim en schooluitval.²²⁷

Een evaluatierapport over Moldavië van de Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence (GREVIO) van de Raad van Europa, gepubliceerd in november 2023, wijst eveneens op de kwetsbaarheid van Roma-vrouwen, inclusief die van Roma-vluchtelingen uit Oekraïne. Zij blijven geconfronteerd worden met discriminatie, wat volgens lokale vrouwenrechtenorganisaties kan worden verklaard door diepgewortelde vooroordelen en stereotypes. Deze organisaties noemen het verontrustend dat professionals, waaronder de ordediensten, onverschillig staan tegenover huiselijk geweld binnen de Roma-gemeenschap en dit normaliseren. Hierdoor ontstaat de neiging om geweld tegen Roma-vrouwen te beschouwen als een culturele traditie, waardoor zij niet op dezelfde manier als anderen hun weg vinden naar het gerecht. Een gebrek aan financiële middelen en opleiding vormen voor Roma-vrouwen een belemmering om beroep te doen op ondersteunende diensten. Naar schatting 12 % van de meisjes in Moldavië trouwt voor de leeftijd van achttien jaar. Vooral in Roma-gemeenschappen komt dit voor. Dit is volgens GREVIO een indicatie van een praktijk van gedwongen huwelijken, ook al wordt dit niet als dusdanig gerapporteerd.²²⁸

Ook de Verenigde Naties in Moldavië (UN Moldova) is betrokken bij het informeren van Roma-vrouwen. In december 2023 heeft UN Moldova een bewustmakingscampagne georganiseerd om Roma-vrouwen te bereiken en hen te informeren over huiselijk geweld en het feit dat dit een mensenrechtenschending is die moet worden aangepakt. Roma-vrouwen lopen het risico om zowel binnen als buiten hun gemeenschap te worden geconfronteerd met discriminatie. Binnen hun gemeenschap slagen zij er vaak niet in om hun stem te laten gelden ten gevolge van sociale normen, zijnde de verwachting dat vrouwen hun mannen moeten gehoorzamen. Daarbuiten worden zij geconfronteerd met vooroordelen en ontzegging van hun fundamentele rechten, inclusief door de autoriteiten, aldus UN Moldova.²²⁹

De vertegenwoordiging van Roma in politieke functies blijft in 2022 volgens Freedom House laag.²³⁰ Volgens het Uitbreidingsrapport voor Moldavië van de EC, gepubliceerd in november 2023, zijn de Moldavische autoriteiten van plan om meer Roma-vrouwen te betrekken in het

²²⁵ USDOS, 30/03/2023, p. 39, [url](#)

²²⁶ EC, 08/11/2023, p. 44, [url](#)

²²⁷ USDOS, 30/03/2023, p. 38, [url](#)

²²⁸ Raad van Europa-GREVIO, 13/11/2023, pp. 13-14, [url](#)

²²⁹ UN Moldova (Simion O.), 05/12/2023, [url](#)

²³⁰ Freedom House, 09/03/2023, [url](#)

besluitvormingsproces, inclusief via een vertegenwoordiger in het parlement.²³¹ Dat is nog niet het geval bij het schrijven van deze COI Focus.

Een adviescomité van de Raad van Europa dat toeziet op de implementatie van het Kamerverdrag inzake de bescherming van nationale minderheden publiceert in oktober 2023 een evaluatierapport over Moldavië. Hierin is opgenomen dat stigmatisering en stereotypering wijdverspreid blijven, zowel in de maatschappij als bij overheidsafgevaardigden, waardoor een discriminerende houding tegenover Roma en andere minderheden wordt aangewakkerd. Roma-vertegenwoordigers zijn bezorgd over aanhoudende vooroordelen over Roma die bijdragen tot haatspraak. Nog volgens het adviescomité blijft het voor Roma moeilijk om te rekenen op gelijke rechten en toegang tot basisdiensten, vooral op het gebied van onderwijs, tewerkstelling en huisvesting. Roma voelen zich volgens dezelfde bron gediscrimineerd in alle aspecten van het leven, voornamelijk tijdens hun contact met ambtenaren, in de gezondheidszorg of op het werk.²³²

Over discriminatie op grond van ras en intolerantie schrijft het adviescomité van de Raad van Europa verder dat de Moldavische maatschappij doorgaans tolerant is en dat er enkele racistische incidenten zijn gerapporteerd. Het gaat onder meer over enkele fysieke aanvallen op Roma en een aparte behandeling van Roma-vluchtelingen uit Oekraïne. Het adviescomité vermeldt een situatie van straatgeweld in een Roma-buurt in Otaci, waarop de autoriteiten volgens Roma-vertegenwoordigers onvoldoende hebben gereageerd. Het adviescomité roept op om dit op systematische wijze te voorkomen, veroordelen en bestraffen.²³³ Ook de EC merkt op dat Roma in het bijzonder met discriminatie geconfronteerd worden, inclusief op de arbeidsmarkt.²³⁴ Daarnaast vermeldt het USDOS dat discriminatie van en haatmisdrijven tegen Roma in 2022 hebben plaatsgevonden.²³⁵

Een studie van het Partnership for Development Centre, uitgevoerd in 2022, toont aan dat discriminerend gedrag tegenover Roma op basis van hun etnie voorkomt, maar dat verschillende categorieën personen in Moldavië nog minder aanvaard worden dan Roma: LGBTI+-personen, mensen met hiv en aids, ex-gedetineerden, mensen van Afrikaanse origine en moslims.²³⁶

Promo-Lex analyseert situaties van xenofobie, haatspraak en aanzetten tot discriminatie in Moldavië en monitort hiertoe perskanalen, publieke evenementen en onlinecontent. De organisatie stelt vast dat haatspraak dynamisch is en samenhangt met sociale, politieke en economische gebeurtenissen. In de twee maanden na de start van de oorlog van Rusland in Oekraïne op 24 februari 2022 identificeert de organisatie voornamelijk uitspraken die verband houden met de oorlog en de vluchtelingenstroom uit Oekraïne. De voornaamste doelwitten van haatspraak in deze periode zijn Oekraïners, Moldavische politici en Russischtaligen. Roma bevinden zich onderaan de statistieken.²³⁷

Sinds de inval van de Russische Federatie in Oekraïne zijn meer dan 700.000 vluchtelingen uit Oekraïne aangekomen in Moldavië, waarvan er iets meer dan 100.000 in Moldavië zijn gebleven.²³⁸ Het European Roma Rights Centre (ERRC) schat in april 2022 dat enkele duizenden Oekraïense Roma zich in Moldavië bevinden. Het zijn vooral Roma zonder papieren die, in tegenstelling tot andere vluchtelingen uit Oekraïne, niet hebben kunnen verder reizen naar andere bestemmingen in de EU. Het ERRC bekritiseert de manier waarop de Roma-vluchtelingen in Moldavië zijn opgevangen en behandeld. Zo zijn zij ondergebracht in afzonderlijke centra voor Roma in armzalige omstandigheden. Tal van Roma zijn teruggekeerd naar Oekraïne omdat zij niet de middelen hebben

²³¹ EC, 08/11/2023, p. 43, [url](#)

²³² Raad van Europa, 18/10/2023, pp. 5, 24, [url](#)

²³³ Raad van Europa, 18/10/2023, pp. 5, 24, [url](#)

²³⁴ EC, 08/11/2023, pp. 6, 31, [url](#)

²³⁵ USDOS, 30/03/2023, p. 38, [url](#)

²³⁶ Partnership for Development Center, 24/01/2023, p. 6, [url](#)

²³⁷ Promo-Lex, 11/07/2022, p. 15, [url](#)

²³⁸ OSCE-PA, 02/07/2023, p. 2, [url](#); CoE, 18/10/2023, p. 21, [url](#)

om in Moldavië te blijven.²³⁹ Het adviescomité van de Raad van Europa wijst eveneens op de gedifferentieerde, en volgens de People's Advocate stigmatiserende, behandeling van Roma-vluchtelingen uit Oekraïne in opvangcentra. Bijkomend stelt het adviescomité vast dat een beperkt aantal Roma-kinderen van Oekraïense vluchtelingen onderwijs volgt in Moldavië, in tegenstelling tot andere vluchtelingen uit Oekraïne.²⁴⁰ De Parlementaire Assemblée van de OSCE vermeldt uitdagingen voor Roma-vluchtelingen uit Oekraïne op het gebied van huisvesting, tewerkstelling en toegang tot basisdiensten. Zij lopen hierdoor een risico op mensenhandel en andere vormen van uitbuiting, vooral op het gebied van tewerkstelling.²⁴¹

3.1.3. Houding van de autoriteiten

De EC stelt vooruitgang vast wat betreft de inclusie van Roma, met name dankzij het programma ter ondersteuning van Roma voor de periode 2022-2025. In het kader van dit programma zijn extra bemiddelaars aangesteld, bovenop de reeds bestaande Roma-bemiddelaars die sinds 2004 een brugfiguur vormen tussen de Roma-gemeenschap en de (lokale) autoriteiten. Bemiddelaars staan Roma bij om toegang te krijgen tot openbare diensten, zoals bij het verkrijgen van identiteitsdocumenten en het aanmelden van Roma-kinderen op school.²⁴²

De Council for Preventing and Eliminating Discrimination and Ensuring Equality of kortweg de Equality Council is bevoegd is om aantijgingen van discriminatie onafhankelijk te onderzoeken. Sinds februari 2023 zijn de bevoegdheden van deze instantie uitgebreid. Het doel is om discriminatie te voorkomen en te bestrijden, alsook om gelijke kansen en diversiteit te bevorderen.²⁴³ Beslissingen van deze instantie zijn bindend, tenzij een rechtbank hierover anders oordeelt. De People's Advocate of ombudspersoon kan een rechtszaak starten voor het Grondwettelijk Hof en de reguliere rechtbanken. Daarnaast kan de ombudsdienst ook ambtshalve een onderzoek starten. Het adviescomité van de Raad van Europa wijst op de belangrijke rol van de Equality Council en de People's Advocate in de strijd tegen discriminatie. Beide diensten dragen bij tot het garanderen van gelijkheid en het respecteren van de mensenrechten van etnische minderheden. Hoewel de personeelscapaciteit van deze diensten is uitgebreid ondervinden zij moeilijkheden om personeel te vinden ten gevolge van lage loonvoorwaarden.²⁴⁴ Een van de bevindingen van de Equality Council in 2021 is dat een negatieve houding van de bevolking het sterkst is tegenover moslims, Roma en personen van Afrikaanse origine, terwijl Russen en mensen die geen Roemeens spreken, de officiële landstaal van Moldavië, het meest aanvaard zijn.²⁴⁵ Volgens het USDOS-mensenrechtenrapport over 2022 heeft de Equality Council onvoldoende handhavingsbevoegdheden en is deze instantie niet in staat om sancties op te leggen.²⁴⁶

Het is voor Roma mogelijk om naar de politie te stappen, maar de administratieve rompslomp is volgens het adviescomité van de Raad van Europa te omslachtig, waardoor zij niet geneigd zijn om met hun zaak verder te gaan. Dat is voornamelijk het geval voor Roma die onvoldoende kennis hebben over het wettelijke en institutionele kader waarbinnen discriminatie kan worden bestreden. Roma-vertegenwoordigers zijn vragende partij voor professioneel juridisch advies en bijstand aan Roma zodat zij hun zaak aanhangig kunnen maken.²⁴⁷

²³⁹ ERRC (Popenko V.), 25/04/2022, [url](#)

²⁴⁰ Raad van Europa, 18/10/2023, p. 25, [url](#)

²⁴¹ OSCE-PA, 02/07/2023, p. 15, [url](#)

²⁴² Raad van Europa, 18/10/2023, pp. 4, 12-13, [url](#)

²⁴³ EC, 08/11/2023, p. 39, [url](#); Raad van Europa, 18/10/2023, p. 12, [url](#)

²⁴⁴ Raad van Europa, 18/10/2023, pp. 4, 12-13, [url](#)

²⁴⁵ Raad van Europa, 18/10/2023, p. 13, [url](#); Equality Council, 13/06/2022, [url](#)

²⁴⁶ USDOS, 30/03/2023, p. 33, [url](#)

²⁴⁷ Raad van Europa, 18/10/2023, p. 13, [url](#)

Volgens Roma-leiders slagen de wetshandhavinginstanties er niet in om haatspraak naar behoren te onderzoeken. Verder beschuldigen de Roma-leiders hen van een discriminerende houding tegenover Roma. Nog volgens de Roma-vertegenwoordigers slaagt de politie er niet in om discriminatie tegen Roma te onderzoeken of weigeren zij om hiernaar een onderzoek te starten.²⁴⁸

Het project *Strengthening access to justice for victims of discrimination, hate speech and hate crimes in the Eastern Partnership* van de Moldavische ngo Centrul Național al Romilor (National Roma Center, CNR) tracht justitie toegankelijker te maken voor etnische minderheden en streeft naar gelijke rechten. Het CNR wil ervoor zorgen dat Roma (en andere etnische minderheden) die het slachtoffer zijn van discriminatie, haatspraak en haatmisdrijven een betere toegang krijgen tot het rechtswezen en kunnen rekenen op gratis rechtsbijstand, advies en geschillenbeslechting.²⁴⁹

In december 2021 publiceert het CNR een rapport over de toegang tot het rechtssysteem voor Roma.²⁵⁰ Op basis van meer dan honderd juridische consultaties in negen Roma-gemeenschappen concludeert het CNR dat juridische bijstand niet beschikbaar en toegankelijk is voor Roma.²⁵¹ In 2020 zijn er in het hele land slechts negen advocaten, aangesteld door de overheid, die (deels gratis) juridische bijstand verlenen. Dat is volgens het CNR veruit onvoldoende in verhouding tot het aantal Roma dat nood heeft aan rechtsbijstand. Tussen juli 2020 en juli 2021 hebben vijftien Roma hierop beroep gedaan. Dit is een stijging in vergelijking met het jaar daarvoor toen geen enkele Roma van de overheid juridische bijstand kreeg, maar toch is het volgens het CNR veruit onvoldoende. Aangezien de grote meerderheid van de Roma op de armoedegrens leeft, zijn zij niet in staat om zelf een advocaat te betalen. Dat geldt volgens het onderzoek eveneens voor een groot deel van de rest van de bevolking.²⁵² In september 2021 publiceert het UNDP in Moldavië een artikel over gratis rechtsbijstand waaruit blijkt dat de National Legal Aid Council in verschillende gemeenten zeventig extra advocaten en vijf juridische medewerkers heeft aangeworven om de toegang tot het gerecht te waarborgen.²⁵³

De Equality Council en People's Advocate hebben in 2019-2021 samen opleidingen georganiseerd over mensenrechten, gelijkheid, racismebestrijding en discriminatie. Het doelpubliek hiervan waren ambtenaren, personen werkzaam in de media, burgermaatschappij, juridische assistenten en experts van departementen die sociale bijstand verlenen. Op verschillende plaatsen hebben openbare aanklagers deze opleiding gevolgd. Ook voor de politie zijn speciale opleidingen over de bescherming van mensenrechten georganiseerd met een speciale focus op etnische minderheden. Zij kregen toelichting over remedies tegen haatmisdrijven en racistisch geweld, alsook advies over een doeltreffend onderzoek, straffen en het monitoren van klachten. Deze opleidingen hebben volgens het adviescomité van de Raad van Europa nog niet geleid tot snellere reacties van de politie of veroordelingen. Het heeft evenmin geleid tot meer vertrouwen van etnische minderheden in deze instanties.²⁵⁴

²⁴⁸ USDOS, 30/03/2023, p. 39, [url](#)

²⁴⁹ Council of Europe, 16/12/2021, [url](#)

²⁵⁰ Information Portal on the Justice Sector in the Republic of Moldova, 28/12/2021, [url](#); CNR (Russi D. & Drumea G.), 27/12/2021, [url](#)

²⁵¹ Information Portal on the Justice Sector in the Republic of Moldova, 28/12/2021, [url](#)

²⁵² CNR (Russi D. & Drumea G.), 27/12/2021, pp. 18, 24, [url](#)

²⁵³ UNDP Moldova, 06/09/2021, [url](#)

²⁵⁴ Raad van Europa, 18/10/2023, pp. 24, 26, [url](#)

3.1.4. Bijstand ngo's

Verschillende Roma-organisaties zijn actief in Moldavië. Zij delen op Facebook informatie over hun projecten, gesprekken met gemeentebesturen en de centrale overheid, alsook rapporten met betrekking tot Roma, bezorgdheden en advies.²⁵⁵

Een aantal van de Roma-organisaties verenigen zich onder de Voice of Roma Coalition of Coalita Vocea Romilor. Deze organisaties monitoren de implementatie van de verschillende actieplannen en streven ernaar om de situatie voor Roma te verbeteren en komen op voor hun rechten.²⁵⁶ Verschillende personen, onder wie Ion Duminica, Valeria Cldararu en Silvia Feraru zijn bijzonder actief op dit vlak. Deze laatste twee zitten in het bestuur van de National Association of Community Mediators (Asociației Naționale a Mediatorilor Comunitari, ANMC). Via de Facebookpagina communiceert de ANMC over opleidingen voor Roma-bemiddelaars en doet het oproepen om de capaciteiten van de bemiddelaars te versterken door extra personeel aan te werven, salarissen te verhogen en hun activiteiten uit te breiden naar meerdere regio's in Moldavië.²⁵⁷

3.2. Huiselijk geweld

3.2.1. Wettelijk kader

Moldavië heeft in 2021 het Verdrag van Istanbul inzake het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld ondertekend. Sinds 1 mei 2022 is het verdrag in werking. In november 2022 zijn er verschillende wetwijzigingen doorgevoerd om de nationale wetgeving af te stemmen op de verplichtingen die zijn opgenomen in het Verdrag van Istanbul.²⁵⁸ Een nationale wet (nummer 45) bevat bepalingen om huiselijk geweld te voorkomen en te bestrijden.²⁵⁹

Huiselijk geweld is in de Strafwet opgenomen als een misdrijf. De wetgeving voorziet straffen voor daders, definieert mechanismen om een contactverbod op te leggen aan daders en bevat beschermingsmaatregelen voor slachtoffers. Zowel fysiek, psychologisch, seksueel, economisch als spiritueel geweld vallen onder de noemer huiselijk geweld. De maximumstraf voor daders is vijftien jaar gevangenisstraf. Ook verkrachting, inclusief binnen het huwelijk, is strafbaar. Hierop staan straffen van drie jaar tot levenslang. Een slachtoffer moet kunnen aantonen dat geweld heeft plaatsgevonden. Indien de lichamelijke schade beperkt is, vallen de feiten niet onder de Strafwet, maar onder het wetboek inzake overtredingen. Ook een derde persoon kan volgens de wetgeving een klacht indienen ten behoeve van een slachtoffer van huiselijk geweld.²⁶⁰ De Strafwet is volgens GREVIO, een mensenrechtenorgaan van de Raad van Europa, aangepast om te voldoen aan de vereisten van het Verdrag van Istanbul.²⁶¹

De EC vermeldt in haar Uitbreidingsrapport voor Moldavië een reeks wetgevende maatregelen om genderongelijkheid en geweld tegen vrouwen aan te pakken. Zo zijn er procedures ontwikkeld om de toegang tot justitie voor slachtoffers van huiselijk en seksueel geweld te vergemakkelijken en zijn er inspanningen geleverd om de uitvoering van het Verdrag van Istanbul en het Verdrag van Lanzarote, inzake de bescherming van kinderen tegen seksuele uitbuiting en misbruik, uit te voeren. Een aangepaste wet bevat een nieuwe definitie van verkrachting die voldoet aan het Verdrag van Istanbul en maakt preventieve detentie mogelijk in situaties van huiselijk geweld. Daarnaast is

²⁵⁵ National Association of Community Mediators of the Republic of Moldova) [Facebookpagina], s.d., [url](#); CNR [Facebookpagina], s.d., [url](#); Voice of Roma Coalition [Facebookpagina], s.d., [url](#)

²⁵⁶ CNR (Russi D. & Drumea G.), 27/12/2021, p. 10, [url](#)

²⁵⁷ National Association of Community Mediators of the Republic of Moldova [Facebookpagina], s.d., [url](#)

²⁵⁸ EC, 08/11/2023, p. 40, [url](#)

²⁵⁹ UN Women Moldova, 29/12/2022, p. 7, [url](#)

²⁶⁰ USDOS, 30/03/2023, pp. 33-34, [url](#)

²⁶¹ Raad van Europa-GREVIO, 13/11/2023, pp. 6-7, [url](#)

bemiddeling in situaties van seksueel geweld niet langer toegestaan, zijn er strengere straffen voor misdrijven inzake huiselijk geweld en is er meer aandacht voor slachtoffers om te getuigen in een gemoedelijke sfeer. Sinds april 2023 bestaat er een regelgeving waardoor derden een onderzoek mogen starten naar seksueel geweld.²⁶²

De EC spoort Moldavië aan om gendergelijkheid te blijven verbeteren, onder andere door meer maatregelen te nemen tegen gendergerelateerd geweld. Hiervoor raadt de EC aan om het nieuwe nationale programma ter preventie en bestrijding van huiselijk geweld en geweld tegen vrouwen voor de periode 2023-2027 te implementeren. Hetzelfde geldt voor een nieuw nationaal programma met bijbehorend actieplan om gendergelijkheid sneller te bewerkstelligen voor dezelfde periode.²⁶³

GREVIO merkt in een evaluatierapport over Moldavië, gepubliceerd in november 2023, op dat er in de beleidsplannen rond gendergelijkheid en geweld tegen vrouwen te weinig aandacht is voor de specifieke noden van vrouwen met meerdere kwetsbaarheden (oudere vrouwen, Roma-vrouwen, vrouwen met een beperking, vrouwen die hiv-positief zijn, enzovoort). Een andere vaststelling is het feit dat hoewel er veel aandacht is voor huiselijk geweld en geweld tegen vrouwen, bepaalde specifieke vormen van geweld tegen vrouwen volgens GREVIO onvoldoende aandacht krijgen in nationale beleidsplannen. Het gaat concreet over stalking, gedwongen huwelijken, vrouwelijke genitale verminking, gedwongen abortus en sterilisatie, ook al komen deze minder vaak voor dan huiselijk geweld.²⁶⁴

Wat betreft het wettelijk kader concludeert GREVIO dat een aantal wetswijzigingen ervoor zorgen dat slachtoffers beter beschermd en daders beter vervolgd kunnen worden. Zo hebben slachtoffers van huiselijk en seksueel geweld recht op gratis rechtsbijstand tijdens een gerechtelijke procedure. Daarnaast mogen politieagenten tijdens een interventie ter plaatse noodbeschermingsmaatregelen uitvoeren. Toch blijven er volgens GREVIO moeilijkheden bestaan om de Strafwet in de praktijk toe te passen. Dat heeft volgens de groep experts te maken met een gebrek aan inzicht in de ernst van huiselijk geweld en het aspect gender. Bijkomende opleidingen over alle vormen van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld voor alle eerstelijnsdiensten en het rechtswezen zijn volgens GREVIO noodzakelijk.²⁶⁵

3.2.2. Bevoegde instanties

De rollen en verantwoordelijkheden van verschillende overheidsinstanties, alsook die van ngo's, in de strijd tegen huiselijk geweld zijn opgenomen in het recentste actieplan rond huiselijk geweld. GREVIO is positief over de stappen die zijn gezet voor de oprichting van een samenwerkingsmechanisme tussen meerdere diensten ten behoeve van slachtoffers van huiselijk geweld. Tegelijkertijd wijst GREVIO op de gefragmenteerde en zwakke samenwerking en communicatie tussen verschillende instanties, zoals de gezondheidszorg, sociale diensten en de ordediensten. Een bijkomend effect hiervan is dat er onvoldoende data wordt verzameld om een duidelijk zicht te krijgen op de omvang van gendergerelateerd en huiselijk geweld, wat nodig is om tekortkomingen en oplossingen te kunnen identificeren en de beleidsplannen hierop af te stemmen.²⁶⁶

Op lokaal niveau bestaan er sinds 2007 multidisciplinaire gemeenschapsteams (MDTs) die bestaan uit maatschappelijk werkers, politieagenten, huisartsen, lokale autoriteiten, psychologen en pedagogen. Het is hun taak om samen te reageren op situaties van huiselijk geweld in hun gemeenschappen en slachtoffers door te verwijzen naar de relevante diensten. Uit het GREVIO-

²⁶² EC, 08/11/2023, pp. 40, 43, [url](#)

²⁶³ EC, 08/11/2023, p. 31, [url](#)

²⁶⁴ Raad van Europa-GREVIO, 13/11/2023, pp. 6-7, 13, 15, [url](#)

²⁶⁵ Raad van Europa-GREVIO, 13/11/2023, pp. 6-7, 13, [url](#)

²⁶⁶ Raad van Europa-GREVIO, 13/11/2023, pp. 6, 16, 19, [url](#)

rapport blijkt dat bijeenkomsten van deze MDTs te sporadisch blijven en dat de leden onvoldoende zijn opgeleid om goed te kunnen reageren wanneer zij op de hoogte worden gebracht van een specifieke situatie van huiselijk geweld. Daarnaast bestaat er bij de MDTs onduidelijkheid over hun rol en de te volgen procedures. De middelen waarmee deze verschillende diensten moeten werken zijn volgens GREVIO ruim onvoldoende. In combinatie met een personeelsverloop ten gevolge van de hoge werklast en lagere salarissen zijn zij niet in staat om gepaste steun te verlenen aan slachtoffers van huiselijk geweld, aldus GREVIO. Daarnaast zijn veel sociale diensten sinds de oorlog in Oekraïne belast met het verlenen van bijstand aan vluchtelingen.²⁶⁷

Het ministerie van Arbeid en Sociale Zaken stelt op een website informatie ter beschikking voor slachtoffers van huiselijk geweld. De website bevat informatie over relevante wettelijke procedures en de toegang tot deze procedures, beschikbare sociale en gespecialiseerde diensten voor slachtoffers en behandelingstrajecten voor daders. Ook de ordediensten en de parketmagistraat zijn verplicht om het slachtoffer in een schriftelijke vorm te informeren over beschikbare ondersteunende diensten, de bevoegde wetshandhavinginstanties, procedurele rechten en beschikbare beschermingsmaatregelen. De politie informeert slachtoffers van huiselijk en seksueel geweld over hun rechten, waaronder het recht op gratis rechtsbijstand. GREVIO stelt vast dat het informeren van slachtoffers gebeurt in een technische taal waardoor zij onvoldoende op de hoogte zijn van hun rechten. Verder is er onvoldoende aandacht voor praktisch advies om deze rechten uit te oefenen of beroep te kunnen doen op ondersteunende diensten.²⁶⁸

In 2022 hebben de Moldavische autoriteiten een commissie opgericht die bevoegd is voor het monitoren en analyseren van zaken van huiselijk geweld waarbij het slachtoffer is omgekomen of ernstige verwondingen heeft opgelopen. Deze commissie ziet toe op de acties en nalatigheden van de bevoegde instanties om hieruit te leren. Er is volgens GREVIO geen informatie beschikbaar over het aantal disciplinaire maatregelen tegen overheidsfunctionarissen omdat zij er niet in zijn geslaagd situaties van geweld, die vallen onder het Verdrag van Istanbul, te voorkomen, onderzoeken of te vervolgen.²⁶⁹

3.2.3. Positie in de maatschappij en rapportering

Huiselijk geweld, inclusief seksueel geweld, is een wijdverspreid probleem in Moldavië.²⁷⁰ Volgens het Committee on the Elimination of Discrimination against Women (CEDAW) is dit onder andere het gevolg van een patriarchale mentaliteit en diepgewortelde stereotypes wat betreft de rol en verantwoordelijkheden van vrouwen en mannen binnen het gezin en in de maatschappij, met name de ondergeschiktheid van de vrouw.²⁷¹ Desondanks zijn vrouwen steeds meer vertegenwoordigd in leidinggevende posities in de politiek. Zo wordt het land sinds 2020 geleid door de eerste vrouwelijke president en zijn sinds 2021 meer dan 40 % van de parlementsleden vrouwen. Op lokaal niveau is 22 % van de posities ingevuld door vrouwen.²⁷²

Moldavië zet in op bewustmakingscampagnes om stereotypes over de rol van mannen en vrouwen in de maatschappij te veranderen, meer aandacht te geven aan seksuele misdrijven en in te zetten op de preventie van huiselijk geweld en geweld tegen vrouwen. GREVIO is positief over tal van initiatieven, maar moedigt tegelijk bijkomende acties aan om risicogroepen, inclusief op het

²⁶⁷ Raad van Europa-GREVIO, 13/11/2023, pp. 16-17, 31-32, 34, [url](#)

²⁶⁸ Raad van Europa-GREVIO, 13/11/2023, pp. 32-33, [url](#)

²⁶⁹ Raad van Europa-GREVIO, 13/11/2023, pp. 42-43, [url](#)

²⁷⁰ Freedom House, 09/03/2023, [url](#); USDOS, 30/03/2023, p. 34, [url](#)

²⁷¹ EEAS, 07/09/2021, p. 13, [url](#); Voice Amplified, 28/07/2023, p. 23, [url](#)

²⁷² UN Women Moldova, 29/12/2022, p. 3, [url](#)

platteland waar genderstereotypes nog meer zijn verankerd, op regelmatige basis te blijven informeren over beschermingsmogelijkheden, ondersteunende diensten en juridisch advies.²⁷³

Volgens een artikel van UN Moldova, gepubliceerd in december 2023, blijkt uit recente gegevens dat drie op vier vrouwen (76 %) in het land gelooft dat huiselijk geweld vaak voorkomt. Twee op vijf vrouwen (40 %) geeft aan minstens een keer sinds de leeftijd van vijftien jaar fysiek en/of seksueel geweld te hebben meegemaakt. Jaarlijks sterven in Moldavië gemiddeld veertig vrouwen in een situatie van huiselijk geweld. Onderzoek toont volgens UN Moldova aan dat geweld vaker voorkomt bij kwetsbare groepen, voornamelijk bij vrouwen met een beperking, Roma-vrouwen en vrouwen die bijna de pensioengerechtigde leeftijd hebben bereikt. Het aantal aangiftes van huiselijk geweld bij kwetsbare groepen blijft volgens UN Moldova over het algemeen laag.²⁷⁴

GREVIO merkt op dat slachtoffers van huiselijk geweld niet altijd geneigd zijn om hulp te zoeken, uit schrik dat er zonder hun toestemming een formele procedure zou worden opgestart, iets wat wettelijk mogelijk is indien maatschappelijk werkers bijvoorbeeld een gevaarlijke situatie identificeren. Slachtoffers zijn volgens GREVIO bang voor de mogelijke gevolgen van het indienen van een klacht, voor zichzelf of voor de kinderen. Naast financiële onzekerheid, is er ook de angst voor vergelding door de dader of het weghalen van de kinderen. GREVIO wijst erop dat slachtoffers van huiselijk geweld omwille van hun economische afhankelijkheid en een gebrek aan alternatieve huisvesting vaak in hun gewelddadige relatie blijven vastzitten.²⁷⁵

Data over situaties van huiselijk geweld en geweld tegen vrouwen worden in Moldavië niet collectief verzameld op een centrale plaats, waardoor het niet mogelijk is een compleet beeld te geven van het aantal gerapporteerde zaken. Niet alle diensten verzamelen volgens GREVIO data op basis van de band tussen het slachtoffer en de dader en deze gegevens zijn niet altijd publiek. Hierdoor is het volgens GREVIO onmogelijk om een vergelijking te maken tussen gegevens van de ordediensten en die van het rechtswezen. Er is geen systeem om elke fase van een strafrechtelijke aanklacht op te volgen en te achterhalen of er een rechterlijke uitspraak is en wat deze inhoudt. De Algemene Inspectiedienst van de politie (General Police Inspectorate) houdt wel gegevens bij en publiceert statistieken over het aantal strafrechtelijke klachten en het type misdrijven en noteert hierbij verschillende parameters over het slachtoffer en de dader. Het rechtswezen houdt eveneens statistieken bij over rechtszaken, maar heeft geen afzonderlijke categorieën om de band aan te duiden, waardoor er in de statistieken geen onderscheid is tussen partnergeweld of geweld tussen generaties (zoals kindermisbruik). Ook het Centrum voor Forensische Geneeskunde houdt bij hoeveel zaken van huiselijk en seksueel geweld zijn onderzocht en duidt sinds 2023 aan wat de band is tussen het slachtoffer en de dader.²⁷⁶

In 2022 is er volgens de politie en mensenrechtenorganisaties een toename van het aantal klachten over huiselijk geweld. Tussen januari en december 2022 heeft de politie 1.483 situaties van huiselijk geweld geregistreerd, waarvan negentien met de dood tot gevolg.²⁷⁷ Het Centrum voor Forensische Geneeskunde heeft in 2021 en 2020 respectievelijk 3.904 en 4.035 slachtoffers van huiselijk geweld onderzocht.²⁷⁸

Tussen januari en juni 2022 hebben procureurs 236 strafzaken naar seksueel geweld geopend. Verkrachting binnen het huwelijk wordt zelden gemeld, aangezien de helft van de vrouwen vindt dat geslachtsgemeenschap binnen de huwelijksverplichtingen valt. Slachtoffers van huiselijk geweld krijgen volgens het USDOS-rapport over 2022 vaak te maken met hertraumatisering door het systeem en worden onderworpen aan sociale stigma's. Deze zaken dragen, samen met lacunes in

²⁷³ Raad van Europa-GREVIO, 13/11/2023, p. 24, [url](#)

²⁷⁴ UN Moldova (Simion O.), 05/12/2023, [url](#)

²⁷⁵ Raad van Europa-GREVIO, 13/11/2023, pp. 34, 41, [url](#)

²⁷⁶ Raad van Europa-GREVIO, 13/11/2023, pp. 20-21, [url](#)

²⁷⁷ USDOS, 30/03/2023, pp. 34-35, [url](#)

²⁷⁸ Raad van Europa-GREVIO, 13/11/2023, p. 21, [url](#)

de wet, bij tot een cultuur van straffeloosheid van daders van seksueel geweld. Volgens vrouwenrechtenadvocaten is dit de verklaring voor het weinige aantal aangiftes door slachtoffers van seksuele misdrijven.²⁷⁹

Volgens de EC is er meer bewustzijn over het feit dat gendergerelateerd geweld strafbaar is. Toch blijft het doorgaans ondergerapporteerd. De EC wijst op de noodzaak aan een meer slachtoffergerichte aanpak, waarbij de rechten en waardigheid van het slachtoffer, inclusief het welzijn en de veiligheid van het slachtoffer, op de eerste plaats komen.²⁸⁰

UN Women stelt in een rapport gepubliceerd in december 2022 vast dat er de voorbije jaren vooruitgang is wat betreft de rapportering van situaties van huiselijk geweld, ook al blijft het zeer laag in verhouding tot de werkelijke omvang. Dat is volgens UN Women voornamelijk het gevolg van stigma, maar ook omwille van een gebrek aan vertrouwen in de bestaande wettelijke instanties en ondersteunende diensten.²⁸¹

3.2.4. Beschermingsmaatregelen

Huiselijk geweld wordt volgens GREVIO voornamelijk geïdentificeerd dankzij noodoproepen op het telefoonnummer 112. Ter plaatse vult de politie een vragenlijst in om een risicoanalyse te maken en verzamelt ze relevante bewijzen. Volgens vrouwenrechtenorganisaties gaat de politie wel ter plaatse, maar voert ze voornamelijk gesprekken in plaats van over te gaan tot effectieve acties. De oorzaak hiervan ligt volgens GREVIO bij culturele opvattingen bij de politie en in de maatschappij over de positie van vrouwen. Deze beweringen worden volgens GREVIO gestaafd door cijfergegevens over politie-interventies in situaties van huiselijk geweld in 2020: 12.970 interventies versus 2.453 bevestigde situaties. Een andere vaststelling is dat de politie zaken van huiselijk geweld vaak kwalificeert als een overtreding in plaats van als een misdrijf onder de Strafwet. Het is mogelijk om deze kwalificatie te betwisten voor de rechtbank, maar dat vergt kennis van het rechtssysteem en financiële middelen.²⁸²

Lokale politiekantoren houden individueel bij hoeveel noodbeschermingsbevelen de politie heeft uitgevaardigd, of de dader reeds gelijkaardige misdrijven heeft gepleegd, of de dader al dan niet in het bezit is van een wapen en of er andere risicofactoren zijn. Dit stelt de politie in staat om gepaste voorzorgsmaatregelen te nemen wanneer er een klacht wordt ingediend. Deze informatie is echter niet gecentraliseerd in één database, waardoor andere politiediensten niet over alle informatie beschikken. Het opvragen van informatie over een dader bij een ander politiekantoor, bijvoorbeeld of er een beschermingsbevel of contactverbod is uitgevaardigd, duurt meestal enkele dagen. In 2023 is de politie volgens GREVIO bezig met de creatie van een elektronisch register.²⁸³

Als de politie vaststelt dat er sprake is van een gematigd of hoog risico in een situatie van huiselijk geweld, is de politie verplicht om een noodcontactverbod uit te vaardigen, ongeacht de wensen van het slachtoffer. Een noodcontactverbod is tien dagen geldig. Tijdens de geldigheid ervan kan het slachtoffer bij de rechtbank een beschermingsbevel aanvragen, wat kan resulteren in een verlenging van het contactverbod, al dan niet in combinatie met bijkomende beschermingsmaatregelen. Het overtreden van een contactverbod is strafbaar met gemeenschapsdienst of een gevangenisstraf van maximum drie jaar. Hoewel de politie niet altijd efficiënt is in het inschatten van het risico, is het aantal uitgevaardigde noodcontactverboden en beschermingsbevelen de voorbije jaren wel

²⁷⁹ USDOS, 30/03/2023, p. 34, [url](#)

²⁸⁰ EC, 08/11/2023, p. 40, [url](#)

²⁸¹ UN Women Moldova, 29/12/2022, p. 3, [url](#)

²⁸² Raad van Europa-GREVIO, 13/11/2023, pp. 56-57, [url](#)

²⁸³ Raad van Europa-GREVIO, 13/11/2023, p. 20, [url](#)

gestegen, wat volgens GREVIO aantoont dat er bij de politie meer bewustzijn is.²⁸⁴ In 2022 heeft de politie in totaal 4.535 dringende contactverboden uitgevaardigd.²⁸⁵

De risicoanalyse van de politie wordt ook gebruikt als bewijsmateriaal door procureurs en rechters in strafzaken en speelt een rol bij de beslissing over het uitvaardigen van een beschermingsbevel. Een strafrechter kan hierover beslissen indien er een crimineel onderzoek is opgestart. Beschermingsmaatregelen opgelegd door een strafrechter zijn tot drie maanden geldig en kunnen worden verlengd. Ook een civiele rechtbank kan op verzoek van het slachtoffer, de politie of een maatschappelijk werker een aanvraag indienen. Binnen de 24 uur na de aanvraag moet een civiele rechtbank hierover een beslissing nemen.²⁸⁶ Rechtbanken hebben in 2022 in totaal 590 beschermingsbevelen uitgevaardigd.²⁸⁷

GREVIO noemt de introductie van elektronische enkelbanden om personen die zijn aangeklaagd voor huiselijk geweld te monitoren een sterk mechanisme dat leidt tot een aanzienlijke daling van het aantal recidivisten.²⁸⁸ Volgens officiële gegevens van het nationale reclasseringsbureau (National Probation Inspectorate, NPI) zijn er tussen januari en juni 2022 in totaal 394 beschermingsmaatregelen uitgevaardigd waarbij de beklaagde (380 mannen en 14 vrouwen) verplicht werd om een elektronische enkelband te dragen. Uit gegevens van augustus 2022 blijkt volgens het NPI dat de kans op recidivisme na het invoeren van het systeem van de elektronische enkelband 19 % bedraagt, in tegenstelling tot 70 % kans op recidivisme voor het invoeren van deze beschermingsmaatregel. Het NPI heeft volgens het USDOS in 2022 een procedure aangespannen tegen 94 daders die zich niet aan de opgelegde beschermingsmaatregelen hebben gehouden.²⁸⁹

In het geval van een voorwaardelijke veroordeling kan een rechter, naast andere maatregelen, de veroordeelde verplichten om deel te nemen aan een probatietraject. De bedoeling daarvan is om het gevaar op recidivisme te beperken. Het is ook mogelijk om hieraan vrijwillig deel te nemen, maar dat komt nauwelijks voor volgens GREVIO. In 2020-2021 hebben 57 daders van huiselijk geweld hieraan deelgenomen. Volgens het NPI stijgt het aantal daders met een voorwaardelijke straf die een probatietraject moeten volgen, van 11 % in 2020 tot 19 % in 2021 en 27 % in 2022. Er is geen evaluatieproces om de concrete impact hiervan op de veiligheid van het slachtoffer of een gedragswijziging bij de daders te meten. Daarnaast bestaan er ook in de gevangnissen psychosociale programma's voor daders van huiselijk geweld. Ook voor daders van seksueel geweld zijn er verplichte programma's in de gevangnissen.²⁹⁰

GREVIO stelt vast dat rechters geneigd zijn om de laagst mogelijke straf toe te passen in situaties van huiselijk geweld, wat de indruk geeft dat de ernst ervan niet wordt erkend. GREVIO licht nog toe dat fysiek geweld binnen het kader van huiselijk geweld zowel onder de Strafwet als onder het wetboek inzake overtredingen kan vallen en dat de toepassing hiervan zonder duidelijke richtlijnen gebeurt en louter gebaseerd is op de ernst van de verwondingen. Bovendien is een detentie niet mogelijk onder het wetboek inzake overtredingen als de beschuldigde de enige broodwinner van het gezin is. Nog volgens GREVIO is het aantal strafzaken inzake fysiek geweld in het kader van huiselijk geweld de voorbije jaren gehalveerd, tegenover een verdubbeling van het aantal zaken volgens het wetboek inzake overtredingen.²⁹¹

Volgens GREVIO hebben de autoriteiten inspanningen geleverd om situaties van seksueel geweld beter te vervolgen, inclusief verkrachting. Toch zijn er geen cijfergegevens bekend over het aantal

²⁸⁴ Raad van Europa-GREVIO, 13/11/2023, pp. 60-62, [url](#)

²⁸⁵ USDOS, 30/03/2023, p. 34, [url](#)

²⁸⁶ Raad van Europa-GREVIO, 13/11/2023, pp. 60, 62, [url](#)

²⁸⁷ USDOS, 30/03/2023, p. 34, [url](#)

²⁸⁸ Raad van Europa-GREVIO, 13/11/2023, p. 63, [url](#)

²⁸⁹ USDOS, 30/03/2023, pp. 34-35, [url](#)

²⁹⁰ Raad van Europa-GREVIO, 13/11/2023, p. 28, [url](#)

²⁹¹ Raad van Europa-GREVIO, 13/11/2023, pp. 48, 53, [url](#)

interventies, vervolgingen en veroordelingen waardoor het niet mogelijk is om de doeltreffendheid van het systeem te beoordelen. GREVIO noteert dat rechtszaken in situaties van huiselijk geweld vaak jarenlang aanslepen volgens vrouwenrechtenorganisaties. GREVIO concludeert op basis van cijfergegevens dat een beperkt percentage van het aantal gerapporteerde situaties van huiselijk geweld resulteert in een straf voor de dader.²⁹²

Sinds juni 2022 is de politie bij wet verplicht om slachtoffers van huiselijk geweld te informeren wanneer de betreffende dader wordt vrijgelaten, wanneer zijn detentie eindigt en indien de rechtbank weigert de voorhechtenis te verlengen. Ook de gevangenisadministratie is verplicht om slachtoffers van huiselijk geweld op de hoogte te brengen van een naderende vrijlating van hun dader uit de gevangenis. Tussen januari en juni 2022 zijn 47 slachtoffers hiervan op de hoogte gebracht.²⁹³

Slachtoffers van huiselijk geweld kunnen terecht in een van de zeven publieke vluchthuizen of een van de twaalf vluchthuizen die worden uitgebaat door ngo's. Vluchthuizen van de overheid hebben in totaal een capaciteit van 182 bedden, wat onvoldoende is om te voldoen aan het internationaal vastgelegde minimum. Ook slachtoffers van mensenhandel en alleenstaande moeders die noodopvang nodig hebben kunnen hier terecht. Na een verblijf van drie maanden is het mogelijk om dit te verlengen tot zes maanden. Vluchthuizen van ngo's worden onvoldoende gefinancierd door de Moldavische autoriteiten en kunnen niet de nodige gespecialiseerde diensten bieden. Zij zijn voornamelijk afhankelijk van internationale donoren. GREVIO stelt vast dat verschillende vluchthuizen enkel vrouwen met kinderen opvangen en dat vrouwen zonder kinderen noodgedwongen in andere steden op zoek moeten naar een opvangplaats. Ook vrouwen met een handicap, vrouwen met een verstandelijke beperking of psychische problemen en vrouwen met een verslaving die het slachtoffer zijn van huiselijk geweld ondervinden problemen om toegelaten te worden in een vluchthuis.²⁹⁴

In maart 2023 is een eerste gespecialiseerd centrum voor slachtoffers van seksueel geweld opgericht in het district Ungheni. Hier krijgen slachtoffers onmiddellijk medische hulp, traumazorg, een forensisch onderzoek en psychologische ondersteuning, aangeboden door gekwalificeerde professionals. Hierbij is er aandacht voor het vermijden van secundaire victimisatie.²⁹⁵ UN Women ondersteunt dit centrum.²⁹⁶ Er zijn plannen om in Chişinău een centrum op te richten voor slachtoffers van huiselijk geweld.²⁹⁷

In de regio Balti is een Barnahuscentrum opgericht voor kinderen die het slachtoffer of getuige zijn van misdrijven, waaronder huiselijk geweld. Zij krijgen hier psychologische, juridische, medische en sociale ondersteuning. Er zijn plannen om bijkomende centra op te richten in Chişinău en Cahul.²⁹⁸

Via een gratis hulplijn genaamd "Trust Line for Women and Girls", die 24/7 beschikbaar is en wordt bemand door de ngo La Strada, kunnen slachtoffers van huiselijk geweld of geweld tegen vrouwen anoniem relatieadvies of juridisch advies vragen, psychologische ondersteuning krijgen of worden doorverwezen naar gespecialiseerde diensten. In 2022 heeft deze hulplijn 1.530 oproepen ontvangen, in 2021 gaat het over 1.956 oproepen, vergelijkbaar met 2020. Deze hulplijn is enkel beschikbaar in het Roemeens en in het Russisch.²⁹⁹

Slachtoffers van huiselijk geweld hebben recht op gratis rechtsbijstand, maar deze diensten zijn voornamelijk beschikbaar in het noorden en centrum van het land en in mindere mate in het zuiden.

²⁹² Raad van Europa-GREVIO, 13/11/2023, pp. 58-59, [url](#)

²⁹³ USDOS, 30/03/2023, p. 35, [url](#)

²⁹⁴ Raad van Europa-GREVIO, 13/11/2023, p. 37, [url](#)

²⁹⁵ Raad van Europa-GREVIO, 13/11/2023, p. 6, [url](#)

²⁹⁶ UN Women Moldova, 29/12/2022, p. 7, [url](#)

²⁹⁷ Raad van Europa-GREVIO, 13/11/2023, p. 31, [url](#)

²⁹⁸ Raad van Europa-GREVIO, 13/11/2023, p. 31, [url](#)

²⁹⁹ Raad van Europa-GREVIO, 13/11/2023, p. 38, [url](#)

Dit heeft volgens GREVIO een impact op de toegankelijkheid van justitie voor slachtoffers van huiselijk geweld. Een positieve praktijk volgens GREVIO is het bestaan van mobiele teams in landelijke gebieden die oudere slachtoffers van huiselijk geweld en de Roma-bevolking bijstaan.³⁰⁰

3.2.5. Bijstand ngo's

Er zijn verschillende ngo's actief in Moldavië die zich toespitsen op slachtoffers van huiselijk geweld. Zo bestaat er een coalitie van ngo's genaamd Life without Violence. Ngo's die speciale diensten voor vrouwelijke slachtoffers van geweld aanbieden zijn volgens GREVIO van vitaal belang. Deze ngo's hebben een slachtoffergerichte en feministische aanpak, beheren opvangtehuizen en noodlijnen, geven advies, psychologische ondersteuning en rechtshulp. Zij zijn voornamelijk afhankelijk van internationale donoren en werken vaak op projectmatige basis. GREVIO benadrukt de nood aan extra financiële middelen voor vrouwenrechtenorganisaties zodat zij op een duurzame manier hun diensten kunnen blijven aanbieden.³⁰¹

Ngo's zijn ook betrokken in de ontwikkeling en implementatie van de wetgeving en beleidsplannen om geweld tegen vrouwen te bestrijden. Zij werken verder samen met de autoriteiten om opleidingen te ontwikkelen en deze ook te organiseren voor verschillende diensten. GREVIO merkt op dat de People's Advocate de samenwerking tussen de autoriteiten en ngo's als effectief beschouwt. Toch krijgen zij volgens GREVIO onvoldoende ondersteuning en erkenning.³⁰²

3.3. LGBTI+

3.3.1. Wettelijk kader

De wet inzake het garanderen van gelijke kansen van mei 2012 is in 2022 aangepast en vermeldt sindsdien expliciet de bescherming van LGBTI-personen.³⁰³

Aanpassingen aan de Strafwet in 2022 zorgen ervoor dat misdrijven op grond van seksuele oriëntatie of genderidentiteit strafbaar zijn. Sinds juni 2022 is deze wet in voege.³⁰⁴

Daarnaast is ook de antidiscriminatiewet aangepast waardoor discriminatie op grond van seksuele oriëntatie of genderidentiteit aanleiding kan geven tot bescherming.³⁰⁵

Een huwelijk tussen twee personen van hetzelfde geslacht wordt in Moldavië niet wettelijk erkend. Ook andere samenlevingsvormen voor mensen van hetzelfde geslacht zijn niet opgenomen in de wetgeving.³⁰⁶

Er bestaan geen wettelijke procedures om officieel van geslacht te veranderen.³⁰⁷ De enige manier om dit te doen is via de rechtbank.³⁰⁸

Wat betreft de rechten van LGBTI-personen in Moldavië stelt de EC in november 2023 dat het een uitdaging blijft om het bestaande wettelijke kader voor de bescherming tegen discriminatie en haatmisdrijven te implementeren.³⁰⁹

³⁰⁰ Raad van Europa-GREVIO, 13/11/2023, pp. 64, 66, [url](#)

³⁰¹ Raad van Europa-GREVIO, 13/11/2023, pp. 6, 17-18, [url](#)

³⁰² Raad van Europa-GREVIO, 13/11/2023, p. 18, [url](#)

³⁰³ RFE/RL (Ticudean M.), 14/05/2023, [url](#)

³⁰⁴ ILGA, 14/02/2023, [url](#)

³⁰⁵ ILGA, 14/02/2023, [url](#)

³⁰⁶ Freedom House, 09/03/2023, [url](#)

³⁰⁷ ILGA, 14/02/2023, [url](#)

³⁰⁸ TGEU, 22/04/2022, p. 52, [url](#)

³⁰⁹ EC, 08/11/2023, p. 42, [url](#)

Freedom House schrijft over 2022 dat autoriteiten aandacht hebben voor de verbetering van de mensenrechten van onder andere de LGBTI-gemeenschap.³¹⁰

Moldavië heeft volgens de International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans & Intersex Association in Europe (ILGA-Europe) in 2022 in Europa de meeste vooruitgang gemaakt wat betreft het verbeteren van de wettelijke normen ter bescherming van de rechten van LGBTI-persone. Met een score van 39 % scoort het land beter dan alle andere voormalige communistische landen, met uitzondering van Montenegro, maar nog steeds minder goed dan andere Europese landen. Enkel Italië heeft een lagere score. ILGA-Europe wijst erop dat dit niet automatisch betekent dat er ook meer tolerantie is tegenover de LGBTI-gemeenschap.³¹¹

3.3.2. Positie in de maatschappij

Negatieve standpunten ten opzichte van LGBTI-persone en discriminatie op basis van seksuele oriëntatie en genderidentiteit zijn volgens de EC verankerd in de maatschappij in Moldavië. Zowel politici als politieke partijen, waaronder pro-Russische politieke partijen en groepen, vallen de LGBTI-gemeenschap regelmatig aan en beschuldigen hen ervan de traditionele waarden te vernietigen. Ook de invloedrijke Moldavisch Orthodoxe Kerk, sterk beïnvloed door de Russisch Orthodoxe Kerk, verspreidt regelmatig opruiende boodschappen over de LGBTI-gemeenschap. Daarnaast worden initiatieven van ngo's om meer bewustzijn te creëren aangevallen. Het gaat onder meer over een campagne tegen pesten op school, georganiseerd door GenderDoc-M, een ngo die zich inzet voor LGBTI-rechten, in samenwerking met het ministerie van Onderwijs. Nog volgens de EC is er geen werkelijke vooruitgang om komaf te maken met deze negatieve stereotypes over LGBTI.³¹² Een vertegenwoordiger van ILGA-Europe stelt dat er nood is aan een politieke wil om sociale aanvaarding van LGBTI-persone te bewerkstelligen.³¹³

Het jaarlijkse rapport van ILGA-Europe over 2022 vermeldt verschillende onderzoeken naar de acceptatiegraad van LGBTI-persone in Moldavië met uiteenlopende resultaten, allen uitgevoerd in 2022. Zo blijkt uit een onderzoek uitgevoerd door de ngo GenderDoc-M dat de publieke acceptatie van LGBTI-persone is verbeterd.³¹⁴ Uit de peiling van GenderDoc-M blijkt namelijk dat het aantal inwoners in de hoofdstad met een positieve of neutrale houding ten opzichte van LGBTI is gestegen tot 55 % in 2022 in vergelijking met 33 % in 2019.³¹⁵ Een andere opiniepeiling, uitgevoerd door de Equality Council in juni 2022, toont aan dat 64 % van de respondenten LGBTI-persone uit het land zou "uitsluiten".³¹⁶ Uit een studie van het Partnership Center for Development (Centrul Parteneriat pentru Dezvoltare, CPD) in 2022 blijkt dat LGBTI-persone de minst aanvaarde groep zijn in de Moldavische maatschappij, gevolgd door onder meer mensen met hiv, ex-gedetineerde en mensen van Afrikaanse origine.³¹⁷

Het ILGA-rapport over 2022 spreekt verder van een toename van haatspraak in verschillende sectoren. Het is vooral in het onderwijs dat er meer weerstand ontstaat tegen LGBTI-rechten.³¹⁸ Ook het USDOS-rapport over 2022 stelt dat pestgedrag van LGBTI-studenten alomtegenwoordig blijft. Vertegenwoordigers van de LGBTI-gemeenschap hebben in april 2022, naar aanleiding van de

³¹⁰ Freedom House, 24/05/2023, [url](#)

³¹¹ RFE/RL (Ticudean M.), 14/05/2023, [url](#)

³¹² EC, 08/11/2023, p. 42, [url](#)

³¹³ RFE/RL (Ticudean M.), 14/05/2023, [url](#)

³¹⁴ ILGA, 14/02/2023, [url](#)

³¹⁵ Locals, 19/05/2022, [url](#)

³¹⁶ ILGA, 14/02/2023, [url](#)

³¹⁷ CPD, 23/01/2023, pp. 6-7, [url](#)

³¹⁸ ILGA, 14/02/2023, [url](#)

zelfmoord van een zestienjarig transmeisje, betoogd voor het ministerie van Onderwijs met de vraag om maatregelen te nemen tegen homo- en transfobie en pesterijen in scholen.³¹⁹

Daarnaast merkt ook Bertelsmann Stiftung in het jaarrapport over 2021 op dat haatspraak tegen de LGBTI-gemeenschap gebruikelijk is in Moldavië. Niet alleen religieuze leiders, maar ook invloedrijke politici maken zich hieraan schuldig.³²⁰ Promo-Lex merkt in een rapport over haatspraak in 2022 op dat de LGBTI-gemeenschap gepresenteerd wordt als een van de oorzaken van de oorlog in Oekraïne. Het is volgens de organisatie een van de onderwerpen die de voorbije jaren het vaakst opduiken in haatspraak, vaak in combinatie met retoriek over traditionele orthodoxe waarden.³²¹

Het USDOS-mensenrechtenrapport over 2022 stelt dat er volgens de LGBTI-gemeenschap een verbetering is wat betreft het respecteren van de mensenrechten van LGBTI-personen, maar dat verbale intimidatie en discriminatie door overheidsafgevaardigden en religieuze leiders blijft plaatsvinden. Het USDOS-rapport verwijst onder meer naar antiprotesten van aanhangers van de communistische partij en Shor-partij tijdens de Pride-mars in juni 2022 en homofobe uitspraken van een orthodoxe bisschop en overheidsafgevaardigden, onder wie de voormalige president Igor Dodon.³²²

Een rapport van Transgender Europe, een internationaal netwerk van ngo's die opkomen voor de rechten van transpersonen en discriminatie van transpersonen bestrijden, gepubliceerd in 2021, vermeldt de moeilijkheden waarmee transpersonen in Moldavië geconfronteerd worden. Het rapport noemt transpersonen en mensen die gender-non-conform zijn de kwetsbaarste groep binnen de LGBTI-gemeenschap. Zij ondervinden verschillende vormen van discriminatie omwille van hun genderidentiteit en -expressie. Transgender Europe wijst erop dat incidenten tegen transgenderpersonen ondergerapporteerd zijn, onder andere omdat zij vrezen dat hun genderidentiteit bekend zal worden. Transpersonen zijn vaak niet geneigd om hun geslacht officieel te wijzigen uit schrik voor intimidatie of om niet het risico te lopen te worden ontslagen of de familiebanden te verliezen. Voor dezelfde redenen zijn zij vaak afwachtend om te starten met hormoontherapie.³²³

Freedom House merkt over het jaar 2022 nog op dat LGBTI-personen opkomen voor gelijke rechten, maar dat intimidatie hen ontmoedigt om zich politiek te engageren. Ook op het werk worden LGBTI-personen volgens Freedom House gediscrimineerd.³²⁴

3.3.3. Houding van de autoriteiten

De LGBTI-gemeenschap heeft volgens Bertelsmann Stiftung het recht om bijeen te komen, maar merkt op dat hun parades en manifestaties steeds gepaard gaan met agressieve tegenprotesten. In dat geval komt de politie wel op voor de deelnemers en staat ze garant voor hun veiligheid.³²⁵

In juni 2022 heeft het Pride festival ter promotie van de rechten van LGBTI-personen voor de achtste keer plaatsgevonden in de hoofdstad Chişinău.³²⁶ Hieraan hebben eveneens zes parlementsleden deelgenomen. Hoewel er geen aanvallen hebben plaatsgevonden, zijn wel enkele deelnemers verbaal lastiggevallen door politieagenten, zo schrijft ILGA.³²⁷ Freedom House merkt hierover op dat de politie, inclusief speciale diensten, in grote getalen aanwezig was als reactie op een reeks verbale

³¹⁹ USDOS, 21/02/2023, p. 44, [url](#)

³²⁰ Bertelsmann Stiftung, 02/02/2022, p. 13, [url](#)

³²¹ Promo-Lex, 11/07/2022, p. 16, [url](#)

³²² USDOS, 21/02/2023, pp. 42-43, [url](#)

³²³ TGEU, 22/04/2022, pp. 51-55, [url](#)

³²⁴ Freedom House, 09/03/2023, [url](#)

³²⁵ Bertelsmann Stiftung, 02/02/2022, p. 10, [url](#)

³²⁶ EC, 08/11/2023, p. 42, [url](#)

³²⁷ ILGA, 14/02/2023, [url](#)

bedreigingen. De Orthodoxe Kerk had de autoriteiten verzocht om het evenement te verbieden en ook de burgemeester van de hoofdstad was openlijk gekant tegen het evenement. Een parlamentslid heeft openlijk verklaard dat LGBTI-personen net zoals andere staatsburgers van Moldavië het recht hebben om vreedzaam te protesteren. De benoeming van een man die openlijk homoseksueel is tot ambassadeur van Moldavië in de Verenigde Staten wijst volgens Freedom House op de inclusieve benadering van de federale autoriteiten ten opzichte van LGBTI.³²⁸

De EC vermeldt een situatie van 2022 waarin de Equality Council, die bevoegd is om aantijgingen van discriminatie onafhankelijk te onderzoeken, op basis van een onderzoek naar de verklaringen van twee overheidsafgevaardigden op televisie besluit dat het gaat over haatdragende en discriminerende boodschappen tegen LGBTI.³²⁹

ILGA stelt dat verschillende haatmisdrijven hebben plaatsgevonden in 2022 en dat enkele LGBTI-personen huiselijk geweld hebben gesignaleerd bij ngo's. Daarnaast bespreekt ILGA net zoals het USDOS-rapport over 2022 een situatie waarbij een dienstplichtige tijdens zijn legerdienst het slachtoffer werd van misbruik vanwege zijn geaardheid.³³⁰ De Equality Council heeft het ministerie van Defensie verzocht zich te verontschuldigen bij het slachtoffer en om disciplinaire maatregelen te treffen tegen de personen die hem niet hebben beschermd. Hierop heeft het ministerie van Defensie de ngo GenderDoc-M verzocht om een opleiding te organiseren over LGBTI-thema's voor meer dan twintig psychologen in het leger. Ook de People's Advocate heeft hierop gereageerd en heeft het leger verzocht om een onderzoek te starten naar intimidatie en misbruik van het slachtoffer en om ervoor te zorgen dat er geen ruimte is voor discriminatie in het leger.³³¹

Het USDOS schrijft dat de politie in 2022 net zoals voorgaande jaren terughoudend is om een onderzoek te openen naar daders van misbruik. Het rapport verwijst naar de ngo GenderDoc-M die vaststelt dat de wetshandhavingsinstanties in de meeste zaken er niet in slagen om de daders van geweld tegen LGBTI-personen te identificeren en hen ter verantwoording te roepen. In december 2022 heeft GenderDoc-M in totaal 41 schendingen van de mensenrechten van LGBTI-personen geregistreerd, waaronder haatspraak, discriminatie en incidenten ingegeven door haat. Een andere vaststelling van GenderDoc-M is dat situaties van huiselijk geweld bij koppels van hetzelfde geslacht, niet worden behandeld als zaken van huiselijk geweld. De slachtoffers, voornamelijk mannen, kunnen volgens de ngo niet genieten van dezelfde beschermingsmechanismen als personen in een heteroseksuele relatie.³³²

3.4. Vrijheid van meningsuiting

USDOS schrijft dat de wetgeving vrijheid van meningsuiting voorziet, waaronder voor de media. Beperkingen hierop gelden enkel wanneer het een bedreiging van de nationale veiligheid betreft of van de territoriale integriteit, openbare orde of veiligheid. In de praktijk respecteren de autoriteiten niet altijd de persvrijheid. Er zijn gevallen waarbij journalisten het slachtoffer zijn van intimidatie, pesterijen en aanklachten voor de rechtbank vanwege hun werk. De voorbeelden die USDOS hierover aanhaalt doen zich allen voor in de deelregio Gagauzië.³³³

De LRCM schrijft dat in 2022 nog steeds journalisten aangeklaagd worden voor de rechtbank omwille van het uitvoeren van hun werk, het verspreiden van informatie naar de bevolking. Volgens LRCM onderneemt de overheid te weinig om deze praktijk tegen te gaan.³³⁴

³²⁸ Freedom House, 24/05/2023, [url](#)

³²⁹ EC, 08/11/2023, p. 42, [url](#)

³³⁰ ILGA, 14/02/2023, [url](#); USDOS, 21/02/2023, p. 43, [url](#)

³³¹ ILGA, 14/02/2023, [url](#)

³³² USDOS, 21/02/2023, pp. 42-43, [url](#)

³³³ USDOS, 30/03/2023, [url](#)

³³⁴ LRCM, 15/06/2023, p. 8, [url](#)

De Moldavische People's Advocate (ombudsman) uit in 2023 zijn ongerustheid over bedreigingen tegen journalisten en roept de overheid op om in te staan voor de bescherming van journalisten. Als voorbeeld geeft hij een zaak van een tv-journalist die op sociale media doodsbedreigingen ontving.³³⁵ Freedom House geeft het voorbeeld van drie journalisten die fysiek aangevallen zijn door demonstranten die deelnamen aan een betoging van de partij Shor op 25 oktober 2022.³³⁶ Daarnaast schrijft de ombudsman ook dat het intimideren van journalisten door strafzaken tegen hen aan te spannen zeer verontrustend is. De ombudsman stelt hierbij dat de vrijheid van meningsuiting en maatregelen voor openbare orde in balans moeten zijn en dat journalisten hun werk moeten kunnen doen zonder angst voor represailles.³³⁷

Een groot aantal sectoren van de media-industrie worden nog steeds gedomineerd door uitgaves die verbonden zijn met politieke partijen en oligarchen, stelt Freedom House in 2023. Zowat alle nationale televisiekanalen zijn eigendom van personen met banden met politieke partijen, wat er volgens USDOS toe leidt dat journalisten zelfcensuur toepassen. Het kan voor journalisten moeilijk zijn toegang te krijgen tot informatie en er is steeds een latente dreiging van rechtszaken tegen hen vanwege politici of andere publieke figuren.³³⁸ OSCE voegt hier aan toe dat de rechtbanken veelal vonnissen vellen in het voordeel van vrijheid van meningsuiting maar dat langdurige en kostelijke rechtszaken in de praktijk druk kunnen uitoefenen op mediahuizen. Nog volgens OSCE steunt onafhankelijke media en onderzoeksjournalistiek in Moldavië grotendeels op buitenlandse financiering.³³⁹

De Raad van Europa stelt dat de belangrijkste media in Moldavië gekleurd zijn in hun berichtgeving omwille van hun banden met politieke partijen.³⁴⁰ Een bijdrage van 2021 van verschillende Moldavische ngo's aan het Universal Review van de UNHRC schrijft op zijn beurt dat grote delen van het medialandschap onder het direct of indirect eigendom van politici staan en hun editoriaal beleid hierdoor beïnvloed wordt.³⁴¹

Reporters without Borders schrijft in 2023 dat het medialandschap in Moldavië sterk gepolariseerd is en dat voornamelijk mediakanalen banden hebben met politieke actoren. De meerderheid van de media volgt de politieke lijn van de partij waarmee ze banden hebben en slechts een beperkt deel van de media behandelt zaken die de autoriteiten in verlegenheid kunnen brengen. Persvrijheid en het recht op informatie zijn wel gegarandeerd door de wet, maar toegang tot informatie wordt soms ondermijnd en er doen zich arbitraire rechtszaken tegen de media voor.³⁴²

De EC schrijft dat Moldavië een pluralistisch medialandschap heeft en een zeker niveau van voorbereiding voor vrijheid van meningsuiting. De Grondwet voorziet vrijheid van meningsuiting die volgens de EC in het algemeen gerespecteerd wordt. In 2023 maakte het land enige vooruitgang wat betreft het voorkomen van eigendomsconcentratie van media. Er is nieuwe wetgeving in voege gekomen die eigendomsconcentratie van media moet voorkomen. De EC stelt daarnaast in aanbevelingen dat Moldavië meer moet doen om journalisten te beschermen tegen intimidatie en bedreigingen, transparantie over media-eigendom moet verhogen en zelfregulerende mechanismes van de media moet verbeteren.³⁴³

³³⁵ The People's Advocate, 23/10/2023, p. 30, [url](#)

³³⁶ Freedom House, 23/05/2023, [url](#)

³³⁷ The People's Advocate, 23/10/2023, p. 15, [url](#)

³³⁸ Freedom House, 09/03/2023, [url](#); USDOS, 30/03/2023, [url](#)

³³⁹ OSCE, 05/11/2023, p. 13, [url](#)

³⁴⁰ Raad van Europa, Parlementaire Assemblée, 08/01/2023, p. 29, [url](#)

³⁴¹ UNHRC, 01/11/2021, p. 5, [url](#)

³⁴² Reporters without Borders, 2023, [url](#)

³⁴³ EC, 08/11/2023, pp. 34-35, [url](#)

Moldavië steeg op de World Press Freedom Index van Reporters without Borders van de 89^{ste} plaats in 2021 naar de 40^{ste} plaats in 2022 en de 28^{ste} plaats in 2023.³⁴⁴

Na de Russische invasie in Oekraïne in februari 2022 beperkten de Moldavische autoriteiten via nieuwe wetgeving van juni 2022 de toegang tot Russische media in Moldavië. Russische televisie kan er niet meer uitgezonden worden. In de wetgeving is nu opgenomen dat enkel media van EU-landen, de VS, Canada en landen die de European Convention on Transfrontier Television ratificeerden, toegelaten is. OSCE merkt hierover op dat het verbieden van uitzendingen van bepaalde landen niet strookt met het proportionaliteitsprincipe.³⁴⁵ De Venetië Commissie van de Raad Europa stelt in een eerste advies over deze wetgeving dat beperkingen op mediavrijheid in lijn moeten zijn met drie vereisten, namelijk wettelijkheid, legitimiteit en proportionaliteit. De Commissie stelt dat de wet "pursues a legitimate aim and that its adoption responds to a pressing social need" omdat Moldavië is "heavily exposed to external sources of information and a constant target of disinformation activities from external sources".³⁴⁶

Na de Russische invasie verboden de Moldavische autoriteiten het gebruik van symbolen die het Russische leger gebruikt tijdens de invasie om zo extremisme tegen te gaan. De Raad van Europa oordeelde in oktober 2022 dat dit verbod aanvaardbaar is aangezien de symbolen een gevaar voor de nationale veiligheid en openbare orde vormen.³⁴⁷

Er bestaat volgens Freedom House en de Raad van Europa enige ongerustheid over de onafhankelijkheid van de Moldavische mediaregulator, het Audiovisual Council (AVC). Wetswijzigingen van 2021 maken dat het parlement sterkere controle heeft over de Council en ook over de staatszender Teleradio-Moldova.³⁴⁸ De EC schrijft in zijn Uitbreidingsrapport dat de AVC zich verder in een lijn moet stellen met de EU-wetgeving. Daarnaast heeft de AVC in 2023 al grondige hervormingen ondergaan waarbij een nieuwe organisatiestructuur goedgekeurd is en zijn budget met 30 % verhoogd wordt tegen 2024. De EC ziet dit als een positieve evolutie, maar wetswijzigingen blijven nodig en de AVC moet zijn financiële stabiliteit en onafhankelijkheid nog verder ontwikkelen.³⁴⁹ De Raad van Europa merkt verder op dat de AVC maatregelen nam om pluralisme van de media en kwaliteit van de nieuwsinformatie te verbeteren.³⁵⁰

In december 2022 zijn de licenties van zes televisiezenders ingetrokken nadat de AVC stelde dat ze desinformatie verspreidden en onjuiste informatie over de oorlog in Oekraïne gaven. De zes zenders waren allen eigendom van de oligarch Ian Shor. OSCE schrijft dat deze maatregel als disproportioneel gezien kan worden, maar voegt er aan toe dat verschillende lokale contacten van de OSCE de maatregel legitiem en proportioneel achtten omdat de zenders een bedreiging voor de nationale veiligheid zijn. De contacten merken wel op dat de Audiovisual Council de beslissing niet voldoende onderbouwd heeft.³⁵¹

3.5. Vrijheid van vergadering en vereniging

Volgens Freedom House, USDOS, de EC en Bertelsmann Stiftung is de vrijheid van samenkomst en vereniging vervat in de Grondwet en wetgeving en worden ze in de praktijk in het algemeen gerespecteerd. Manifestaties, waaronder antiregeringsbetogingen, worden in de regel niet tegengehouden door de autoriteiten. Onder de voorgaande regering waren er meldingen dat

³⁴⁴ EC, 08/11/2023, p. 35, [url](#); Reporters without Borders, 2023, [url](#)

³⁴⁵ Freedom House, 09/03/2023, [url](#); USDOS, 30/03/2023, [url](#); OSCE, 05/11/2023, p. 13, [url](#)

³⁴⁶ Raad van Europa, Parlementaire Assemblée, 08/01/2023, p. 30, [url](#)

³⁴⁷ Raad van Europa, Parlementaire Assemblée, 08/01/2023, p. 3, [url](#)

³⁴⁸ Freedom House, 09/03/2023, [url](#); Raad van Europa, Parlementaire Assemblée, 08/01/2023, pp. 29-30, [url](#)

³⁴⁹ EC, 08/11/2023, p. 36, [url](#)

³⁵⁰ Raad van Europa, Parlementaire Assemblée, 08/01/2023, p. 6, [url](#)

³⁵¹ Freedom House, 09/03/2023, [url](#); USDOS, 30/03/2023, [url](#); OSCE, 05/11/2023, pp. 13-14, [url](#); LRCM, 15/06/2023, p. 7, [url](#)

ambtenaren en leerkrachten soms tegenwerking kregen om deel te nemen aan anti-regeringsprotesten en aangespoord werden tot deelname aan samenkomsten ten voordele van de regerende partij. Het is onduidelijk of deze praktijk nog bestaat onder de huidige regering.³⁵²

In oktober 2022 vaardigde de Commission for Exceptional Situations³⁵³ een verordening uit die verbiedt om samenkomsten te houden die het verkeer blokkeren. De politie krijgt ook speciale bevoegdheden om dergelijke samenkomsten om te stoppen en uiteen te drijven.³⁵⁴ De Moldavische People's Advocate (ombudsman) leverde kritiek op deze beslissing en acht ze niet proportioneel.³⁵⁵

Er is een ngo-middenveld actief in Moldavië en deze kunnen hun werkzaamheden ontplooiën zonder oneigenlijke beperkingen. Volgens Bertelsman is het merendeel van de actieve ngo's geconcentreerd in de hoofdstad Chişinău.³⁵⁶

De EC schrijft dat er wettelijke en financiële omkadering aanwezig is die het maatschappelijk middenveld toestaat zich te ontwikkelen. Het wettelijk kader is in lijn met internationale aanbevelingen en het maatschappelijk middenveld wordt steeds meer betrokken bij het nemen van beslissingen door de overheid. De registratie van een maatschappelijke organisatie is gratis en duurt maximaal vijftien dagen. In 2022 waren er geen meldingen van onvrijwillige opheffing of liquidatie van maatschappelijke organisaties.³⁵⁷

Promo-Lex schrijft in een monitoringrapport over het maatschappelijk middenveld van april 2023 dat er positieve ontwikkelingen plaatsvonden ten aanzien van de voorgaande monitoringperiode. Er bleven problemen onopgelost, maar voor vier van de elf onderzoekpunten was er een positieve vooruitgang. Dit betrof: toegang tot fondsen, vrijheid van vreedzame samenkomst, samenwerking tussen overheid en maatschappelijk middenveld en digitale rechten. De beste resultaten waren er in het veld van vrijheid van vereniging, vrijheid van vreedzame samenkomst en toegang tot fondsen. De drie slechtst scorende domeinen zijn: ondersteuning door de overheid, digitale rechten en samenwerking tussen de overheid en het maatschappelijk middenveld. Promo-Lex merkt op dat het wettelijk kader voor vrijheid van samenkomst zeer sterk is ondanks beperkingen tijdens de noodtoestand. Daarnaast kan de registratieprocedure voor organisaties van het maatschappelijk middenveld nog verbetering gebruiken. In 2022 zijn er 398 nieuwe middenveldorganisaties geregistreerd wat hun totale aantal op 12.456 brengt.³⁵⁸

LRCM publiceerde in juni 2023 een rapport over aanvallen op middenveldorganisaties in Moldavië in 2022. Met "aanvallen" duidt LRCM verklaringen en acties van politici en media aan die "present nonprofits as organizations that promote the interests of foreign countries, serve the interests of political parties, or waste millions on useless reforms". In 2022 neemt LRCM een daling waar van het aantal van dergelijke aanvallen ten aanzien van 2021. LRCM meent dat dit veroorzaakt kan zijn door de verkiezing van de PAS-regering in 2021. De aanvallen die zich nog wel voordeden waren voornamelijk gericht tegen de justitiehervormingen die plaats vinden.³⁵⁹

Volgens LRCM ondernam de regering in 2022 nog pogingen om het werk van het maatschappelijk middenveld te hinderen. Zo stelde ze in mei 2022 een wetsvoorstel op dat de vrije toegang tot

³⁵² Bertelsmann Stiftung, 02/02/2022, p. 10, [url](#); Freedom House, 09/03/2023, [url](#); USDOS, 30/03/2023, [url](#); EC, 08/11/2023, p. 38, [url](#)

³⁵³ In het leven geroepen bij het afkondigen van de noodtoestand op 24 februari 2022 na de invasie van Oekraïne door Rusland. De Commission heeft de door het parlement bekrachtigde bevoegdheid om tijdens een officiële noodtoestand decreten uit te vaardigen die een aantal basisrechten inperken. Zie: LRCM, 15/06/2023, p. 7, [url](#)

³⁵⁴ LRCM, 15/06/2023, pp. 3, 6, [url](#)

³⁵⁵ The People's Advocate, 23/10/2023, p. 30, [url](#)

³⁵⁶ Freedom House, 09/03/2023, [url](#); Bertelsmann Stiftung, 02/02/2022, p. 15, [url](#)

³⁵⁷ EC, 08/11/2023, p. 17, [url](#)

³⁵⁸ Promo-Lex, 11/04/2023, [url](#)

³⁵⁹ LRCM, 15/06/2023, pp. 3, 6, [url](#)

openbare informatie en gegevens van de werking van openbare instellingen sterk zou hinderen. Na protest is het wetsvoorstel aangepast in de goede zin en aangenomen in april 2023.³⁶⁰

Vakbonden ondervinden geen hinder in hun werking, maar in de praktijk blijkt dat ze enkel een beperkte rol spelen in het beschermen van de rechten van werknemers. Mede door de zwakke positie van vakbonden zijn er meldingen van uitbuiting van werknemers.³⁶¹

4. Transnistrië

Transnistrië wordt internationaal erkend als deel van Moldavië maar is de facto onafhankelijk sinds een kort militair conflict in 1992 waarbij het zich met Russische steun afscheurde van Moldavië. De bevolking van Transnistrië was multi-etnisch en overwegend Russischsprekend. Tot heden blijft de situatie een bevroren conflict waarbij overleg binnen de OSCE in een "5+2" overlegformaat vooralsnog geen uitweg biedt.³⁶²

De Russische Federatie oefent nog steeds sterke controle uit over de lokale regering via politieke, economische en militaire steun, zonder welke de entiteit Transnistrië niet kan overleven. Het Europees Hof van de Rechten van de Mens oordeelt dat de Russische controle over de regio van die grootte is dat ze Rusland verantwoordelijk acht voor de mensenrechtensituatie in de entiteit.³⁶³

Rusland heeft tot heden een militaire aanwezigheid in Transnistrië in de vorm van een Operative Group of Russian Forces (GOTR) en Russische militairen van de Joint Peacekeeping Forces. De eerste zijn er om een oud Sovjet wapendepot te bewaken en de laatste zijn officieel vredestroepen om het staakt-het-vuren van 1992 te behouden. Volgens Promo-Lex zijn ze officieel gescheiden eenheden, maar in de praktijk één militaire groep. De meerderheid van de militairen zijn lokaal geronseld, waarna ze bij intrede het Russisch staatsburgerschap verkrijgen. Er is geen duidelijkheid over de troepensterkte, maar die zou minstens 1.500 man bedragen.³⁶⁴

Na de Russische invasie in Oekraïne in februari 2022 was er een acute vrees dat de Russische overheid het Russisch militair contingent in Transnistrië zou gebruiken om de oorlog ook vanuit deze regio te voeren. Dit heeft echter tot bij het afsluiten van deze COI Focus niet plaatsgevonden. Moldavië roept geregeld op tot de terugtrekking van de Russische troepen uit Transnistrië.³⁶⁵

Politieke vrijheid is beperkt in Transnistrië en de heersende politieke groep is nauw verweven met lokale economische belangen. Volgens Freedom House steunt heel het politieke establishment de separatistische agenda en de rol van Rusland als buitenlands beschermheer. Promo-Lex merkt daarbij op dat de lokale regering ook apart haar eigen belangen nastreeft, dit is zeker het geval inzake economisch gewin.³⁶⁶

De president van de entiteit kan tweemaal na elkaar verkozen worden voor een termijn van vijf jaar. Het parlement, de Supreme Council, is samengesteld uit 33 leden die voor een termijn van vijf jaar zetelen.³⁶⁷

In december 2021 is Vadim Krasnoselskiy verkozen voor een tweede termijn als president met 79 % van de stemmen. De verkiezingen zijn niet correct verlopen volgens Freedom House. De

³⁶⁰ LRCM, 15/06/2023, pp. 7-8, [url](#)

³⁶¹ Freedom House, 09/03/2023, [url](#); Bertelsmann Stiftung, 02/02/2022, p. 15, [url](#); USDOS, 30/03/2023, [url](#)

³⁶² Congressional Research Service, 14/08/2023, p. 2, [url](#)

³⁶³ Freedom House, 09/03/2023, [url](#); Promo-Lex, 08/12/2022, pp. 5, 6, [url](#)

³⁶⁴ Promo-Lex, 08/12/2022, pp. 5, 7-8, 16-17, [url](#); Congressional Research Service, 14/08/2023, p. 2, [url](#)

³⁶⁵ Promo-Lex, 08/12/2022, pp. 7-8, [url](#); Promo-Lex, 08/12/2022, p. 5, [url](#)

³⁶⁶ Freedom House, 09/03/2023, [url](#); Promo-Lex, 08/12/2022, p. 5, [url](#)

³⁶⁷ Freedom House, 09/03/2023, [url](#)

voornaamste oppositiekandidaten konden zich niet registreren.³⁶⁸ Krasnoselskiy wordt gesteund door de politieke partij Obnovleniye, die gefinancierd wordt door Sheriff Enterprises, het zakenimperium dat zowat de volledige economie van Transnistrië domineert.³⁶⁹

De laatste parlementsverkiezingen vonden plaats in 2023. Obnovleniye won 29 zetels en de vier andere waren voor kandidaten die eveneens banden met Sheriff Enterprises hadden. 23 van de kandidaten kwamen op lijsten zonder tegenkandidaten. Volgens Freedom House konden oppositiekandidaten niet deelnemen aan deze verkiezingen en in het algemeen laat het systeem in Transnistrië in de praktijk geen ruimte voor onafhankelijke politieke activiteiten.³⁷⁰

Gezien Transnistrië internationaal niet erkend is, vinden er geen verkiezingswaarnemingsmissies plaats. De Centrale Kiescommissie wordt door tal van politieke actoren in de entiteit beschuldigd van partijdigheid en een gebrek aan onafhankelijkheid.³⁷¹

Een bijdrage van verschillende Moldavische ngo's aan het Universal Review van 2021 van de UNHRC schrijft dat er meldingen zijn van tal van mensenrechtenschendingen in Transnistrië onder meer inzake het recht op vrije verplaatsing, het recht op onderwijs, het recht op eigendom en het recht op een gepaste levensstandaard. Daarnaast zijn er een aanzienlijk aantal meldingen van arbitraire arrestaties, daden van mishandeling en foltering door de politie en zeer erbarmelijke detentieomstandigheden waarbij overbevolking in gevangenissen de norm is en er onvoldoende toegang bestaat tot medische zorg. Verder is er in de entiteit ook sprake van beperkingen op de vrijheden van meningsuiting, van vereniging, van de pers en van samenkomst.³⁷²

Promo-Lex schrijft dat mensenrechten in Transnistrië op een systematische manier geschonden worden en dat er tal van hindernissen in het leven geroepen zijn voor het aanklagen hiervan. Volgens de ngo is er sprake van een zeer repressieve omgeving. Dit vindt plaats in een klimaat van zowat totale straffeloosheid voor de daders van repressie. Nog volgens de ngo worden personen die kritiek leveren op de lokale autoriteiten of de Russische militaire aanwezigheid in de entiteit vervolgd door de autoriteiten.³⁷³

De Raad van Europa rapporteert dat lokale ngo's in de zogenaamde hoofdstad Tiraspol aan hen melden dat de vrijheid van vergadering en meningsuiting beperkt worden in Transnistrië en er een algemeen klimaat van intimidatie heerst.³⁷⁴

Ook USDOS stelt dat in Transnistrië de vrijheid van meningsuiting onderdrukt wordt. De autoriteiten voeren er verder het programma 2020-2026 Strategie voor de Strijd Tegen Extremisme uit wat hen bijkomende bevoegdheden geeft om oppositiestemmen het zwijgen op te leggen. Tegen verschillende personen is een rechtszaak geopend wegens het uiten van kritiek tegen de autoriteiten. Dit kan bestraft worden met gevangenisstraffen van maximaal vijf jaar.³⁷⁵

Freedom House schrijft dat personen die oppositie leveren tegen de lokale elite, gelinkt aan Sheriff Enterprises, het slachtoffer zijn van intimidatie. Ze zijn zowat allen het zwijgen opgelegd de laatste jaren. Zo is bijvoorbeeld de Communistische partij onderdrukt en in 2018 is haar leider gearresteerd, zijn parlementaire onschendbaarheid ontnomen en veroordeeld tot een gevangenisstraf die hij in december 2022 uitgezeten heeft.³⁷⁶

³⁶⁸ Freedom House, 09/03/2023, [url](#)

³⁶⁹ Freedom House, 09/03/2023, [url](#)

³⁷⁰ Freedom House, 09/03/2023, [url](#)

³⁷¹ Freedom House, 09/03/2023, [url](#)

³⁷² UNHRC, 01/11/2021, p. 11, [url](#)

³⁷³ Promo-Lex, 08/12/2022, pp. 6, 13, 19, [url](#); Promo-Lex, 23/11/2023, p. 11, [url](#)

³⁷⁴ Raad van Europa, Parlementaire Assemblée, 08/01/2023, p. 33, [url](#)

³⁷⁵ USDOS, 30/03/2023, [url](#)

³⁷⁶ Freedom House, 09/03/2023, [url](#); Raad van Europa, Parlementaire Assemblée, 08/01/2023, p. 33, [url](#)

USDOS schrijft in 2023 dat arbitraire arrestaties een ernstig probleem blijven in Transnistrië, zeker voor personen die de autoriteiten van de entiteit bekritisieren. Volgens USDOS zitten verschillende politieke gevangenen een straf uit in Transnistrië, de meeste van hen omwille van het uiten van kritiek op de autoriteiten.³⁷⁷

Op 26 september 2022 is de activist Victor Pleshcanov in Transnistrië veroordeeld tot drie jaar gevangenisstraf voor het “aanzetten tot extremisme” en “het beledigen van het ministerie van Staatsveiligheid” omdat hij de Russische invasie van Oekraïne en de rol van Rusland in Transnistrië bekritiseerde.³⁷⁸

USDOS stelt dat de lokale autoriteiten in Transnistrië het principe van een eerlijk proces niet respecteren en dat rechtszaken vaak achter gesloten deuren plaatsvinden zonder dat er publieke informatie is over de aanklacht en zonder voorafgaande aankondiging. Beklaagden wordt vaak het recht op een eigen advocaat ontzegd.³⁷⁹

Er is in de praktijk geen echte vrije media in Transnistrië volgens Freedom House. De bestaande mediakanalen worden sterk gecontroleerd door de overheid. Sheriff Enterprises domineert de lokale zenders, waardoor zelfcensuur alomtegenwoordig is. De weinige onafhankelijke kranten die er bestaan hebben een beperkte oplage. Kritische berichtgeving kan leiden tot strafrechtelijke vervolging.³⁸⁰ Journalisten in de entiteit passen volgens USDOS zelfcensuur toe voor een zeer breed gamma aan onderwerpen, zoals bijvoorbeeld de lokale autoriteiten en onafhankelijkheid van de entiteit.³⁸¹ Promo-Lex schrijft dat legitieme activiteiten, zoals vrijheid van meningsuiting door de lokale autoriteiten als extremisme bestempeld worden.³⁸²

De autoriteiten oefenen een strikte controle uit over het maatschappelijke middenveld en vrijheid van vereniging is sterk gelimiteerd. Ngo’s opereren in een zeer vijandige omgeving. Groepen die rond mensenrechten of andere gevoelige onderwerpen werken worden strikt opgevolgd of systematisch lastig gevallen.³⁸³ Promo-Lex stelt dat het beperkte aantal ngo’s die in Transnistrië actief zijn systematisch onderdrukt worden door de autoriteiten. Van de 645 ngo’s in de entiteit zouden er zo’n 18 actief zijn rond mensenrechten.³⁸⁴ Er is geen onafhankelijke vakbond in de entiteit.³⁸⁵

Op 15 februari 2022 voerden de Transnistrische autoriteiten de zogenaamde Guretski-wet in die het strafbaar maakt om bij internationale of Moldavische instellingen een klacht in te dienen over wandaden begaan door de lokale autoriteiten. Iemand die hierover een klacht indient bij bijvoorbeeld de Moldavische ordediensten kan hiervoor bestraft worden met een gevangenisstraf van maximaal acht jaar.³⁸⁶

USDOS schrijft dat er meldingen zijn van foltering en vernederende behandeling in detentieplaatsen in Transnistrië. Hierbij onder meer het ontzeggen van medische bijstand en langdurige eenzame opsluiting. Volgens hun bronnen wordt foltering vaak toegepast door de ordediensten om bekentenissen af te dwingen. Er bestaat in Transnistrië geen mogelijkheid om deze praktijken aan te klagen.³⁸⁷ Ook Promo-Lex stelt dat er in Transnistrië sprake is van onmenselijke omstandigheden in detentieplaatsen en dat gevangenen er mishandeld worden. Promo-Lex voegt er nog aan toe dat

³⁷⁷ USDOS, 30/03/2023, [url](#)

³⁷⁸ LRCM, 15/06/2023, p. 29, [url](#)

³⁷⁹ USDOS, 30/03/2023, [url](#)

³⁸⁰ Freedom House, 09/03/2023, [url](#)

³⁸¹ USDOS, 30/03/2023, [url](#)

³⁸² Promo-Lex, 23/11/2023, p. 11, [url](#)

³⁸³ Freedom House, 09/03/2023, [url](#)

³⁸⁴ Promo-Lex, 23/11/2023, p. 15, [url](#)

³⁸⁵ Freedom House, 09/03/2023, [url](#)

³⁸⁶ Freedom House, 09/03/2023, [url](#); LRCM, 15/06/2023, p. 8, [url](#); Promo-Lex, 08/12/2022, pp. 22-23, [url](#); Promo-Lex, 23/11/2023, p. 11, [url](#)

³⁸⁷ USDOS, 30/03/2023, [url](#)

de entiteit de hoogste ratio in Europa heeft van gevangenen ten aanzien van het bevolkingsaantal: 451 gevangenen per 100.000 inwoners.³⁸⁸

De Moldavische ombudsman drukt in 2023 zijn ongerustheid uit over de detentieomstandigheden in Transnistrië en stelt dat er officieuze plaatsen van detentie zijn die zijn diensten niet kunnen bezoeken.³⁸⁹

Volgens Promo-Lex wordt de vrijheid van religie sterk ingeperkt in Transnistrië.³⁹⁰

Een bijdrage van verschillende Moldavische ngo's aan het Universal Review van 2021 van de UNHRC vermeldt dat er een gebrek van diensten is voor slachtoffers van huiselijk geweld. Slachtoffers verkrijgen enkel bijstand van ngo's en er zijn geen preventieprogramma's voor daders.³⁹¹

Sinds de Russische invasie in Oekraïne in 2022 is de bewegingsvrijheid van inwoners van Transnistrië ingeperkt volgens de Moldavische ombudsman. Er zijn bijkomende controleposten geplaatst in de entiteit. Verder ontving hij berichten over hindernissen voor personen die de entiteit willen verlaten.³⁹²

³⁸⁸ Promo-Lex, 23/11/2023, p. 12, [url](#)

³⁸⁹ The People's Advocate, 23/10/2023, p. 34, [url](#)

³⁹⁰ Promo-Lex, 23/11/2023, p. 11, [url](#)

³⁹¹ UNHRC, 01/11/2021, p. 9, [url](#)

³⁹² The People's Advocate, 23/10/2023, p. 34, [url](#)

Samenvatting

Moldavië is een soevereine parlementaire republiek. De Grondwet voorziet in een meerpartijstelsel en een duidelijke scheiding tussen de wetgevende, rechterlijke en uitvoerende macht. De verkiezingen verlopen op een competitieve en transparante wijze. De president wordt rechtstreeks verkozen en kan maximaal twee opeenvolgende termijnen vervullen. De president is staatshoofd en de eerste minister hoofd van de regering waarbij de laatste het grootste deel van de uitvoerende bevoegdheden heeft.

De toezichtrol van het parlement, de controle van de regering en het verifiëren van de wetgeving worden correct uitgevoerd in Moldavië. De staatsstructuren zijn stevig verankerd, zowel op lokaal als nationaal niveau.

Bij de onafhankelijkheid van Moldavië in 1992 ontstond er een gewapend conflict met separatisten van de regio Transnistrië die zich met Russische steun afscheurden. Ze vormen sindsdien een aparte, internationaal niet erkende, entiteit waarover de Moldavische autoriteiten geen gezag uitvoeren. De situatie in deze entiteit staat apart vermeld aan het einde van deze samenvatting.

De invasie van Rusland in Oekraïne in 2022 vormde een ernstige veiligheidsuitdaging voor Moldavië die tot heden voortduurt. Onder meer via een hybride oorlogsvoering door Rusland, maar ook door de opvang van een groot aantal Oekraïense vluchtelingen.

Het politieke systeem van Moldavië is gekenmerkt door enkele breuklijnen die historisch gegroeid zijn en vaak politiek geïnstrumentaliseerd worden. Zo is er onder meer een splitsing tussen pro-EU en pro-Rusland en een tegenstelling tussen traditionele waarden en een meer open maatschappijmodel.

De politieke situatie in Moldavië is drastisch veranderd na de vervroegde parlementsverkiezingen van 2021 toen een EU-gezinde PAS-regering aan de macht kwam nadat PAS-leidster Maia Sandu in 2020 reeds de presidentsverkiezingen won. Voor deze verkiezingen was er in Moldavië sprake van een *captured state* waar de oligarchen Vladimir Plahotniuc en Ilan Shor een zeer sterke controle uitoefenden over tal van staatsinstellingen en de media. De PAS-regering kwam aan de macht met een pro-Europese hervormingsregering en zette zich in om de invloed van de oligarchen en corruptie uit het staatsstelsel te bannen. Onder andere de EC en de Raad van Europa schrijven in 2023 dat de huidige Moldavische regering zorgt voor stabiliteit en dat het effectief stappen onderneemt om hervormingen door te voeren die de rechtszekerheid en democratische staatsstructuren moeten versterken.

Het effectief doorvoeren van deze hervormingen verloopt met verschillende snelheden en ondertussen melden verschillende bronnen dat oligarchen vanuit zelfgekozen ballingschap en andere buitenlandse actoren ook in 2023 nog steeds proberen het politieke systeem in Moldavië te beïnvloeden. De overheid onderneemt stappen om deze beïnvloeding tegen te gaan. Zo blokkeerde ze bijvoorbeeld enkele televisiezenders die volgens de overheid valse informatie verspreidden en verklaarde het Grondwettelijk Hof de aan de oligarch Ilan Shor gelieerde politieke partij Shor ongrondwettelijk.

In de periode 2021 – 2022 zijn er meerder aanpassingen aan de kieswetgeving doorgevoerd, veelal in overleg met de Raad van Europa en de EU. Ook de OSCE liet zich positief uit over de wetswijzigingen en verklaarde dat de parlementsverkiezingen van 2021 correct en transparant verliepen. Dit geldt eveneens voor de lokale verkiezingen van 2023.

Zowat alle bronnen verklaren dat corruptie sterk aanwezig is in de Moldavische maatschappij. Het gaat hierbij zowel om kleinschalige corruptie op dagelijks niveau als grootschalige. De overheid

onderneemt op verschillende manieren stappen om deze corruptie te bestrijden, maar tot op heden met beperkt succes.

Sinds 2014 heeft Moldavië een Association Agreement met de EU en in maart 2022 diende het formeel een vraag voor lidmaatschap bij de EU in waarna ze in juni 2022 effectief het statuut van kandidaat-lid verkregen. De EC formuleerde hierbij verschillende doelstellingen die Moldavië dient te behalen voor zijn lidmaatschap. Op 14 december 2023 besliste de Europese ministerraad om de toetredingsonderhandelingen met Moldavië op te starten.

Moldavië ondertekende de meerderheid van de belangrijke internationale mensenrechtenverdragen. Volgens de EC is het wettelijk en institutioneel kader voor de bescherming van fundamentele rechten aanwezig in Moldavië, maar hebben de instellingen die instaan voor de implementatie en handhaving niet voldoende middelen, wat een effectieve implementatie en bescherming hindert.

De politie en de carabinieri zijn de voornaamste ordediensten in Moldavië. Het parlement voert toezicht op hen uit via specifieke comités. De ordediensten werken goed samen met andere overheidsinstellingen, maar kennen tekorten qua capaciteit en uitrusting, wat hun werking belemmert. Er liepen al verschillende hervormingsprojecten bij de politie, maar meer diepgaande aanpassingen van de ordediensten blijven nodig. Tal van bronnen melden dat er sprake is van mishandeling en foltering bij detentie door de ordediensten. Dit vindt plaats in een klimaat van straffeloosheid voor de daders.

Justitie in Moldavië wordt geplaagd door reeds langlopende problemen zoals gebrek aan onafhankelijkheid, corruptie en selectieve rechtspraak. De huidige PAS-regering zet sterk in op hervormingen bij Justitie, maar dit verloopt moeizaam en lijkt nog tijd nodig te hebben om effectief geïmplementeerd te worden. Er zijn hervormingen van de Hoge Raad van de Magistratuur en van de Procureurs lopende en tevens is er een *vetting*-procedure voor rechters opgestart. De rechtsgang wordt vaak gehinderd door langlopende procedures en een hoge werklast. Verschillende bronnen vermelden dat er in de periode 2021-2023 een daling merkbaar is van corruptie bij Justitie, maar dat het er nog steeds aanwezig is.

Eenieder kan in Moldavië beroep aantekenen tegen gerechtelijke beslissingen, maar de behandeling ervan blijft geplaagd door tekortkomingen. Er bestaat een systeem van gratis juridische bijstand voor personen die het zich financieel niet kunnen veroorloven en voor verschillende categorieën van slachtoffers. De overheid heeft ook verschillende andere initiatieven ontplooid om rechtsbijstand te verzekeren zoals onder andere het systeem van de *paralegals*. Burgers kunnen zich ook tot de ombudsman en het Equality Council wenden voor rechtsbijstand alsook tot een aantal ngo's.

De levensomstandigheden in gevangenis worden door de bronnen als slecht omschreven. Er is sprake van personeelstekorten, overbevolking, ondermaatse infrastructuur, tekort aan medische voorzieningen, geweld tegen gevangenen door cipiers en geweld tussen gedetineerden onderling in het kader van een subcultuur die het gevangenisleven mee bepaalt. De EU en de Raad van Europa roepen op tot maatregelen, maar dat heeft nog geen daadwerkelijk effect op het terrein.

De Moldavische wetgeving inzake non-discriminatie en gelijkheid voldoet grotendeels aan het EU-acquis. Sinds 2011 keurde de Moldavische overheid verschillende nationale programma's met actieplan goed voor de integratie van de Roma, maar de effectieve resultaten hiervan zijn gemengd. Verscheidene bronnen vermelden dat de Roma een kwetsbare etnische groep is in Moldavië die op verschillende domeinen een risico lopen op discriminatie en uitsluiting. Dit onder meer op vlak van huisvesting, onderwijs, medische zorgen, tewerkstelling en sociale voorzieningen. Vrouwen van de Romagemeenschap bevinden zich in het bijzonder in een penibele positie aangezien ze binnen de gemeenschap geconfronteerd worden met stereotypen die hen in een ondergeschikte rol plaatsen en buiten de gemeenschap ondergaan ze vaak discriminatie en het ontzeggen van hun fundamentele rechten. Roma-vrouwen lopen ook een groot risico het slachtoffer te worden van huiselijk geweld.

Het is voor Roma niet altijd eenvoudig om naar de politie te stappen met klachten en de ordediensten vertonen tekortkomingen bij het opvolgen van meldingen van haatspraak of discriminatie tegen Roma. Dit laatste geldt eveneens voor het rechtssysteem.

Moldavië heeft in 2021 het Verdrag van Istanbul inzake het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld ondertekend en in 2022 zijn er in het licht hiervan verschillende wijzigingen in nationale wetgeving doorgevoerd. De wetswijzigingen geven sterk de aandacht aan het beschermen tegen en bestraffen van huiselijk en seksueel geweld, maar er blijven hindernissen om de wetgeving in de praktijk toe te passen. Huiselijk geweld is wijdverspreid in Moldavië, mogelijk door toedoen van de heersende patriarchale mentaliteit. De Moldavische overheid zet campagnes op om de stereotypen over de positie van de vrouw tegen te gaan maar toch blijft een deel van de slachtoffers onwillig om een klacht in te dienen, vaak uit angst voor de sociale gevolgen. Er bestaan verschillende instanties en ngo's die strijden tegen huiselijk geweld, maar ze vertonen vaak tekortkomingen in hun werking. In het algemeen is er sprake van onderrapportering en een gebrek aan cijfermateriaal. Aan de hand van de beschikbare cijfers lijkt het aantal klachten over huiselijk geweld een daling te vertonen in 2022, maar de cijfers over seksueel geweld volgen deze trend niet. Politie gaat ter plaatse bij meldingen van huiselijk geweld maar bemiddelen er voornamelijk in plaats van concrete acties te ondernemen. Rechters hebben de neiging lage straffen uit te spreken in zaken over huiselijk geweld en behandelen het vaker volgens het wetboek inzake overtredingen dan volgens de Strafwet. Er zijn verschillende vluchthuizen in Moldavië, maar die kampen met structurele tekorten.

In de loop van 2022 zijn er verschillende wetswijzigingen doorgevoerd die een betere bescherming van LGBTI-personen moeten verzekeren. Er bestaat geen wettelijke voorziening voor samenwonen van twee personen van hetzelfde geslacht. De nationale overheid onderneemt stappen om de LGBTI-gemeenschap aanvaardbaar te maken in Moldavië, maar dit verloopt moeizaam. Binnen de Moldavische maatschappij leeft er een sterk negatieve houding ten aanzien van LGBTI-personen. Alhoewel er bijvoorbeeld in Chişinău in 2022 een zekere verbetering zou zijn van de tolerantie, aanvaarden brede lagen van de maatschappij LGBTI-personen niet. Er zijn tal van meldingen van haatspraak tegen LGBTI-personen, dit zowel door privépersonen als politici. Ook de Orthodoxe kerk spreekt zich expliciet uit tegen de LGBTI-gemeenschap. Binnen de LGBTI-groep zijn specifiek transpersonen het meest kwetsbaar. Er vinden Pride festivals plaats in Moldavië, maar deze vinden steeds plaats onder politiebescherming. De politie toont zich terughoudend in onderzoeken naar haatmisdrijven tegen of misbruik van leden van de LGBTI-gemeenschap.

De wet voorziet in de vrijheid van meningsuiting, maar in de praktijk respecteren de autoriteiten niet altijd de vrijheid van de media. Zo zijn er meldingen van intimidatie van journalisten en het aanklagen van journalisten voor de rechtbank omwille van hun werk. Een aantal sectoren van de media worden gecontroleerd door politieke actoren. Dit leidt er toe dat het editoriaal beleid van deze media gestuurd wordt door deze belangengroepen en dat de media aan zelfcensuur doen. Na de Russische invasie in Oekraïne ondernamen de Moldavische autoriteiten stappen om Russische media-invloed te beperken. Zo zijn er bijvoorbeeld een zestal zenders uit de ether gehaald.

Verschiedende bronnen vermelden dat de vrijheid van samenkomst en vereniging vervat is in de wetgeving en dat de overheid ze in de praktijk in het algemeen respecteert. Er is een breed ngo-veld actief in Moldavië en er bestaat een wettelijke en financiële omkadering die haar toestaat zich te ontwikkelen wat ze de laatste jaren ook effectief doet. De vakbonden daarentegen blijken een zwakke stem te hebben in Moldavië.

Specifiek in de entiteit Transnistrië is de politieke vrijheid sterk beperkt. De heersende politieke elite is nauw verbonden met lokale economische belangen en is voorstander van een door Rusland gesteunde onafhankelijkheidsagenda. Elke vorm van oppositie tegen de politieke elite wordt door de

lokale autoriteiten in de kiem gesmoord en verschillende leden van het kleine oppositieveld zijn al veroordeeld tot gevangenisstraffen.

Er doen zich in Transnistrië tal van mensenrechtenschendingen voor, dit onder meer inzake het recht op vrije verplaatsing, het recht op onderwijs, het recht op eigendom en het recht op een gepaste levensstandaard. Daarnaast zijn er een aanzienlijk aantal meldingen van arbitraire arrestaties, daden van mishandeling en foltering door de politie en zeer erbarmelijke detentieomstandigheden waarbij overbevolking in gevangenissen de norm is en er onvoldoende toegang bestaat tot medische zorg. Verder is er in de entiteit ook sprake van beperkingen op de vrijheden van meningsuiting, van vereniging, van de pers en van samenkomst. Er is geen echte vrije media in de entiteit en de autoriteiten oefenen een zeer strikte controle uit op het beperkte sociale middenveld. Ook de vrijheid van religie staat er sterk onder druk.

Bibliografie

Specifieke geschreven en audiovisuele bronnen

De Raad van Europa

Raad van Europa, *Fifth Opinion on the Republic of Moldova – Advisory Committee on the Framework Convention for the Protection of National Minorities*, 18/10/2023, <https://rm.coe.int/5th-op-moldova-en/1680acf5c8> [geraadpleegd op 08/12/2023]

Raad van Europa, European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, *Report to the Moldovan Government on the ad hoc visit to the Republic of Moldova carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 5 to 13 December 2022*, 13/09/2023, <https://rm.coe.int/1680ac59d8> [geraadpleegd 27/11/2023]

Raad van Europa – European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CoE-CPT), *Response of the Moldovan Government to the report of the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) on its visit to Moldova from 5 to 13 December 2022*, 03/11/2023, <https://rm.coe.int/1680ad1e00> [geraadpleegd op 08/12/2023]

Raad van Europa, *Barriers, remedies and good practices for women’s access to justice in the republic of Moldova*, 07/2023, <https://rm.coe.int/barriers-remedies-good-practices-republic-moldova-2748-8251-8536-1/1680ac9b82> [geraadpleegd 27/11/2023]

Raad van Europa, GRECO, *Fourth evaluation round, Corruption prevention in respect of members of parliament, judges and prosecutors, Second interim compliance report republic of Moldova*, 19/05/2023, <https://rm.coe.int/fourth-evaluation-round-corruption-prevention-in-respect-of-members-of/1680ab41b9> [geraadpleegd 27/11/2023]

Raad van Europa – Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence (CoE-GREVI), *GREVI Baseline Evaluation Report Republic of Moldova*, 13/11/2023, <https://rm.coe.int/grevio-s-baseline-evaluation-report-on-legislative-and-other-measures-/1680ad46a1> [geraadpleegd op 08/12/2023]

Raad van Europa, Parlementaire Assemblée, *The honouring of obligations and commitments by the Republic of Moldova, doc. 15680*, 08/01/2023, <https://pace.coe.int/pdf/3bb00c0932c5643b382edf2403ccaa9bc1a7de0fd7a4c6019f29c45fe8c7cfbd/doc.%2015680.pdf> [geraadpleegd 27/11/2023]

Raad van Europa, Parlementaire Assemblée, *The honouring of obligations and commitments by the Republic of Moldova, Resolution 2484 (2023)*, 26/01/2023, <https://pace.coe.int/pdf/4653ca73c7b6eae66fd026d2b596dd1d2241f6dca1a8b4fc767f5b225b7f0680/res.%202484.pdf> [geraadpleegd 27/11/2023]

Raad van Europa, Venetië Commissie, *Republic of Moldova - Final Opinion on limiting excessive economic and political influence in public life (de-oligarchisation), adopted by the Venice Commission at its 135th Plenary Session (Venice, 9-10 June 2023)*, 13/06/2023, [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2023\)019-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2023)019-e) [geraadpleegd 07/12/2023]

Raad van Europa, Venetië Commissie, *Republic of Moldova joint follow-up opinion of the Venice commission and the directorate general of human rights and rule of law (DGI) of the Council of Europe to the joint opinion on the draft law on the external assessment of judges and prosecutors (CDL-AD(2023)023) Adopted by the Venice Commission at its 136 th Plenary Session (Venice, 6-7 October 2023)*, 09/10/2023, [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2023\)035-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2023)035-e) [geraadpleegd 27/11/2023]

Andere geschreven en audiovisuele bronnen

Amnesty International (AI), *Amnesty International Report 2022/23*, 27/03/2023, <https://www.amnesty.org/en/documents/pol10/5670/2023/en/> [geraadpleegd 27/11/2023]

Asociația Națională a Mediatorilor Comunitari din R.M (National Association of Community Mediators of the Republic of Moldova) (ANMC) [Facebookpagina], s.d., <https://www.facebook.com/mediatori.md> [geraadpleegd op 08/12/2023]

BBC, *Transnistria profile*, 22/05/2023, <https://www.bbc.com/news/world-europe-18284837> [geraadpleegd 27/11/2023]

Bertelsmann Stiftung, *BTI 2022 Country Report Moldova*, 02/02/2022, https://bti-project.org/fileadmin/api/content/en/downloads/reports/country_report_2022_MDA.pdf [geraadpleegd 27/11/2023]

Centrul Național al Romilor (National Roma Center) (CNR) [Facebookpagina], s.d., <https://www.facebook.com/Centrul-Na%C8%9Bional-al-Romilor-342829259121017/> [geraadpleegd op 08/12/2023]

Centrul Național al Romilor (CNR) (Russi D. & Drumea G.), *Accesul la Justiție al Romilor* [machinevertaling: *Roma access to justice*], 27/12/2021, https://www.justitietransparenta.md/wp-content/uploads/2021/12/A4_Report_justitie_web.pdf [geraadpleegd op 15/12/2023]

Centrul Parteneriat pentru Dezvoltare (CPD), *Prejudcăți și Marginalizare în Moldova Anului 2022* [Google Translate: *Prejudice and Marginalization in Moldova in 2022*], 23/01/2023, https://progen.md/wp-content/uploads/2023/01/CPD_Distanta-sociala_2022-1.pdf [geraadpleegd op 21/12/2023]

Clingendael Institute, *Moldova's vulnerabilities amid war in Ukraine*, 30/2022, <https://www.clingendael.org/pub/2022/walking-the-tightrope-towards-the-eu/2-domestic-political-vulnerabilities-and-the-russia-factor/> [geraadpleegd 26/11/2023]

Coaliția "Vocea Romilor" (Voice of Roma Coalition) (CVR) [Facebookpagina], s.d., <https://www.facebook.com/Coali%C8%9Bia-Vocea-Romilor-CVR-2041163402870393/> [geraadpleegd op 08/12/2023]

Comisia Pre-Vetting, *Three SCP candidates failed the resumed evaluation completed by the Pre-Vetting*, 08/12/2023, <https://vetting.md/en/three-scp-candidates-failed-the-resumed-evaluation-completed-by-the-pre-vetting/> [geraadpleegd 12/12/2023]

Congressional Research Service, *Moldova: An Overview*, 14/08/2023, <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF10894/17> [geraadpleegd 27/11/2023]

Constitutional Court of the Republic of Moldova, *Constitution of the Republic of Moldova*, 29/07/1994 (laatste amendementen op 14/04/2022), https://presedinte.md/app/webroot/Constitutia_RM/Constitutia_RM_EN.pdf

Equality Council, *Discrimination in the Republic of Moldova 2021*, 13/06/2022, <https://egalitate.md/wp-content/uploads/2016/04/infografic-COE-14.04.2022-EN-final.pdf> [geraadpleegd op 14/12/2023]

Equality Council, *Discrimination in the Republic of Moldova 2022*, 29/05/2023, https://egalitate.md/wp-content/uploads/2021/01/Egalitate_raport_2022_en-1.pdf [geraadpleegd 27/11/2023]

Euronews, *EU greenlights accession talks with Ukraine but Orbán vetoes €50-billion aid package*, 14/12/2023, <https://www.euronews.com/my-europe/2023/12/14/eu-greenlights-accession-talks-with-ukraine-and-moldova> [geraadpleegd 14/12/2023]

European External Action Service (EEAS), *Country Gender Profile Republic of Moldova*, 07/09/2021, https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/country_gender_profile.pdf [geraadpleegd op 18/12/2023]

European Forum for Democracy and Solidarity, *Election Overview – Moldova: Local Elections*, 09/11/2023, <https://europeanforum.net/election-overview-moldova-local-elections/> [geraadpleegd 27/11/2023]

European Network of National Human Rights Institutes, *People's Advocate of Moldova*, s.d., <https://ennhri.org/our-members/moldova/> [geraadpleegd 27/11/2023]

European Roma Rights Centre (ERRC), *Roma Rights under Siege – Monitoring reports from one year of war in Ukraine*, 13/03/2023, http://www.errc.org/uploads/upload_en/file/5475_file1_roma-rights-under-siege-monitoring-report-of-war-in-ukraine.pdf [geraadpleegd op 08/12/2023]

- European Roma Rights Centre (ERRC) (Popenko V.), *Segregation and sub-standard living conditions: Romani families stuck in limbo in Moldova*, 25/04/2022, <http://www.errc.org/news/segregation-and-sub-standard-living-conditions-romani-families-stuck-in-limbo-in-moldova> [geraadpleegd op 08/12/2023]
- Europese Commissie (EC), *Communication from the commission to the european parliament, the european council and the council, Commission opinion on the republic of Moldova's application for membership of the European Union*, 17/06/2022, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52022DC0406> [geraadpleegd 27/11/2023]
- Europese Commissie (EC), *Commission staff working document Republic of Moldova 2023 Report Accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions 2023 Communication on EU Enlargement policy*, 08/11/2023, https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-11/SWD_2023_698%20Moldova%20report.pdf [geraadpleegd 27/11/2023]
- Europese Commissie (EC), *Joint staff working document, Association Implementation Report on the Republic of Moldova*, 13/10/2021, https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/swd_2021_295_f1_joint_staff_working_paper_en_v2_p1_1535649.pdf [geraadpleegd 27/11/2023]
- Expert Grup, *Republic of Moldova 2022, State of the Country Report*, 23/12/2022, https://www.expert-grup.org/media/k2/attachments/RST_2022_EN_Final_23.12.22.pdf [geraadpleegd 27/11/2023]
- Freedom House, *Freedom in the World 2023, Moldova*, 09/03/2023, <https://freedomhouse.org/country/moldova/freedom-world/2023> [geraadpleegd 27/11/2023]
- Freedom House, *Freedom in the World 2023, Transnistria*, 09/03/2023, <https://freedomhouse.org/country/transnistria/freedom-world/2023> [geraadpleegd 27/11/2023]
- Freedom House, *Nations in Transit 2023, Moldova*, 23/05/2023, <https://freedomhouse.org/country/moldova/nations-transit/2023> [geraadpleegd 27/11/2023]
- Government of the Republic of Moldova, *Moldovan government approved program to support Roma population*, 03/08/2022, <https://gov.md/en/content/moldovan-government-approved-program-support-roma-population> [geraadpleegd op 11/12/2023]
- Informational Portal on the Justice Sector, *Closing the Justice Gap in Moldova – Specialized Paralegal Services*, 16/12/2021, <https://www.justiti-transparenta.md/en/11-para-juristii-specializati-solutie-pentru-grupurile-marginalizate/> [geraadpleegd 27/11/2023]
- Informational Portal on the Justice Sector, *How Does State-Guaranteed Legal Aid Work?*, 18/07/2021, <https://www.justiti-transparenta.md/en/6-asistenta-juridica-garantata-de-stat-cine-cand-si-cum-o-poate-solicita/> [geraadpleegd 27/11/2023]
- Informational Portal on the Justice Sector, *NGOs that provide free legal aid, s.d.*, <https://www.justiti-transparenta.md/en/onq-uri-care-ofera-asistenta-juridica-gratuita/> [geraadpleegd 27/11/2023]
- Informational Portal on the Justice Sector, *Paralegals, s.d.*, <https://www.justiti-transparenta.md/en/para-juristi/> [geraadpleegd 27/11/2023]
- Informational Portal on the Justice Sector, *State-guaranteed legal aid, s.d.*, <https://www.justiti-transparenta.md/en/asistenta-juridica-garantata-de-stat/> [geraadpleegd 27/11/2023]
- Institut Français des Relations Internationales (IFRI) (Parmentier F.), *Moldova, a Political System Under Pressure: Between European Aspirations and War in Ukraine*, in *Russie.Eurasie.Visions*, No. 128, 05/2023, https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/parmentier_moldova_2023.pdf [geraadpleegd 27/11/2023]
- International Commission of Jurists, *«Only an Empty Shell» The Undelivered Promise of an Independent Judiciary in Moldova*, 12/03/2019, <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2019/03/Moldova-Only-an-empty-shell-Publications-Reports-Mission-reports-2019-ENG.pdf> [geraadpleegd 27/11/2023]
- International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans & Intersex Association in Europe (ILGA-Europe), *Annual review of the human rights situation of lesbian, gay, bisexual, trans, and intersex people in Moldova covering the period*

of January to December 2022, 14/02/2023, <https://www.ilga-europe.org/sites/default/files/2023/moldova.pdf> [geraadpleegd op 21/12/2023]

International Monetary Fund, *Republic of Moldova poverty reduction and growth strategy*, 02/2023, <https://www.imf.org/-/media/Files/Publications/CR/2023/English/1MDAEA2023002.ashx> [geraadpleegd 27/11/2023]

IPN, *State guaranteed legal aid: who offers it and who benefits from it*, 06/03/2021, https://www.ipn.md/en/state-guaranteed-legal-aid-who-offers-it-and-who-benefits-7967_1080165.html [geraadpleegd 27/11/2023]

Legal Resources Centre for Moldova (LRCM), *Newsletter 56, Arrest keeps on being applied frequently and unjustifiably in the republic of Moldova*, 04/2023, <https://crjm.org/en/newsletter-no-56-april-2023/> [geraadpleegd 27/11/2023]

Legal Resources Centre for Moldova (LRCM), *Perception of judges, prosecutors and lawyers on justice and corruption*, 12/07/2023, <https://crjm.org/en/perception-of-judges-prosecutors-and-lawyers-on-justice-and-corruption-2/> [geraadpleegd 27/11/2023]

Legal Resources Centre for Moldova (LRCM), *Sanctioning corruption – a case law review*, 01/2022, https://crjm.org/wp-content/uploads/2022/09/Sanctionarea-coruptiei_2022-ENG.pdf [geraadpleegd 27/11/2023]

Legal Resources Centre for Moldova (LRCM), *Shadow Report No. 2: On the Action Plan for the implementation of the steps proposed by the European Commission in its Opinion on Moldova's EU membership application*, 18/07/2023, <https://crjm.org/en/shadow-report-no-2-on-the-action-plan-for-the-implementation-of-the-steps-proposed-by-the-european-commission-in-its-opinion-on-moldovas-eu-membership-application/> [geraadpleegd 27/11/2023]

Legal Resources Centre from Moldova (LRCM), *Radiography of attacks on civil society organizations and human rights defenders in the republic of Moldova 1 January – 31 December 2022*, 15/06/2023, https://crjm.org/wp-content/uploads/2023/09/Radiografia-atacurilor-2022_ENG.pdf [geraadpleegd 27/11/2023]

Locals, *Кишиневцев положительно или нейтрально относятся к сообществу ЛГБТК+ [Inwoners van Chisinau hebben een positieve of neutrale houding tegenover de LGBTI-gemeenschap]*, 19/05/2022, <https://locals.md/2022/czifra-dnya-skolko-kishinyovtzev-tolerantny-k-predstavitelnyam-soobshhestva-lgbtk/> [geraadpleegd op 21/12/2023]

Millenium DPI Partners, *Good practices in facilitating access to justice in Moldova*, 20/09/2022, <https://www.justitiatransparenta.md/en/bune-practici-privind-facilitarea-accesului-la-justitie-moldova/> [geraadpleegd 27/11/2023]

Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), *Anti-Corruption Reforms in Moldova Pilot 5th Round of Monitoring Under the Istanbul Anti-Corruption Action Plan*, 30/05/2022, <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/9bb0367e-en.pdf?expires=1702562826&id=id&acname=quest&checksum=ACFEC832C99FB4E60EA40D22FF01E9FC> [geraadpleegd 27/11/2023]

Organization for Security and Co-operation in Europe – Parliamentary Assembly (OSCE-PA), *Report on the field visit to the Republic of Moldova*, 02/07/2023, <https://www.oscepa.org/en/documents/ad-hoc-committees-and-working-groups/ad-hoc-committee-on-migration-1/4735-ad-hoc-committee-on-migration-report-on-the-field-visit-to-the-republic-of-moldova-chisinau-9-10-march-2023/file> [geraadpleegd op 08/12/2023]

Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), *International election observation mission Republic of Moldova – Local Elections, 5 November 2023 Statement of preliminary findings and conclusions*, 05/11/2023, <https://www.osce.org/files/f/documents/a/6/556131.pdf> [geraadpleegd 27/11/2023]

Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), *Report on the evaluation (pre-vetting) of candidates for members of the superior council of magistracy in Moldova*, 30/09/2023, <https://www.osce.org/files/f/documents/9/3/553987.pdf> [geraadpleegd 27/11/2023]

Organization for Security and Co-operation in Europe – Office for Democratic Institutions and Human Rights (OSCE-ODIHR), *International Election Observation Mission – Republic of Moldova – Local Elections 5 November*

- 2023, *Statement of Preliminary Findings and Conclusions*, 06/11/2023, <https://www.osce.org/files/f/documents/d/2/557406.pdf> [geraadpleegd op 08/12/2023]
- Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), *Republic of Moldova early parliamentary elections 11 July 2021 ODIHR Election Observation Mission Final Report*, 22/12/2021, <https://www.osce.org/files/f/documents/0/5/508979.pdf> [geraadpleegd 27/11/2023]
- Partnership for Development Center, *Prejudice and marginalization in Moldova in 2022*, 24/01/2023, https://progen.md/wp-content/uploads/2023/01/CPD_Distanta-sociala_2022-1.pdf [geraadpleegd op 28/04/2023]
- Promo-Lex Association, *Hate speech and incitement to discrimination in the public space and in the media of the Republic of Moldova in the context of the war of the Russian Federation against Ukraine*, 11/07/2022, <https://promolex.md/wp-content/uploads/2022/06/HATE-SPEECH-AND-INCITEMENT-TO-DISCRIMINATION.pdf> [geraadpleegd op 08/12/2023]
- Promo-Lex Association, *Factsheet: The Promo-LEX Association's results in the field of preventing and combating hate speech and incitement to discrimination (period 2017-2022)*, 09/06/2023, <https://promolex.md/wp-content/uploads/2023/06/Factsheet-The-Promo-LEX-Associations-results-in-the-field-of-preventing-and-combating-hate-speech-and-incitement-to-discrimination-period-2017-2022-1.pdf> [geraadpleegd op 08/12/2023]
- Promo-Lex, *2022 Moldova CSO Meter Country Report*, 11/04/2023, <https://promolex.md/wp-content/uploads/2023/04/2022-Moldova-CSO-Meter-Country-Report-English.pdf> [geraadpleegd 27/11/2023]
- Promo-Lex, *Civic monitoring of police reform in the Republic of Moldova*, 09/12/2021, https://promolex.md/wp-content/uploads/2021/12/A4_RF_Politie_ENG_web.pdf [geraadpleegd 27/11/2023]
- Promo-Lex, *Conference report Human rights and Impunity in the temporarily occupied territories of Moldova, Ukraine and Georgia*, 23/11/2023, <https://promolex.md/wp-content/uploads/2023/11/Conference-Report-Human-rights-and-Impunity-in-the-temporarily-occupied-territories-of-Moldova-Ukraine-and-Georgia.pdf> [geraadpleegd 27/11/2023]
- Promo-Lex, *Human rights in the Transnistrian region of the Republic of Moldova*, 08/12/2022, <https://promolex.md/wp-content/uploads/2022/12/Report-Human-rights-in-the-Transnistrian-region-of-the-Republic-of-Moldova.pdf> [geraadpleegd 27/11/2023]
- Promo-Lex, *Report: Evaluation of the mechanism for preventing and combating ill-treatment in the penitentiary system of the Republic of Moldova*, 30/11/2022, <https://promolex.md/23000-raport-evaluarea-mecanismului-de-prevenire-si-combatere-a-relelor-tratamente-in-sistemul-penitenciar-din-republica-moldova/?lang=en> [geraadpleegd 27/11/2023]
- Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL) (Ticudean M.), *While Problems Remain, Moldova Makes Big Gains On LGBT Rights*, 14/05/2023, <https://www.rferl.org/a/moldova-gains-lgbt-rights/32411055.html> [geraadpleegd op 21/12/2023]
- Reporters without Borders, *Moldova*, 2023, <https://rsf.org/en/country/moldova> [geraadpleegd 27/11/2023]
- Reporters without Borders, *World Press Freedom Index, Moldova*, 2023, <https://rsf.org/en/index> [geraadpleegd 27/11/2023]
- SWP, *Justice Reform as the Battleground for Genuine Democratic Transformation in Moldova*, 04/2022, pp. 1-3, 6, https://www.swp-berlin.org/publications/products/comments/2022C27_JusticeReformMoldova.pdf [geraadpleegd 27/11/2023]
- The People's Advocate (Ombudsman), *Report on human rights and freedoms in the Republic of Moldova in 2022*, 23/10/2023, <https://ombudsman.md/wp-content/uploads/2023/10/raport-anual-privind-respectarea-drepturilor-omului-en-1.pdf> [geraadpleegd 27/11/2023]
- The People's Advocate (Ombudsman), *Submission of the People's Advocate Office for the 138th session (26 June - 28 July 2023) of the UN Human Rights Committee on the Suggested List of Issues prior to reporting to be adopted on the Republic of Moldova*, 23/10/2023, https://ombudsman.md/wp-content/uploads/2023/10/submission-civil-political-rights_ombudsman_moldova.semnat.pdf [geraadpleegd 27/11/2023]

- The People's Advocate (Ombudsman), *ALTERNATIVE REPORT on measures giving effect to the provisions of Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence (initial assessment)*, 30/03/2023, <https://ombudsman.md/wp-content/uploads/2023/10/alternative-report-on-measures-giving-effect-to-the-provisions-of-council-of-europe-convention-on-preventing-and-combating-violence-against-women-and-domestic-violence.pdf> [geraadpleegd op 08/12/2023]
- Transgender Europe (TGEU), *Under the radar – Documenting violence against trans people*, 22/04/2021, <https://tgeu.org/wp-content/uploads/2021/04/tgeu-under-the-radar.pdf> [geraadpleegd op 21/12/2023]
- Transparency International, *Corruption Perception Index, Moldova, 2022*, <https://www.transparency.org/en/cpi/2022/index/mda> [geraadpleegd 27/11/2023]
- United Nations Development Programme (UNDP), *Free legal services are becoming more accessible in four regions of the Republic of Moldova*, 06/09/2021, <https://www.undp.org/moldova/press-releases/free-legal-services-are-becoming-more-accessible-four-regions-republic-moldova> [geraadpleegd 27/11/2023]
- United Nations Development Programme (UNDP) – Moldova, *Free legal services are becoming more accessible in four regions of the Republic of Moldova*, 06/09/2021, <https://www.undp.org/moldova/press-releases/free-legal-services-are-becoming-more-accessible-four-regions-republic-moldova> [geraadpleegd op 15/12/2023]
- United Nations Development Programme (UNDP) - Moldova, *Project Document Republic of Moldova Project Title: Strengthening the Police Training Capacities in the Republic of Moldova*, 19/09/2022, https://www.undp.org/sites/g/files/zskqke326/files/2022-10/undp_police_academy_project_final.docx.pdf [geraadpleegd 27/11/2023]
- United Nations General Assembly, *Report of the Working Group on the Universal Periodic Review* Republic of Moldova*, 29/03/2022, <https://www.ecoi.net/en/file/local/2073522/G2229486.pdf> [geraadpleegd op 08/12/2023]
- United Nations Human Rights Council (UNHRC), *Human Rights Council Working Group on the Universal Periodic Review Fortieth session 24 January–4 February 2022 Summary of Stakeholders' submissions on the Republic of Moldova**, 01/11/2021, https://upr-info.org/sites/default/files/documents/2022-01/a_hrc_wg.6_40_mda_3_e.pdf [geraadpleegd 27/11/2023]
- United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Strategic Framework Roma Task Force 2023*, 13/02/2023, <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/98664> [geraadpleegd op 08/12/2023]
- United Nations Moldova, *2022 United Nations Country Annual Results Report Moldova*, 31/03/2023, <https://moldova.un.org/sites/default/files/2023-04/2022%20UN%20Country%20Annual%20Results%20Report%20FINAL.pdf> [geraadpleegd op 08/12/2023]
- United Nations Moldova, *UN Women Moldova - Strategic Priorities 2023-2027*, 29/12/2022, https://moldova.un.org/sites/default/files/2023-01/UN%20Women_eng.pdf [geraadpleegd op 08/12/2023]
- United Nations Moldova (Simion O.), *Roma women speak up and vow to take action against gender-based violence*, 05/12/2023, <https://moldova.un.org/en/254869-roma-women-speak-and-vow-take-action-against-gender-based-violence> [geraadpleegd op 08/12/2023]
- United Nations Population Fund (UNFPA), *Progress Report on the implementation of the 2030 Agenda for Sustainable Development in the Republic of Moldova 2023*, 07/08/2023, https://moldova.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/raport_de_progres_odd_2023_vf_07_08_2023_en_final.pdf [geraadpleegd 27/11/2023]
- United States Department of State (USDOS), *2022 Country Reports on Human Rights Practices: Moldova*, 30/03/2023, <https://www.state.gov/reports/2022-country-reports-on-human-rights-practices/moldova/> [geraadpleegd 27/11/2023]
- United States Department of State (USDOS), *2022 Report on International Religious Freedom: Moldova*, 15/05/2023, <https://www.state.gov/reports/2022-report-on-international-religious-freedom/moldova/> [geraadpleegd 27/11/2023]
- Voice Amplified, *Moldova Assessment Report - Waiting for the Sky to Close: The Unprecedented Crisis Facing Women and Girls Fleeing Ukraine*, 26/05/2022, https://voiceamplified.org/wp-content/uploads/2022/05/MOLDOVA_REPORT.pdf [geraadpleegd op 08/12/2023]

Voice Amplified, *Assessment Report - Gender-based violence in the Republic of Moldova in the context of the humanitarian crisis produced by the war in Ukraine*, 28/07/2023, https://voiceamplified.org/wp-content/uploads/2023/09/GBV-Assessment-Report_VOICE_HIAS_Moldova_Final.pdf [geraadpleegd op 08/12/2023]